

61. sešit Divadelní žatvy

J i ř í M a h e n

J A N O Š Í K

JIŘÍ MAHEN

JANOŠÍK

Drama

Vydavatelství OSVĚTA národní podnik

Praha 1952

NEPRAVDA U PÁNOV, PRAVDA U ZBOJNIKOV

(Několik poznámek o historickém Janošíkovi)

Sedmnácté a osmnácté století v našich zemích je dobou neúprosného třídního boje. Tvrdě a krutě zuří po celá tato dvě století zápas tříd. Neuvěřitelné nakupení majetku a moci v rukou mizivé menšiny obyvatelstva — z největší části válečných kořistníků cizí národnosti — vytváří nejostřejší sociální protiklady. Feudální vykořisťovatelé udržují pracující lid v poddanství brutálním násilím: společenský řád, kryjící přímo zločinné vykořisťování poddanského člověka-nevolníka, poskytoval k tomu panstvu v systému »útrpného práva« legální záštitu. Dával pánovi do rukou rozhodování nejen o práci, ale také o samém životě a smrti poddaných.

Po celá dvě století — od Bílé hory až do zrušení nevolnictví roku 1781 — vybuchují v českých zemích neustále vzpoury poddanského lidu, toho lidu, který po vyhnání české šlechty a obrovských majetkových přesunech po bitvě bělohorské byl jediným reprezentantem českého národa — utlačeným, vykořisťovaným, odnárodňovaným, politických práv zbaveným. Naši historikové měšťanské epochy — s výjimkou díla Kamila Krofty o dějinách selského stavu — nevyličili nám dostatečně podrobně celý hrdinský boj lidu proti utlačovatelům, celou tu slavnou historii vzpour a povstání, odboje zoufalých jednotlivců, odhodlaných skupin i celých hrdinských selských mas. Celá tato dvě století jsou osvětlována plaménky zoufalých, statečných vzpour, plaménky, které se po třikrát rozhořely v požár, jenž zachvátil celou zemi: po prvé za saského vpádu do Čech, brzy po Bílé hoře (1631—32), po druhé za povstání roku 1680, které se rozšířilo na celé Čechy a strhlo také poddané moravské, po třetí pak za posledního velkého povstání roku 1771.

Doby zdánlivého klidu překračovala včerejší historie jako »nezajímavá« údobí. Právě v takovýchto »nezajímavých« údobích zuří třídní boj nejurputněji. Tehdy má vládnoucí třída tak na-prostou převahu, že stačí udržet zdánlivý vnější klid, stačí zachovat zdání »pořádku«. K otevřenému boji dochází teprve tehdy, když se poddanské masy alespoň do jisté míry zorganizují a mohou podstoupit boj — za nerovných podmínek, pravda, ale přece jen boj v otevřeném poli. V údobích zdánlivého klidu třídní boj nikterak neustává. Trvá a stupňuje se tím více, čím drtivější

je převaha třídy vykořisťovatelské, čím úplnější je soustředění moci, majetku i politických práv v rukou utlačovatelské menšiny.

Na Slovensku nebylo v těchto dvou stoletích hromadných odbojných akcí, jako tomu bylo v českých zemích. Masová povstání jsou tu ojedinělým zjevem: pokusili se o ně východoslovenští rolníci roku 1632 — a pak až v devatenáctém století (1831) zahorel (opět na východním Slovensku) plamen hromadné selské vzpoury. Jinak vládne na Slovensku »klid«. Ale pod touto maskou zdánlivého pokoje a klidu se skrývá ve skutečnosti urputný, zuřivý, nemilosrdný třídní boj. Ve svérázných podmínkách slovenských vznikla také svérázná slovenská forma sociálního odboje. Hornatá země a skladba společnosti vytvořily zvláštní formu partyzánské guerilly: z b o j n i c t v í.

Zbojnictví je akt společenské vzpoury. Zbojník není zlý, vykořeležený, nemorální člověk, který se dostal na scestí a podlehl špatným sklonům své povahy, jak se jeví s perspektivy zastánců »pořádku«, t. j. vládnoucí třídy. Zbojník je mstitel. Vytvořila ho společenská nutnost. Zrodil ho nemravný, zločinný společenský řád. A zbojník nestojí jen m i m o tento řád; s n i m ž se dal do boje. Zbojník stojí n a d n i m. Je mravně, j e e t h i c k y v ý š e nežli ti, kteří ho zrodili, kteří ho odehnali od práce a vyhnali do hor, na zboj. »Nepravost u pánov, pravda u zbojníkov«, praví píseň slovenského lidu . . .

Před pětadvaceti lety vyšla u nás knížka Pavla Socháně o Janošíkovi. Dokazuje se v ní, že Janošík nebyl vůbec ten krásný ideální hrdina, jakého si vytvořil v legendě slovenský lid, ale že to byl ve skutečnosti »obyčejný zbojník«. »Dobrodruh«, praví o něm autor knížky. Neváhá dokonce charakterisovat jeho spoléčníky takto: »Nebohli to nejakí ideální chlapi, ale celkom prostí i sprostí ľudia: pastieri, valasi, paholci a tomu podobní, bezbožní parobci z Kysúc, z Moravy a z Poľskej. Takáto zo všetkých končín posbieraná banda zbojnícka nemohla mať nejakých vznešených úmyslov a určitých ideálnych cieľov . . . Boli to teda obyčajní lotri . . .« (Pavol Sochán: Zbojník Juro Janošík, Bratislava, 1924.) Autor knížky vynaložil velké úsilí, aby strhl s Janošíka svatozář lidového hrdiny, mstitele sociálních křivd a ideálního bojovníka za práva utlačeného lidu proti nelidským panským vykořisťovatelům. Vynaložil mnoho úsilí, aby legendu porazil skutečností — a přece nedokázal nic než to, že jen obnažil skutečnost a tím ospravedlnil legendu a podtrhl její revoluční smysl. Neboť nejenom zbojnictví, nýbrž také názor lidu na zbojníky a vztah lidu k nim je důsledkem a dílem skutečnosti, která sama je obžalobou vládnoucí feudální aristokracie.

Kdo byl Juro Janošík?

Synek nevolnických rodičů z Tarchovej v Trenčianské stolici na panství grófa Jána Jakuba Löwenburga. Narodil se tu 25. ledna roku 1688. Víme o něm, že jako mladý šuhaj bojoval v řadách uherských povstalců Rákoczyho II., ale že po porážce kuruckého povstání byl naverbován do vojska druhé strany, k císařským. Sloužil jako vězeňský strážník — a právě v této úloze se poznal s Tomášem Uhorčíkem, kterého střežil na zámku v Bytči. Prokázal mu tu jakési úsluhy. Rodiče pak Janošíka z vojny vykoupili a nějaký čas Janošík gazdoval doma. Na podzim roku 1711 (29. října) byl Uhorčík z vězení propuštěn. Šel rovnou za Janošíkem, vyhledal ho a svedl na zboj. Janošík se brzy stal »hajtmanem« zbojnické skupiny, které dříve velel Uhorčík. Přispěly k tomu jeho fyzické i duševní vlastnosti: vynikal odvahou, čilostí, energií, tělesným vzrůstem. (Potvrzuje to i soudní protokol, který o něm praví: »Agilis Georgius Janossik Tyarchoviensis latronum et praedorum antesignatus«, t. j. »hbitý, čilý Janošík z Tarchové, náčelník zlodějí a zbojníků«.) Známe 21 jmen jeho soudruhů; kromě Slováků jsou tu také Moraváci i několik Poláků. Začátkem roku 1712 byl Janošík chycen, ale podplacením strážců (pěti liščími kožemi a sedmi sýry!) se z vězení dostal.

Po druhé byl znovu chycen na počátku roku 1713. Ve dnech 16. a 17. března téhož roku byl souzen v Liptovském Sv. Mikuláši. Žalobcem Janošíkovým byl Ladislav Okoliczany, Janošíkovým vymluvným obhájcem ex offo byl Baltazar Pallugyai. 17. března byl Janošík podroben nejprve lehkému, později těžkému mučení. Asi téhož dne byl Juro Janošík popraven pověšením na hák při Váhu blízko mostu, spojujícího Liptovský Sv. Mikuláš s Palúdzkou. Bylo mu 25 let . . .

Zachovaly se nám zápisy celého procesu Janošíkova, t. zv. *Fas-sio Janossikiána*. (*Protocollum I. Comitatus Liptoviensis ab anno 1710 usque 1717*, sub nro 17, str. 563—567.) Originál protokolů se ztratil teprve koncem devatenáctého století, máme však přesné ověřené opisy, jež jsou patrně dílem slovenského básníka Janka Kráľa. (Dnes v archivu v Turčanském Sv. Martině.) Zápis je latinský, jen žaloba a rozsudek jsou slovenské. Slovenská je také část protokolů o výsleších Janošíkových. Při dobrovolném výslechu Janošík z 29 otázek 13 nezodpověděl. Na mučivém odpověděl na sedm dalších otázek. Přiznal se celkem k sedmi přepadům: dvakrát oloupila jeho skupina bohatého žilinského kupce Jána Šipoša, dále zemského pána Skalku (ten byl u soudu s Janošíkem

osobně konfrontován), barona Révaye, pána Jána Radvanského, oravského pana faráře a »pani oficierskú vdovu Škarzonku«. Zabítí faráře z Domaníže Janošíkem proces nepotvrdil — nedokázali mu tedy žádnou vraždu. Přesto byl Janošík i pro zabítí odsouzen. Rovněž soud nedokázal Janošíkovi vylupování kostelů a »hříšné nakládání s nejsvětější svátostí oltářní«. Při výslechu i na mučení projevila Janošík snahu označit ze svých kamarádů jen ty, kdo již v té chvíli byli mrtvi, anebo označit za mrtvé ty ze svých soudruhů, jež soud jménem znal a kteří byli stíháni. Tak na příklad kryje Uhorčíka tím, že »zůstal na Kremnických horách«. Ve skutečnosti byl Uhorčík zatčen zároveň s Janošíkem — pod jménem krčmára »Martina Mravca« z Klenovce. Když se stal Janošík vůdcem družiny, odešel Uhorčík od chlapců, oženil se a pod novým jménem krčmáril v Klenovci, kde ho Janošík a jeho družina často navštěvovali. Teprve po popravě Janošíkově se ukázalo, že zatčený Martin Mravec je vlastně hledaný Uhorčík. Byl odsouzen rovněž k smrti a ukrutným způsobem umučen: lámali mu kosti kolem, počínajíce od hrdla.

Janošík nebyl na zboží dlouho: rok a tři měsíce. Akta procesu dokazují, že Janošík neloupil pro kořist. Rozdával plným rukama. Právě tak jako většina jeho druhů, z nichž z aktů procesu známe jména: Chlostiak, Hunčík, Plavček, Moravčík, Ondráš, Gašparec, Poláci Oresiak a Gavel, Moravané Holúbek, Valičiak, Kovalčík a j. Jakub Surovec (u Mahena Vlček) a Hrajmoha, legendou zařazovaní do družiny Janošíkovy, sem historicky nepatří — Jakub Surovec byl popraven až r. 1769.

Taková je mluva úředních spisů. To je osvětlení procesu s e s t a n o v i s k a o b h á j c ů »p o ř á d k u«. Pořádku, jehož právní systém kryl a hájil hromadné zločiny, páchané na slovenském poddanském lidu. Stěží si dnes vůbec lze představit právní soustavu, udržující tento společenský řád. Byla vypracována uherským právníkem Janem Kithiniczem z Kostanicy. (*Directio Methodiaca Processus Iudiciari Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae*, 1619, v době procesu Janošíkova platná. Její podstatnou součástí bylo »útrpné právo«. Mučení bylo dvojí: 1. Lehké — natažení na skřípec, až vyslýchanému pukaly klouby. Za následky, jež si vyslýchaný z tohoto mučení odnesl, nebyl nikdo odpověden. 2. Těžké. To spočívalo v pálení, pichání a posléze natažení na skřípec, až jednotlivé klouby zůstaly nadobro odděleny. Po tomto mučení následovala pravidlem smrt. Jestliže se vyslýchaný při tomto mučení nepřiznal, mohl být uznán nevinným — a pozůstalým byl soud, po případě žalobce, povinen vyplatit mírnou peněžitou náhradu...)

Jak jiné bylo ovšem stanovisko slovenského lidu! Historické skutečnosti dával lid smysl, který byl v souhlase s jeho společenskými tužbami. Již za života Janošikova. Lid považoval Janošika za svého člověka. A zbojníky za své lidi. Zbojníci pronásledovali a trestali pány. Lidu přáli. Máme doklady o tom, že ve vědomí lidu nebylo zbojnictví ničím výjimečným, ničím zavrženímhodným. Vzniklo jako důsledek společenského řádu, který dovoloval panstvu loupit a odírat lid ve velkém, ale trestal kruté pokusy utlačené třídy odpovědět na to stejným postupem. Proto lid pokládal zbojnictví za řemeslo, za způsob obživy, vynucený okolnostmi. A proto ve zbojnicích viděl mstitele také křivd a útlačku, jež musil sám snášet od vládnoucí panské třídy. Sympatie lidu k Janošikovi a jeho chlapcům byly tak obecné, že dokonce s a m ý m r y c h t á ř ů m musil zemanský sbor liptovské stolice hrozit velkými pokutami a tresty, nebudou-li zbojníky horlivěji pronásledovat.

Po smrti se stal Janošík ústředním hrdinou všech zbojnických legend a pověstí, jak k nim poskytovaly látku historické skutečnosti. Z historické látky si vytvořil lid ideál mstitele křivd, páchaných na něm panskou třídou. Sociální obsah se v pověstech a písních dostává ihned zdůrazněně do popředí. V lidové veršované skladbě z XVIII. století již odchází Janošík na zboj až teprve tehdy, když se předtím marně pokoušel obživit poctivou prací na svém hospodářství a když břemeno robot se stalo nesnesitelným. A tento rys mstitele se stále zdůrazňuje; legenda vkládá do janošíkovské látky ovšem více vědomého záměru, než odpovídá skutečnosti. Ale to nic nemění na faktu, že také zbojnictví bylo formou třídního boje, ať toto vědomí bylo cílevědomě manifestováno, nebo ne. Legenda, dílo společenské kolektivu, neomylně tuto skutečnost vycítila a k ní soutředila všechn smysl zbojnictví i své stanovisko k němu. I panstvo to vědělo, proto ta krutost, proto ta snaha vyličit zbojníky jako sprosté bandity a lidi mravně zkažené. Ale čím víc tlaku panská třída vyvíjela, aby památku Janošika — jehož odsoudila jako sprostého zločince — pošpinila a lidu vzala, tím více se lid upínal k Janošikovi, tím ideálněji si ho kreslil, s tím větší láskou ho obdařoval posléze i rysy záračnými, které měly dokázat, že spravedlnost sama je při Janošikovi a stojí za jeho pravdou — a proti pánům, kteří Janošiky vyháněli do lesů na zboj. A nejen lid Slovenska — Janošík je hrdinou i lidu polského a ukrajinského, všeho slovanského lidu Karpat.

K MAHENOVU DRAMATU JANOŠÍK

»Nepravost u pánov, pravda u zbojnikov«, zazpívá si ve své písni slovenský lid a ve svých verších z 18. stol. přesvědčivě dokazuje, že Janošík, jeho legendární hrdina a ztělesnění právě toho zbojnictví pravdy a o pravdu,

»... sa oddal na zbojstvo s paholky,
ktoré naverboval pod své silné ruky.
Šťastné v remesle svém činivali kroky,
v mestách a i v hradech delávali škody,
a kam oni prišli, zlé tam byly hody.
Též mnoho klášterův, majerův a domův
jsou vyrabovali v nočný čas se strelbou.
Vyloupili panské najbohatší domy,
do nich floukli koule, jako jasné hromy«.

Dnes právem věříme lidové písni a lidovým veršům. Dnes nejsme na pochybách o tom, kdo to skutečně byli »horní chlapci Jury Janošíka«, kdo to byli zbojníci, kteří vycházeli v minulých stoletích ze slovenských hor na zboj a kterým lid ve svém tvořivém a především toužebném snění dopřával v míře největší ze všech vlastností nezranitelných pohádkových reků, kterým přál celým svým srdcem a celou svou myslí obrovskou sílu, nepřemožitelnost, nevšední zručnost, odvahu dosahující výše nebes. Dnes již zřetelně rozumíme, proč hovořily valašsky zbojníků, proč hřímaly jejich pistole, proč jim byl lid, všichni ti gazdové na salaších, chudáci ve vsích i městech, soudružským spojencem, proč je přímo s ním ukrýval a proč se s nimi ve chvílích nouze bez váhání dělil o poslední skrojek kukuřičného chleba.

Dějepisectví, které slovovalo minulost, obratně přecházelo skutečnost zbojníků mlčením nebo je velkomyslně prohlásilo za — obyčejné lotry. Důkazů pro tato tvrzení, kterým se jinak právem říká lež, nacházelo dost a dost v úředních spisech tehdejších soudů, ochraňujících panský pořádek a odměňujících tedy zbojníky pověšením na hák nebo lámáním kostí kolem, počínajíc od hrdla. Buržoasní dějepisectví si z pochopitelných důvodů neukládalo za svou povinnost registrovat nepokoje, kterými jsou i na Slovensku protkána ona století »morového« klidu, století sedmnácté, osmnácté a devatenácté. Nebyly ani podnikány práce na zákonné statisíce, to jest soupisu vesnických teroristických či-

nů, vražd velkostatkářů, jejich ředitelů, správců, šafářů, ke kterým se zoufale odhodlával nejenom poddanský nevolník svíraný víc než neúprosně přímo nezákonnou libovůlí surových pánů, lotrů statkářů a jejich bídáců hajduků.

A přece nesmiřitelný třídní boj probíhal — na vzdory záměrně krátkozrakému buržoasnímu dějepiscectví — ve vlasti slovenského lidu ve skrytých formách s nebývalou ostroží a dvakrát se i rozhořel v plamen masových selských vzpour — na východním Slovensku r. 1632 a r. 1831. Vedle toho volil slovenský lid svou vlastní formu sociálního odboje — zbojnictví. A to, když již nebylo v lidských silách snést pohled na zneuctěnou ženu, když jim před očima vyvražďovali otce a matky, když je zapřahali do rádlu a do krve je švihali biči, bili na oslu a zakovávali do klády, když jim zdupali tu trochu obilí, která nemohla postačit ani na nuzácké živoření, když jim doslova dřeli kůži s těla. Tehdy se odhodlávali někteří z nich k obraně a z nutnosti sbíhali do lesů na zboj. Země slovenského národa svými horami a lesy k tomu přímo vybízela.

Tak tomu bylo patrně i s historickým Janošikem, který po svých vojenských trampotách gazdoval v r. 1711 u svých rodičů v Tarchovej v Trenčianské stolici na panství grófa Jána Jakuba Löwenburga. Historického Janošika, podníceného na zboj věrným druhem Tomášem Uhorčíkem a popraveného 17. března 1712, tedy po roce a třech měsících zbojnického řemesla, přetvořil si ve svých tužbách a představách slovenský lid v příkladného třídního mstitele, který se svou družinou horních chlapců zbijí pány a na-proti tomu obraňuje slabé a utiskované a chudým rozdává plnou hrsti. Lid svým živelným citem pro spravedlnost a svou tužbou po svobodě potvrdil a bohatě rozvedl skutečnost, že zbojník Janošik loupí jen naloupené.

Lidový Janošik, ožívající v posilujících zkazkách a verších, vyrůstající ze zpěvu u ohnišť na salaších, Janošik, znamenající přání a tužby, setká se před první světovou válkou se svým dramatickým básníkem. Je jím nadšený milenec Slovenska, český básník Jiří Mahen, který sem, ke slovenskému lidu, tak jako jindy k řeckám, potokům a mlčícím rybám Čech a Moravy, utíká před buržoasním světem, před měšťákem, který posvěcuje každou loupež mocných, každou krádež bohatých a který je přesvědčený, že pravda je vždy na jeho straně. Třídní mstitel, lidový hrdina ovládne básníka Jiřího Mahena a zabíjí, aby platil daň literárním konvencím rozkladného umění z dob před první světovou

válkou. Pod tlakem lidového hrdiny zbavuje se Mahen »své zlobné masky, své módní záhadnosti, své literátské pózy, své mnoho-sečné ironie...« a »je vroucí, živě odpovídající na radost i bolest svých prostých lidí« (Jindřich Honzl). Však se taky Jiří Mahen vyznává svému příteli Miloši Jiránkovi, který se podílel na básníkově janošíkovské inspiraci, ve chvíli, kdy drama »Janošík« je hotovo, že to bylo horší než horečka.

S hrdinou Janošikem a s jeho horními chlapci nechává Mahen na jevišti ožít především prostý slovenský lid: Janošíkův otec, sousedé z dědiny, Ančka i její přestrašená matka, Samko, robotníci, zkrvavení gazdové v čele s tím, který již ani na svou vlastní bídu nevidí. Ti všichni se svými hoři i se svými utajovanými pomyslenými, jak setrást rdousící je jářmo, jsou Mahenovi pevnými kořeny, z nichž vyrůstá neohroženost Janošíkova, statečnost Pčíkova, Garajova horlivost na zboží za věc lidu i divoká nenávisť Vlčkova. Na slovenský lid s láskou myslí Mahen i v písniích dramatu i v jeho tancích, kterými je naplňováno mužné veselí horních chlapců v polhorskéj krčmičce, kde »ocot horí v lampičce«. S vřelostí a něhou myslí Mahen na slovenský lid. Navazuje tak na onu tradici českých umělců, již v čele jsou jména Boženy Němcové, Aloise Jirásky, Josefa Mánesa a Mikoláše Alše. Proto taky ve jménu slovenského lidu žhavě nenávidí panský nadutého barona Révaye, Šándora, syna liptovského zemana, zvířecky prahnoucího po Janošíkově čistě lase.

Lidová inspirace právem oslabuje i Mahenovu dobovou otázku, kterou si kladl v duchu tolstojovské filosofie na námět křesťanského »nezabiješ. Vždyť Mahenův hrdina lidového význání v život, který má být naplněn štěstím a radostí — Jindřich Honzl oprávněně srovnával přesvědčení Mahenova Janošíka z roku 1910 s přesvědčením našeho skutečného a největšího národního hrdiny, s přesvědčením Julia Fučíka z r. 1942 — přece jen ve chvíli, kdy jeho nitro je tak krutě panským světem zraněno, se rozhoduje zcela jinak než nějaký stoupenec tolstojovské filosofie. A má proto taky v dramatu hrdina svůj revoluční vývoj k lidovému mstiteli.

Mahenův Janošik je a musí být lidovým hrdinou, lidovým Janošikem, který upřímným a horoucím srdcem miluje svůj domov, rodný kraj, vlast slovenského lidu. Janošik je pořád s lidem. Odmitá být jako kněz přísluhovačem pánů a přímo vyciřuje nebezpečí svého třídního odloučení, hmatatelně poznává vykořisťování lidu, z něhož vzešel a k němuž se jako zbojník vrací. I se záměrem

*své matky, kterou jinak vřele miluje, dovede v tomto případě ne-
souhlasit.*

*Mahenův Janošik, tak jako skutečný i lidový, umírá hrdinskou
smrtí. Umírá, aby nezemřel, aby žil a bojoval dál se slovenským
lidem o jeho svobodu, žije a zvítězil se slovenským národem v na-
šem slavném dnešku.*

A n t o n í n D v o ř á k

K 70. VÝROČÍ NAROZENÍ JIŘÍHO MAHENA
(1882—1939)

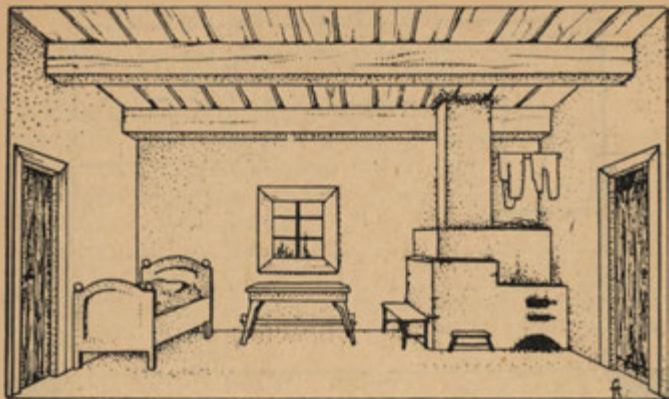
*TOMU SLOVENSKU,
těm Janošikovým regimentům,
jež za volnost národa se bijí, za
svobodu jeho a pravdu v něm —
tuto hru posvěcuje autor*

O S O B Y

Jura Janošík		Baba šenkýřka
Pčík		Pčíkova matka
Garaj		Baron Révay
Hrajnoha		Jeho paní
Adamčík		Šuhaj
Putnok		Děvče
Uhorčík	horní chlapci	Cigán
Harala		Cigánka
Gajdošík		Róm, primáš
Vlček		Pavel, jeho syn
Michalčík		První soudce
Đurica		Druhý soudce
Mucha		Kněz
Otec Janošíkův		Kurýr
Anka		Důstojník
Její matka		Voják
Samko, robotník		Soused
Šandor, syn lipt. zemana		Sousedka
První student		5 sousedů
Druhý student		3 išpáni
Kačka, děvečka		3 robotníci

Hajduši. Panduři. Cigáni. Lid.

Děj 1711—1713

PRVNÍ JEDNÁNÍ

(V Liptově)

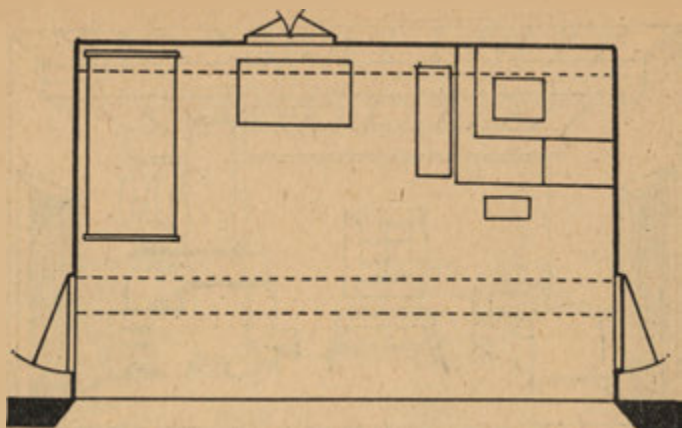
(Stará selská jizba. Vpravo pec a dveře do síně. Vlevo postel, na ní mrtvá Janošikova matka. Je přikryta starou halenou. Je večer. U mrtvé klečí otec, starý souseď a souseďka)

1. výstup

OTEC, SOUSED, SOUSEDKA

SOUSED: Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal, budiž svaté jeho jméno pochváleno! A jako že ona tebe, starý, měla za muže v tomto údolí nářku a bídy, tak i ona teď na nebesích má zastánce svého Pána Jezukrista, spasitele našeho, který očistí nás ode všech hříchů a do království svého přijmouti ráčí, abychom tam s vyvolenými božími se radovali po všechny časy a těšili se z toho, že trápení paše dovedlo nás mezi anděly.

OTEC *(několikrát zavzlykne)*

SOUSED: A ty, Pán Bůh náš, přijmi tedy služebnici svoji věrnou, věrnou manželku a matku, Evu Janošikovou, na milost svou — ty, otče náš, který nad námi v nebesích přebýváš — posvěť se svaté jméno tvé, přijď svaté království tvé, buď svatá vůle tvá jako v nebesích, tak i u nás tady dole, chléb náš vezdejší dej nám na každý den a odpusť nám těžké viny naše, jakož i my odpouštíme vinníkům svým, a neuvod' nás v pokušení, ale na věky zbav nás od zlého —

VŠICHNI: Amen!

SOUSEDKA: A podívejme se! Krev se jí znovu ukázala na ústech!

SOUSED: To ona vždy za chvíli se tak ukáže. Otři ji!

OTEC (*třesa se*): Pán Bůh dal —

SOUSED: Pán Bůh vzal! Budiž svaté jméno jeho pochváleno!

OTEC (*hladí mrtvou*): Ale proč jsi mi to udělala, moje holubičko? Bůh ví, že jsem ti nikdy neublížil! A ublížil-li jsem přece někdy v prchlivosti své, pro Krista Ježíše mi odpusť! Aby mi už u srdce lehčeji bylo pro tebe, kterou tu ztrácím jak javor listí na zimu. Bože — bože, co že bude teď se mnou? Kdo že mi pomůže nést jho života? Je těžké a není nikoho. Syn jediný na školách. Pánu Bohu zaslíbený, také nejde a nejde. A ty tu ležíš mrtvá, chladná a taká chudá!

A teď teprve vidím, co jsi, chuděro, vytrpěla! Mamo! Tata je smutný pro tebe! Evo, což se nevzpamatuješ? Pomozte mi, lidé, ji zvednout, chtěla se posadit, a já nemám už za vrabce síly! (*Zmateně*) Pomozte mi ji — zvednout — chtěla se — posadit!

SOUSEDKA: Nechte ji ticho ležet! Spí...

SOUSED: Ano — neumřela — ale spí — Jako děvečka Jairova.

OTEC: Je mrtva! (*Dává se do pláče*)

SOUSED: Ale ty sám vzkřísíš ji jednou — otče náš...

VŠICHNI (*tiše se modlí*)

SOUSED: Amen! (*Vstane*)

OTEC (*za ním*)

SOUSEDKA: Tak — teď si sedněte tady k peci, ať nepřekážíte! Musím ještě trochu zamést. Jděte, starý, jděte! Mám ještě práci s úklidem.

SOUSED (*otci*): Pojd' teda, pojd'!

OTEC (*plačtivě*): A na čisté prádlo nezapomeňte!

SOUSEDKA: Jen se nestarejte!

SOUSED (*zpívá s otcem u pece*):

Zpomeň si ty, o člověče, na to,
že si popel taky aj to blato,
keď ty prídeš pred súd Krista Pána,
není tobě tvá výmluva žádná.
Keby nebe za peníze bylo,
mnoho by tam boháčů bydlilo,
ale nebe za peníze není —
je tam boháč chudobnému rovný.

OTEC (*plačtivě*): Dejte mi trochu vody!

SOUSED: Kam jenom jsme ji dali? Kde je džbán?

SOUSEDKA (*donúši ho*): Tady! Chcete kousek chleba?

OTEC: I chleba dones! Pán Bůh ti zaplat! A ty, sousede, ukroj si také!

SOUSED: Nemám hladu! (*Neví, kam bochník položit*)

SOUSEDKA: Položte ho na stůl! (*Pausa*)

OTEC: A Jura nejde! Oj, mammo, snad už tě ani neuvidí!

SOUSED: A list do Trnavy jste mu poslali?

OTEC: Už před čtyřmi dny!

SOUSED: Ubohý chlapec! Jak mu bylo, když se to dozvěděl!

OTEC: Měla ho tolik ráda!

SOUSED: Vždyť to bylo její jediné dítě! Jura Janošík. Vidím ho před sebou. Jaký on býval vždycky silný a přece tichý chasník! Že jste ho na kněžství dávali! Jaká to mohla být opora v hospodářství!

OTEC: To mama chtěla!

SOUSED: Nechtěla, aby se na panském dřel.
(*Dveře zavrznou*)

OTEC: A teď jde!

SOUSEDKA: Ne, to je Anka!

2. výstup

Předešli a ANKA

ANKA: Dej Pán Bůh dobrý večer! (*Jde k mrtvé, poklekne, pokřičuje se*)

SOUSED: Pán Bůh daj! Proč jdeš tak pozdě?

ANKA (*zvolna se obrátí. Je vysoká, hezká, vášnivé oči*): Nemohla jsem dříve! Slečinka nechtěla mne pustit. A teď, když mne pustily, do zahrádky a na louku jsem skočila, pro trochu kvítí, aby tu nebylo tolik smutno.

SOUSEDKA: A proč tě slečinka nechtěla pustit?

ANKA (*šeptavě*): Čerti měli zase na dvoře svatbu. Pán pohádal se ráno s paní pro mladého, pro Šandora.

SOUSEDKA (*bázně*): On se vrátil? Bůh nám buď milostiv!

OTEC: Mladý pán jsou tu?

ANKA: A celý den už na dvoře hromoval! Starý hromoval zase doma. Chudák — slečinka Milka — ani na chodbu jsme nesměly! Taký rámus oni oba tropili!

SOUSED: Divný život!

ANKA: A to on zase, panák nijaký, zase něco vyvedl! Slečinka po celý den jen pláče a nařikají. Ptám se jí: Slečinko, neplačte! Co že je vám? A ona jen odpovídá: Ten Šandor! Ten Šandor! A Šandor zatím v maštali křičí a nadává a dráby honí z kouta v kout: Hej — líbilo by se vám u starého lenoší? Ale za mne nebudete! A teď už tu zůstanu u vás a proženu vás, lenoši! A nikam do Sedmihrad nepůjdu a nikam už na vojnu! Ale tady se mnou jí užijete dost! A jak švihne bičem, už někoho raní —

OTEC: Nehodil se nikdy k ničemu. Zemanskému stavu cti nepřidá —

SOUSED: A zemanský stav cti ztratit nemůže, poněvadž ji už nemá. (*Pausa*)

OTEC: A já musím jít prosit k nim o pohřeb! (*Nová pausa*)

SOUSEDKA: A já už abych zase běžela domů! Anka, ještě na peci uklid'! Už celé tři měsíce tam nikdo rukou nesáhl. (*K mužským*) Inu, tam, kde žena schází... Musím se ještě za humna podívat!

SOUSED: Nebudete toho mít mnoho. Běhali vám v tom odpoledne panské koně.

SOUSEDKA: A kdo je pásł?

SOUSED: Nevím. Ale pošlapali rež důkladně. Chtěl jsem jít na ně. Jen kdyby mně nohy sloužily. Ale už jsem starý, abych koně vyháněl!

SOUSEDKA: A to oni drábi ještě schválně je tam zaženou! Nu s Pánem Bohem! (*Klekne u mrtvé a pokřižuje se*)

SOUSED: I já půjdu! Dobrú noc! A ty, kamaráde, už všechno slož na vůli boží. (*Obejmou se s otcem*)

SOUSEDKA (*u Anny, která dává kvítí na stůl*): Aj, voňavé jsi vzala? — V komoře je také velký nepořádek — nezapomeň i tam uklidit! A s Pánem Bohem! (*Odejde*)

SOUSED: S Bohem, Anka! (*Odejde*)

ANKA: Dobrú noc!

3. výstup

OTEC a ANKA

ANKA: A vy, pojd'te mi teď trochu pomoci! Stoupněte si tady k peci a pomozte mi to trochu urovnat! (*Leze na pec*) A to jste tu tak spali? Ehe! A prádlo už je celé špinavé. Tu máte, dejte to na lavici! (*Podává ranec prádla*)

OTEC: A kdo to měl vyprat?

ANKA: A tu je i zmačkaný širák!

OTEC: A halena celá dřevá!

ANKA: Spravím ji potom. A dnes tu zůstanu celou noc a dám vám to trochu do pořádku.

OTEC: Jsi hodná, Anka!

ANKA: Dobře, dobře! Jen dejte pozor, ať to všechno neupustíte!

Položte to vedle! (*Po chvíli*) A kdy dojde Jura?

OTEC: Snad ani nepřijde. Je sem tak daleko!

ANKA: A on už i kázat by mohl?

OTEC: Ale mama se už toho nedočká...

ANKA: Tu máte! Dejte to dolů! A cože se vám tolik ruce třesou?

OTEC: Jen podej, podej!

ANKA (*po chvíli*): Myslím, jak mu to bude slušet u oltáře!

OTEC: Byl to vždy pěkný hoch.

ANKA: A silný jako býk. Bojím se ho.

OTEC: I já býval taký — ale dávno.

ANKA: A povídali si lidé, že on se ani za panáčka nehodí.

OTEC: To je jeho věc.

ANKA: Jak on doma vám pomáhal! Když vzal pluh do ruky, země se napřed obracela. Žádný šuhaj není tak silný jako on! A tenkrát, když se panští hřebci splášili! Jak on se jim najednou do cesty postavil! A za chvíli bouch! a bác! už ležel hřebec na cestě a Jura na něm. A ještě se nepřestal rvát —; ale když vstali, byl hřebec jako ovečka — malému chlapeci ho dali a on do maštale ho dovedl.

OTEC (*dívá se na ni*): Pán Bůh mi odpusť — ale vy byste byli muž a žena!

ANKA (*stojí, pak zvedne zástěru a zaškytne*): Ó!

OTEC: A co se ještě mračíš?

ANKA (*zlostně*): Takého starého haraburdí je tu plno! Tu máte! (*Je slyšet ránu*) A už vám cosi vypadlo!

OTEC (*věci v náruči*): A co že to je?

ANKA: A rámusu to plnou jizbu nadělá. Co je to?

OTEC (*zvolna*): Valaška! (*Zvolna ji zvedne*) Moje valaška!

ANKA: A těžká je!

OTEC (*váží ji v rukou*): Ale když jsem byl mlád, zatočil jsem jí nejednou nad hlavou! (*Postaví ji ke dveřím*)

ANKA: Boly časy! — Lidé jdou z práce. Drábi byli dneska jistě celí diví — a byl-li mladý Šandor na poli — ! Má takové divné oči, jako ještěrka... a pořád jimi mžourá sem a tam. Sousedé sem jdou!

4. výstup

Předešlí, PĚT SOUSEDŮ, ŠUHAJ a DĚVČE

SOUSEDĚ (*vejdou, jdou k mrtvé, tam kleknou a pokřizuji se*)

PRVNÍ SOUSED: Pán Bůh dobrý večer!

OTEC (*podává ruku*): Pán Bůh ďaj!

PRVNÍ SOUSED: A Pán Bůh tě potěš!

DRUHÝ SOUSED: Byla to hodná žena! Ale na věky s tebou
být nemůže.

TŘETÍ SOUSED: A dobře se jí bude spát!

ČTVRTÝ SOUSED: Žádného pláče už neslyší, ani nářku, ani bě-
dování...

PÁTÝ SOUSED (*rozkročí se a podává ruku*): A nebudete aspoň
robotit dva!

OTEC (*přikývl hlavou*) — (*Pausa*)

ŠUHAJ: Kmotře, máte dnes večer se k nám přijít najíst. Povídali
tatíček, abych vám řekl.

DĚVČE: A k nám také máte dojít. (*U pece*) Dobrý večer, Anka!
Tos ty donesla to kvítí?

ANKA (*s pece, zvědavě*): Já! Byl dneska Šandor na poli?

DĚVČE: Byl a bil.

ANKA: On už celý den ráno křičel a nadával.

DĚVČE: Nechce prý starému být na vojně, povídal dráb Jurena.

ANKA: Nadělal tam dluhů a pak utekl.

DĚVČE: Maryna dostala od něho po zádech (*Sklopí oči*) a já
taky!

ANKA: Ukaž!

DĚVČE (*stoupne na lavici*): Podívej se!

ANKA: Jaj, bože! A už to máš celé modré a opuchlé jak od ta-
bačky!

DRUHÝ SOUSED: A kdy že teprve bude pohřeb?

OTEC: Půjdu teprve prosit!

ČTVRTÝ SOUSED: A kde máš Juru?

OTEC: Přijde teprve. Čekáme ho už celý den.

PÁTÝ SOUSED: Kdo mu psal lístek?

OTEC: Toť — Anka! Sám ji tomu naučil!

PRVNÍ SOUSED: A co ty, Anka — nebylo dnes nic na dvoře, že mladý přiletěl jako jestřáb?

ANKA: A což já vím? Bylo zle — a ještě bude!

DĚVČE: A tu se podívejte, jak mne uhodil! Celá záda bolí. A pro nic za nic. Obracím trávu a on najednou jako čert doletí, zastaví se, dívá se na mne a pak spustí: A proč že to děláš špatně. A přitom se dívá a dívá —

ANKA (*s pece*): — jako ještěrka —

DĚVČE: Aj! Obrátím se a on: Co, ty se budeš na mne mračit, potvoro hloupá? A už pere a bije! A jak křikneš, hned bije víc!

ŠOHAJ (*u okna*): A drábi jsou tu!!

PÁTÝ SOUSED: Co že by tu chtěli? To oni jdou pro Martina, pro Hasíka, nebyl na panském.

DRUHÝ SOUSED: Ba nejdou! Jdou sem! Od rána vztekli — Pán Bůh nám buď milostiv!

5. výstup

Předešli a DVA DRÁBI

PRVNÍ DRÁB: Dobrý večer! Ah! Panstvo je pohromadě! A co že je to tu za besedu? Panímáma umřela?

DRUHÝ DRÁB: Kdybyste se šli raději domů vyspat! A nevyse-
dávali po dědině za pecí! Hej, starý!

OTEC (*vystoupí*)

DRUHÝ DRÁB: Máš jít s námi! Pán ti něco chce.

DRUHÝ SOUSED: A co že udělal?

DRUHÝ DRÁB: Asi tolik, co ty dnes na poli. Nic neudělal. A proto půjde s námi.

PÁTÝ SOUSED: Vždyť je tu mrtvá! Kam by chodil na robotu?

DRUHÝ DRÁB (*surově*): Nu — mám já ji křísit? Mnoho práce také neudělala!

OTEC: A kam že já mám jít?

DRÁB: S námi! Pán ti něco chce.

OTEC: Mám tu mrtvou ženu — !

PRVNÍ DRÁB: Slyšeli jsme!

OTEC: A čekám syna.

DRUHÝ DRÁB: Co je nám po tom?

OTEC: A co jsem zlého udělal, nevím.

DRUHÝ DRÁB: Však zadarmo tě na dereš nedají!

DĚVČE: Strýčku, nechod'te, budou vás bít palicema!

DRUHÝ DRÁB: A co ty křičíš — táhni! He, co? Ted' jste zbledli!

Ale na poli poslouchat se vám nechce? Aha, kamarádi! Dokud drába vidí, rád se lenoch stydí. A vy ted' neděláte nic, pranic. A kde že jsi byl dneska zase, starý, kde? Doma? Mrtvou jsi hlídal? A d'as ví, byla-li by ti utekla! Cheche! A víš, kolik dní už jsi pánu dlužen? Dvacet, dvacet dní!

PRVNÍ DRÁB: A víš, cos ještě dlužen?

OTEC (*klekne*): Milostiví páni! Prosím vás, já za nic nemohu. Vždyť by už bylo všechno ve stavení shnilo — a já poctivě všechno obdělám. Jen dnes mne nebijte!

DRUHÝ DRÁB: To všechno řekni si nahoře! Páni dnes účtují — to bude pěkná noc! A ty i za synovy studie jsi dlužen! To není také zadarmo chtít ze syna pána mít! Vidiš, co toho máš! Hybaj!

(*Mručení v zástupu*)

PRVNÍ DRÁB: A kdo že tu poroučí? Všichni ven! Jeden za druhým! Ještě mručet budou selští medvědi! Však i na vás dojde! Ven, povídám!

DRUHÝ DRÁB (*strká otce*): A ty na zámek pojď a nebrkej mi!

PRVNÍ DRÁB (*za šuhajem a děvčetem*): Domů jděte! Šandor je tu! Bojte se ho!

ROBOTNÍCI (*zvolna vycházejí*)

DRUHÝ DRÁB (*v smíchu*): A ráno na panské! (*Obrátí se do prázdné jizby a volá směrem k mrtvé*) A ráno na panské! (*Odejde*)

6. výstup

ANKA (*po chvíli zvolna sleze s pece, bázně se ohlédne a pak náhle odskočí do komory vpravo. Delší chvíli je slyšet šramot, který dělá uklízejíc. — Chvillemi jako vzlyk, vzdychnutí nebo zabzučení počátku nějaké písně. Jinak úplné ticho...*)

7. výstup

JANOŠÍK a ANKA

(*Otevrou se dveře, v nich černá postava*)

JANOŠÍK (*ve studentském obleku, vejde, rozhlédne se*): Dobrý večer! — Nu, což tu nikoho není? (*Nahlédne do komory*) Anka!

ANKA (z komory): Janošík! — Juro! (Vejde a radostně mu podává ruce)

JANOŠÍK: Nu, já sám!

ANKA: Konečně!

JANOŠÍK: A mamička — co je s ní?

ANKA (sklopí hlavu): Podívej se! (Ukáže k posteli)

JANOŠÍK (rozběhne se k mrtvé, dlouho na ni zírá, pak padne na kolena)

(Delší pauza)

JANOŠÍK: Mamičko moje! Já jsem tu, já, váš Jura! Což už mne nepoznáte? Mamko moje! A že se vám oči na věky zavřely? Mamičko! (Hladí ji)

ANKA (počíná usedavě plakat)

JANOŠÍK: Kdybyste aspoň slovíčko promluvila! Celou cestu už těším se na to, že vám aspoň trochu ulevím — už tím, že vám přijdu! (Skloní hlavu) Anka, pojd' sem! (Prostě) Kdy se to stalo?

ANKA (klesne): Na dnes v noci.

JANOŠÍK: Dlouho trpěla?

ANKA: Ne, Janošík, netrpěla! To byl ten konec, na který jsme čekali. Tak najednou to potom přišlo — ráno — ke třetí hodině.

JANOŠÍK: Stonaly dlouho?

ANKA: Přes dva měsíce. Ale psát jsme ti to nesměli. Tatíček to zakázali. Ona sama tomu nechtěla, abys chodil ze študií domů.

JANOŠÍK: Mamko! Mamičko moje!

(Delší pauza)

JANOŠÍK: Proč jste mne tak daleko posílaly, abych vám ani před smrtí ulehčit nemohl! A proč jste se mne bály volat domů, abych vás do smrti nedochoval? A jaké ubohé jsou vaše oči! A co za krev usadilo se vám to na ústech?! (V slzách) Je jí tu plno, plničko! (Sedí u mrtvé, trochu vzlyká, krev utírá, po chvíli vstane, Anka s ním) A kde jsou tatíček?

ANKA (zvolna — zajíkávě): Šli na zámek...

JANOŠÍK: A už jsem tu tedy skoro sám. (Pokřičuje se a chce se modlit) Otče náš, jenž jsi na nebesích... (Vzlykne)

ANKA (lítostivě): Juro, neplač!

JANOŠÍK: Otče náš, náš otče v nebesích, posvěť se svaté jméno tvé na věky . . . Anka — modli se — já už neumím!

ANKA: Ne, modli se, ale ticho! Za mamičku — ty sám se musíš pomodlit!

JANOŠÍK: Ale já teď neumím, neumím! (*Rozhodne se*) Ale nepovolím — a pomodlím se, pomodlím! (*Pohříží se v modlitbu . . .*)

(*Venku ozve se několik ran — praskání bičem*)

JANOŠÍK: Co to?

ANKA: To pastýř žene statek domů!

JANOŠÍK (*vstal, dlouho dívá se na mrtvou, osušuje si oči*)

ANKA: Byly to hodná mamička, Juro!

JANOŠÍK: Byly!

ANKA: Měly mne už jako děvče tolik ráda. Vzpomínáš, jak jsme si tam ještě před ní hrávali před domkem, já vždycky jenom s vámi chlapci pohromadě?

JANOŠÍK (*trochu se usměje*)

ANKA: A co jsem se naplakala pro tvých kamarádů hlouposti, jak mne za vlasy škubali a do bláta rvali?

JANOŠÍK (*týž úsměv*): Anka? (*Jde k ní*)

ANKA: Musím jít ještě do komory poklidit!

JANOŠÍK: Nu — běž! (*Dívá se za ní. Pak přejde několikrát jízbou, stane znovu u mrtvé, i ruku jí políbí*) A tatíček odešli dávno?

ANKA (*z komory*): Před chvílí. (*Vyjde*) Ale — co je ti?

JANOŠÍK: Nic — nechci už plakat! (*Postaví se před ní*)

ANKA: Sedni si pěkně na lavici a nepřekážej!

JANOŠÍK: A kdo že ti překáží?

ANKA: Ty! Zítra začnou chodit sousedé. Aby to tu tedy bylo v pořádku!

JANOŠÍK (*u komory*): Anka, nevzkázaly mně mamička ničeho?

ANKA: Ne, oni nemohly už ani mluvit, tak byla zesláblá.

JANOŠÍK: A tys pomáhala tady každý den?

ANKA: Když mne ze zámku pustili. Ale dnes jsem tu dlouho nebyla. Mladý šandor přijel z Prešpurka a tak tam u nás bylo všecko hore nohama. Musela jsem být se slečinkou až do večera — bála se . . . Ale ty mne neposloucháš?

JANOŠÍK: A sousedé tu již byli?

ANKA: Byli. A snad ještě dojdou . . . Dám čistý ubrus!

JANOŠÍK (*hladí ji*): Pán Bůh ti to zaplat! Jsi hodná dívka. Kolikrát jsem i tam v Trnavě na tebe vzpomněl! A někdy jako by mne něco svíralo. To kněžství! To kněžství! Nevyrostil jsem pro ně!

ANKA: Stýskalo se ti?

JANOŠÍK: A po horách nejvíce! Anka, tam není tolik lesů, jako tu u nás. A lidé nejsou ti, co u nás. Kdyby byly mamička naplaly přede dvěma měsíci, byl bych přijel hned. Vždyť jsem byl už na skoku sem!

ANKA (*překvapeně*): Juro!

JANOŠÍK: A! Chytlo mne to někdy u prsou hůře než drak ve snách. A já nemohl jsem se ani hnout. Všichni mi říkali, že jsem hloupý selský synek a mně bylo do pláče. Bůh ví, že jsem si někdy chtěl už rozbít hlavu!

ANKA: Janošík — mamička to slyší!

JANOŠÍK: Neslyší, a kdyby slyšela, řekl bych to i před ní: Mně nemožno žít bez domova! Miluji ho víc než svůj život. A proto pánem nebudu nikdy!

ANKA: Ale mamička tě zaslíbily!

JANOŠÍK: A neměly to dělat! Ne, pánem nebudu nikdy. Když už musím být knězem, budu jím. Ale dole na Pováží mezi sedláky nepůjdu, a nedají-li mne sem do hor — tu doma zůstanu! (*Objal Anku nevědomky*)

ANKA: Chtěla bych se pořád na tebe dívat!

JANOŠÍK: Aj já na tebe!

ANKA: Juro, proč to Pán Bůh na tebe poslal?

JANOŠÍK: Ty — hodná! (*Hladí ji*) Takhle jako ty vypadaly asi mamička, když byla mladá. Ty tvoje oči! Pořád se na mne dívaly i tam. Ty líce! Pěkné je máš, bílé — sama čistá a — (*Zadívá se na ni upřeně*). A když mne nikdo doma nepřivítal, když jsem domů došel, přivítej mne ty! (*Nakloní se k ní*)

ANKA (*přivíne se k němu, něžně*): Ne, Janošík, to — by — byl — hřích . . .

JANOŠÍK (*pustí ji — zmateně se rozhlédne, chce se usmát, nemůže. Dívá se na Anku, pak klesne na lavici u pece a zastře si rukama oči*)

ANKA (*stojí nehybně uprostřed jizby*)

8. výstup

ILČÍK, JANOŠÍK a ANKA

ILČÍK (*vejde, klesne u mrtvé, pokřižuje se, ale hned vstane*):
Pozdrav Pán Bůh, Janošík!

JANOŠÍK (*podává mu ruku*): A j tebe, Ilčík!

ILČÍK: Viděl jsem tě s hory jít kolem našeho pole a bylo by mi líto, abych tě hned nepozdravil a nepřivítal. Nu, vidíš — nepřišel jsi v dobrý čas...

ANKA (*se vzpamatovala a utekla do komory*)

ILČÍK: A co že jsi tolik smutný?

JANOŠÍK: Dívám se na tebe a vidím, že už nejsi chlapec, ale chlap.

ILČÍK: Však i z tebe nevidět chlapce. (*Přisedne*)

JANOŠÍK: Rosteme, rosteme! Člověk už hlavu ve dveřích sklonit musí...

ILČÍK: A přece jistě se ti stýskalo! — Ale tady není veselo.

JANOŠÍK: Ba že není. (*Pausa*)

ILČÍK: A ještě jinak tu neveselo.

JANOŠÍK (*lhostejně*): A co že zase dělají?

ILČÍK: Páni? Smutno vyprávět!

JANOŠÍK: Nu, jen vyprávěj! (*Vstal a jde ke dveřím komory, tam se opře*)

ILČÍK: Bože můj, otče můj, ak je ten svet zmotaný! Čo vytrpí, čo vytrpí ubohý poddaný! Už ani člověkem není. Jen se zeptej Anky, aj ona ti to potvrdí, jaké zlé jsou teď u nás časy, a dokud tu bude starý se Šandorem, líp nebude. Staré Lajzové vzali Pavla na vojnu. Říkali ti už? A proč? Protože drába Jurenu jednou na zem povalil. A proč? Či má se nechat chlap bít pro to, že kosa špatně bere a nechává strnisko delší než jindy? A přišel i starý a nadával a Pavel div že ho už kosou neposekal. A hned ho chytli a odvedli. — I na slámě už šetrí pán, a naše sláma je tak dlouhá, že nám už i do jizby střechou kape!

JANOŠÍK (*stojí u dveří, zdá se, že neposlouchá*)

ILČÍK: Hej — a jsou tu ještě lidé, kteří povídají, tohle že všechno musí být. A je-li u nás v Liptově zle — je, Janošík, zlé na celém světě?

JANOŠÍK (*po chvíli*): Nevím.

ILČÍK: Přišel chlap z Gemerské. Jim nevede se prý líp. A je tam někde hrabě, chlapy do kočáru si zapřahá a tak na pole jezdí. A když chce, jednoho po druhém na dereš klade a išpáni musí bít. A tluče i ženy a děti. A je to po zákonu božím?

JANOŠÍK (*mlčí*)

ILČÍK: Vypravovali tuhle u nás stařeček o tom, jak čachtická paní děvčatům nehty trhala, v mraze vodou je polévala, zabíjela a v krvi jejich se koupala, až se to dověděli císař pán — což už císař pán nejsou na živu a nedovědí se, co se tady děje?

JANOŠÍK (*pokročí několik kroků k němu*)

ILČÍK: Vždyť oni nám huncúti všechno do kože seberou! Vezmou si Jana Turka, posadí před stůl a už začnou: A co že ty jsi pána nepozdravil? — Však jsem ho ani neviděl! — A Pána Boha nevidíš a přece pozdravuješ! — Však pán není Pán Bůh! — Ale tvůj pán a teď hybaj k němu a bozkaj mu ruku! A každou neděli na robotu!

JANOŠÍK: Jan Turko?

ILČÍK: A Pavel Lajzů — jak ten se má na vojně? A doma všechno odpočívá; nezaseto, nic neroste. A kdyby sousedů nebylo, stará už by dávno posla hladem!

JANOŠÍK (*náhle, prudko*): A kde jsou tatíček? Už by tu mohli být! Anka, kde jsou tatíček?

ANKA: Jaj, bože — Juro!

JANOŠÍK: Co křičíš? (*Chytne ji*)

ANKA: Pust mne! Vždyť tu máš mamičku!

JANOŠÍK: A kde jsou tatíček?

ANKA: Nevím — nevím...

JANOŠÍK: Ty víš! Víš — kde jsou!

ANKA: Nevím... Nevím...

JANOŠÍK: Pověz!

ANKA (*šeptem*): Oni tu byli...

JANOŠÍK: Kdo?

ILČÍK: Drábi! Hej, slyšíš? Už je to tu!

JANOŠÍK (*užasle*): Drábi tu byli? A co chtěli? Anka, pro jméno boží mluv! Dneska že tu byli drábi? A co že chtěli? A proč jsi mi to hned neřekla?

ANKA: Já nevím — nevím...

ILČÍK: A teď možná, že ho i na dereš hodili a bili!

JANOŠÍK (*divoce*): Dnes — Ilčík? Ó — dnes — to jistě ne-
udělají!

ANKA: Robotu prý zameškali — tatíček...

JANOŠÍK: Odrobotím jim to sám! Pojd', Ilčík, půjdem pro něho!

ILČÍK: Počkej!

9. výstup

Předešli a TŘI DRÁBI

*(Je slyšet hukot hlasů venku — pak ticho. Nějaký vůz drkotá...
Do toho ozve se ostrý drábův hlas: Jděte domů, huncůti! —
Dveře se otevrou, v nich objeví se tři drábi, nesou poloubitého
otce k peci na lavici...)*

PRVNÍ DRÁB: Bylo to přece jen mnoho na něho!

DRUHÝ DRÁB: Aby třicet palic nesnesl?

PRVNÍ DRÁB: Ale proto přece ještě je živ.

TŘETÍ DRÁB: Nalijte na něho vody! Snad ještě dnes otevře
oči! I na tebe, panáčku! Jdou dobře študie? Máš je dost la-
ciné! Jen škoda, že nepřišel dříve. Byl bys to odnesl za sta-
rého.

JANOŠÍK (*pevně*): Byl!

DRUHÝ DRÁB: To kvůli tobě dostal!

JANOŠÍK (*přezírá ho*): Kvůli mně!

PRVNÍ DRÁB: A ostatní pro robotu!

JANOŠÍK (*zvolna*): Však mamka byly nemocná. Jak mohli ta-
tíček jít každý den do práce?

TŘETÍ DRÁB: Staráme se my o to?

JANOŠÍK: A kdo že se o to stará?

DRUHÝ DRÁB: Pán!

JANOŠÍK: Však by se zameškané už nahradilo!

TŘETÍ DRÁB: Kým?

JANOŠÍK: Mnou!

TŘETÍ DRÁB: Ty — nejsi sedlák...

JANOŠÍK: Ani kněz...

TŘETÍ DRÁB: A co že tedy jsi?

JANOŠÍK: Syn — a tady vidím utlučeného otce!

TŘETÍ DRÁB: Tady ti už nikdo nepomůže — ani sousedé, co se
okny dívají. — Jděte domů, chaso! Či mám na vás mladého
přivést? Hej — pak to bude veselejší!

JANOŠÍK: A je toto křesťanský mrav — psů jakýchsi, kteří musí ničit křesťanské duše?! Podívej se (*Chytne drába za krk*) — podívej se: tu jsou mamička, tu otec — víš ty, že urážíš Pána Boha? (*Pustí ho*)

TŘETÍ DRÁB: A co já mohu za pána?

JANOŠÍK: A pán proč nechá dnes bít?

ILČÍK: Protože je pán!

TŘETÍ DRÁB: A ty jeho chlap! A co ty tu robíš?

ILČÍK: Jsem tu u kamaráda. A mohu být, páni, kde chci! Víš, že třicet palic snesu vždycky. Lehnu si potom a nemusím aspoň na robotu! Svlékni ho, Janošík, položíme ho na pec! A ty, Anka, skoč honem pro vodu a plátna natrhej! Fi! Dívej se, jak ho rozšlehali!

JANOŠÍK (*obráti se ke drábům*): Co ještě chcete?

DRÁBI (*s úsměvem*): Nic, pranic.

JANOŠÍK: Pak odejděte!

DRUHÝ DRÁB: Však už jdeme! (*U dveří*) Cheche! Ale bude tu dnes veselo!

TŘETÍ DRÁB: Oh, vy selské hřbety, tohle vás vzpamatuje!

JANOŠÍK (*nad ubitým*): Taťko, musel jsem se proto k vám vrátit? Taťko! Jura je už doma! Ilčík, vezmi ho, a ty, Anka, honem vylez na pec! (*Zastaví se, uvidí dráby u dveří, zatne pěsti a vyrazí ze sebe dušený, ale zoufalý řev*)

DRÁBI (*rázem se ztratí. Po chvílce je slyšet za dveřmi jejich smích*)

JANOŠÍK (*v téže póze*): Ilčík, zavři!
(*Delší pauza*)

ILČÍK (*stojí pod pecí*)

JANOŠÍK (*nahoře drží hlavu ubitého mezi rukama*)

ANKA (*ustrášena, stále ještě zírá ke dveřím*)

10. výstup

ILČÍKOVA MATKA, ILČÍK, JANOŠÍK a ANKA

JANOŠÍK: Anka, trochu vody! Taťko, napijte se! Nechcete? Napijte se! Nakloň mu hlavu!

ILČÍK: A rukama hýbej mu sem a tam! Dýše už dobře?

JANOŠÍK: Ano — zdá se... Ti mu dali!

ILČÍK: Jen mu dávej studené na tělo, ať neshoří v těch mukách pekelných — a bude dobře. Však i já to dobře znám.

JANOŠÍK: Podej mi nějaký ručník!

ANKA: Aj hlavu mu zavaž!

JANOŠÍK: Taťko! Ještě neslyší! Taťko, to vás pro mne bili? Že jste za studie byl dlužen? Mamička už mne knězem neuvidí! A vy teď znovu zavíráte oči! Znáte mne? Já jsem to, Jura — váš Jura!

MATKA ILČÍKOVÁ (*vsune hlavu do dveří*): Ilčík, pojd' domů! Drábi chodí po dědině — aj šandor s nimi!

ILČÍK: Nepůjdu — mám tu službu u kamaráda!

MATKA: Pojd' domů spat! Máš divokou krev. — Moh' bys něco vyvést. A kdo tě teď bude doma opatrovat?

ILČÍK: A kdo že teď půjde spat? — Nestarejte se o mne!

MATKA: Dobrú noc tedy — Janošík! (*Odejde*)

JANOŠÍK: Dobrú noc!

ANKA (*nahoře u Janošíka*): A teď tady ještě zavázat! Tak a teď nech ho spat!

ILČÍK: Hlavu mu trochu podepřete!

ANKA: Však hej — už jsme udělali!

ILČÍK: A namoč si druhé ručníky!

ANKA: Skočím si domů pro ně! (*Odejde*)

11. v ý s t u p

JANOŠÍK a ILČÍK

JANOŠÍK (*padne vedle otce, ruce sepne a jen těžce zavzdychne*)

ILČÍK (*přejde několikrát světnici*)

JANOŠÍK (*zaúpí*): Moje hlava! Moje hlava! (*S pece ozve se ještě bolestnější vzdychnutí*) Jen tíše, taťko, tíše! (*Chvilí čeká, pak sleze*) Ti mu dali, ti mu dali!

ILČÍK (*přechází, zastaví se, znovu přechází*)

JANOŠÍK (*u mrtvé*): A Bůh sám ví, už ani slzí není!

ILČÍK: A kdybys zaplakal, nevzbudíš ji!

JANOŠÍK (*stojí, přechází*)

OBA (*najednou, uprostřed jizby se srazí a dívají se na sebe, zrak v zraku, obličej v obličej*)

ILČÍK (*chytne Janošíka za oděv*): Ty, Janošík, pověz upřímně!

JANOŠÍK: Nu?

ILČÍK: Ale z upřímnosti srdce — povíš?

JANOŠÍK: Povím.

ILČÍK: Je hřích zabít člověka?

JANOŠÍK (*pevně*): Je!

ILČÍK (*kývne hlavou*): A když se člověk mstí?

JANOŠÍK (*zmateně*): Hm. (*Chytne sám Ilčíka*) A když se mstí?

ILČÍK: Ty jsi přece už skoro kněz. Ty to musíš vědět!

JANOŠÍK: Zabíjet se nesmí! To Pán Bůh zakázal!

ILČÍK: Ale oko za oko, zub za zub! — to také přikázal?!

JANOŠÍK: V starém testamentě. Ale v novém ne!

ILČÍK: A jaký že ten nový testament?

JANOŠÍK: Ten dal Kristus Pán!

ILČÍK: Však oni křesťany nejsou! (*Dívají se na sebe...*)

JANOŠÍK (*prudce*): A co s tím chceš?

ILČÍK: Však ty víš!

JANOŠÍK (*divoce*): Nic nevím!

ILČÍK: Jsme oba silní chlapeci! Pojdme k nim!

JANOŠÍK: Kam?

ILČÍK: Do hor!

JANOŠÍK (*bouřlivě*): Hej! (*Pausa*)

ILČÍK (*vášnivě a přesvědčivě*): Někdo už k nim jít musí. A já už toho nevydržím. Je tam Uhorčík aj Harala s Hrajnóhou. Slyšel jsi už o nich všechno? Nedávno vypálili v Krupině zemanovi dvůr. A víš, co říkali lidé? Dobře tak! — (*Zahrozí pěstí*) Ber paně ty daně — však přijde rátanie! — A minulý týden byli aj tady u nás!

JANOŠÍK: A ty jsi s nimi mluvil?

ILČÍK: Zaskočili mi cestu a vyptali se na všechno. A Uhorčík to řekl: že oni nejsou zloději, ani lupiči, ale zbojníky. A chlapeci — jací! Svobodní jak ptáci a létají po všech našich stolicích. Však i ve Zvoleni už něco o nich vědí a — bojí se jich.

JANOŠÍK: Hej!

ILČÍK: A tuhle kdosi i žert na poli ztropil. Drábi lehli pod stromy, a tu Jura vykřikl: Uhorčík! Uhorčík je tu! — A tu oni jen se zdvihli, už utíkali! A kdo chyt' kámen, honem za dráby a tak jsme je hnali až do vesnice.

JANOŠÍK: A páni?

ILČÍK: Dali dráby na dereš a našvihat poručili. Ale i páni mají z chlapců strach.

OTEC (*na peci těžko zasténá . . .*)

JANOŠÍK: To bude noc! A proto jsem se vrátil domů?

ILČÍK (*znovu přechází po světnici — zastaví se u valašky, potěžkává ji, pak ji i nad hlavou zamává*): A kde se to tu vzalo?

JANOŠÍK: Ukaž! To je otcovská valaška!

ILČÍK: Jen naostřit bylo by třeba!

JANOŠÍK: Je těžká.

ILČÍK: Ó, pro mne! Ale pro tebe!

JANOŠÍK: Dej sem! Zrovna do mé ruky. (*Zatočí ji*) Ráz a dva!

ILČÍK: Vezmem si ji s sebou!

JANOŠÍK: Do hor?

ILČÍK (*vášnivě*): Pojd'! Utečeme k nim!

JANOŠÍK (*po chvíli*): Ne, Ilčík! Já nesmím!

ILČÍK: A proč?

JANOŠÍK: Musím otce opatrovat!

ILČÍK: Však je tu Anka!

JANOŠÍK: A mamička! — (*Polohlasem*) Ah! Zbojníkem nebudu nikdy — leda až budu musit! Ale pak — !

12. výstup

ANKA, JANOŠÍK a ILČÍK

ANKA (*zavírajíc pomalu dveře*): Chlapci, drábi pořád chodí po vsi. Lidé povídají, že bude boží soud.

ILČÍK (*skočí k oknu*): A kdo to tu šel za tebou?!

JANOŠÍK (*těsně u něho*): He! (*Postaví se doprostřed jizby a posměšně dívá se ven*) Šandor! Šandor — ! Snad se mu líbíš? A on myslí, že každá roba je pro něho! (*Těsně u ní*) Anka, kdyby na tě Šandor jen prstem sáhl, řekneš mi to! U evangelia přisahej, že mi to řekneš!

ANKA: Ano — řeknu!

JANOŠÍK (*dlouho se na ni dívá*)

ANKA (*máčí zatím ručníky*)

ILČÍK: [A všade je rázem ticho! Nikdo nemá odvahy říci jim, že jsou potvory pekelné, starý, šandor i drábi. A nikdo jim to neřekne, až jim valaška po zádech bude tancovat! A znovu chytí si robotníka a znovu bijí a on trpí a modlí se a modlí se a trpí.] — A Uhorčíka s kamarády je málo! Ve spišské honí nás po stech z dědiny do dědiny a s role na roli, nikdo ani kousek lůčky už nemá, ani kus políčka, co by tam konopí zasil! A hlad v zimě, kus chleba nedá! A z panské stodoly smějí jen vrabci brát! A nebude líp a nebude! (*Opřel se o dveře*)

ANKA (*v tom poděšeně na peci vykřikne*): Jaj — bože!

ILČÍK (*se zasměje*)

JANOŠÍK: Co je?

ANKA: Juro, honem sem pojd'!

JANOŠÍK: Kriste Pane, tatíčku!

ANKA: Umírá... Tak se mu ruce chvějí...

JANOŠÍK: Ilčík, vody podej!

ILČÍK (*ani se nehne*): A nač? A víš, jak ti ho přivezli? Na hnoj-ném voze — ty sis nevšiml — ale já ano!

JANOŠÍK: Tatíčku, což tu mám být sirotek sám?

ILČÍK: Sirota nesirota — kdo se ti o to stará? Svlec kabát, už knězem nebudeš! Staré a nové evangelium? Oko za oko a zub za zub! Vezmi valašku a pojd' mezi chlapce! Co tam ještě na peci hledáš? Sebe naposled? I tebe přivezou jednou takhle, zůstaneš-li, a Pán Bůh dej, aby tobě tenkrát mohl někdo zatlačit oči! Ale já to nebudu! Nebudu! Sbohem, Janošík, sbohem! (*Chce odejít*)

13. výstup

Předešli a DRÁBOVÉ (*za scénou*)

(*A je tma v jizbě a všude je ticho*)

ILČÍK (*dá se znovu do strašného smíchu*)

(*Z dálky je totiž slyšet thučení na vrata a ostrý hlas drábů: Ráno na panské! Ráno na panské!*)

ILČÍK (*po každém tom výkřiku otočí se po Janošíkovi a dá se do smíchu*): Pozor, nové evangelium jde!

(*Kroky drábů se blíží...*)

JANOŠÍK (*na peci pustil otcovu hlavu z rukou*)

ANKA (*úzkostlivě hledí dolů*)

ILČÍK: Už jdou — už jdou . . .

JANOŠÍK (*náhle skočí s pece — Anka za ním*)

ILČÍK (*se nahnul a počítá*): Teď jsou u Banárů . . . (*Hlas venku: Ráno na panské! a rány do vrat*) Teď u Súkupů . . .

ANKA (*zděšeně*): Janošík, Juro — nedej se svést, nezapomínej, že jsem — tu — já — tvoje — Anka —

JANOŠÍK (*mávně jenom rukou*)

(*A je znovu ticho. Kročeje se přiblížily. Je slyšet, jak asi tři osoby se zastavily: Nějaký tlumený hovor a smích. Pak — čtyři surové údery venku do vrat a smích: Ráno na panské!*)

JANOŠÍK (*se vzpřímil, hromově*): Nepůjdeme! (*A naráz uchytil valašku do ruky*)

(*Ticho venku. Pak znovu šepot a smích a rány a výkřik: Ráno na panské!*)

JANOŠÍK (*vztekle*): Nepůjdeme!

ILČÍK (*dá se do veselého smíchu*): A kdyby sám Šandor to křičel — nepůjdeme a (*Duše zuřivě*) nepůjdeme!

ANKA (*chytla Janošika za ruku*): Juro, Juro, můj Juro — vzpamatuj se! Máš tu otce, mamku, všechny už na pravdě boží — máš tu samotnu mne!

JANOŠÍK (*vroucně*): Jen tebe!

ILČÍK: A už ti ani svatý nepomůže! Už jsi v tom!

JANOŠÍK: Že jsem chtěl!

ILČÍK: A teď musíme utéci! Pojd', půjdeme!

JANOŠÍK: Ještě nejdu!

ILČÍK: Chytnou tě a zavrou do klády!

JANOŠÍK: Ale dříve musí přijít!

ILČÍK (*naděšeně*): Hej! Nedáme se!

JANOŠÍK: Ty ani já! Ilčík, podej mi ruku! Ka-ma-rá-de!

ILČÍK (*prudce ho obejmě*): Tvůj na věky! Ale už jsou tu! Slyšíš? Po vsi jak jdou! Hej — už jsou tu! (*Letí ke dveřím a opře se o ně*)

ANKA (*prosebně, zoufale*): Juro, Juro — pro Kristovo jméno —!

JANOŠÍK: Už je pozdě! Ne — Ilčík — pusť ode dveří a pusť je! — povídám! (*Rozkročí se*)

14. výstup

Předešlí, ŠANDOR, DRÁBI a LID

(Dveře se otevrou. Několik loučí hoří)

ŠANDOR *(za ním tři drábi vejdou dovnitř. Několik postav ještě za nimi)*

ŠANDOR: Kde je ten drzý kněz?

JANOŠÍK: Tady!

ŠANDOR: A! *(Uvidí Anku)* A panenka sem chodí se schovávat? Sem — do peleše lotrovské! A tu náš starý známý — Ilčík! Zase divočíš? Cheche! Podívejme se na vzácnou společnost! *(Postoupí k Janošíkovi)* A kdo půjde ráno na panské?

JANOŠÍK: Nikdo!

ŠANDOR *(těsně u něho)*: Kdo půjde ráno na panské?

JANOŠÍK *(jde těsně k němu)*: Nikdo! *(Šandor ustupuje)* Či kdo má jít na panské? He? Otec mrtev, matka mrtva — kdo půjde na panské?

ŠANDOR *(se zastavil)*: Ty!

JANOŠÍK *(se zasměje)*: Ne!

ILČÍK: Ani já ne!

ŠANDOR: Což pak je pokousal vzteklý pes? Svažte je!

JANOŠÍK *(mávrne valaškou)*: Opovažte se!

DRÁBI *(ani se nehnou)*

JANOŠÍK *(chodí za Šandorem)*: A ty — a ty — víš, co je to křesťanská duše? A ty — a ty — víš, co ty, co je to otec a matka? A ty — víš — co je to synovská láska? A ty — a ty — jen biješ a zavíráš — ty, dej si pozor!

DRÁBI *(učiní pár kroků vpřed)*

JANOŠÍK: Ani se nehněte! *(Chytne Šandora za krk)* A kdo mi tu otce zabil? Když teď odejdeš odsud živ, kdo tě šanuje — kdo?

DRÁBI *(vrhli se na Janošíka)*

JANOŠÍK *(srazí jednoho i druhého, na třetího padne Ilčík)*

ŠANDOR *(stoží bledý a třese se)*

JANOŠÍK: Kdo tě šanuje? Já — Janošík! A až ti do roka dvůr shoří — kdo ti to udělá? Já — Janošík! A na ni tady *(Ukáže na Anku)* ani rukou mi nesáhni! *(Mrští jím o zem)*

ILČÍK: A co že ho šetríš? Zab ho!

JANOŠÍK (*obráti se, úsečně*): Ne! (*Klekne*) Sbohem, mamičko! (*Pokřičuje se*) Sbohem, tatičku! Hej — můj otec byl dobrý, já musím být zbojník! (*Svěsí hlavu*) Sbohem, Anka, nezapomínej na mne! Knězem už nebudu a nemohu být! (*Rozmáchne se proti drábům, kteří se znovu vrhli na něho*) Pustte! A ty, Ilčík, za mnou pojd'! Pojd' za mnou!

ILČÍK (*skoro vesele, s rozpřaženou náručí*): Jdu — kamaráde — za tebou!

JANOŠÍK: A do hor!

ILČÍK: Do hor!

JANOŠÍK (*pak oba*): A na zboj! Na zboj! Na zboj! (*Vyrazí ven. Hluk a poplach ve vsi. Záře světél...*)

ANKA (*sama klečí a hořce pláče...*)

O p o n a

DRUHÉ JEDNÁNÍ

(Les)

(Pozdní odpoledne. Mezi stromy nějaká postava. Ozve se ostré zbojnické zahvizdnutí. Ticho. Nové hvízdnutí. Nato slyšet havrana zakrákorat)

1. výstup

GARAJ a HRAJNOHA

GARAJ *(dívá se po stromech — pak zahvizdá po třetí. Havran ozve se znovu)*

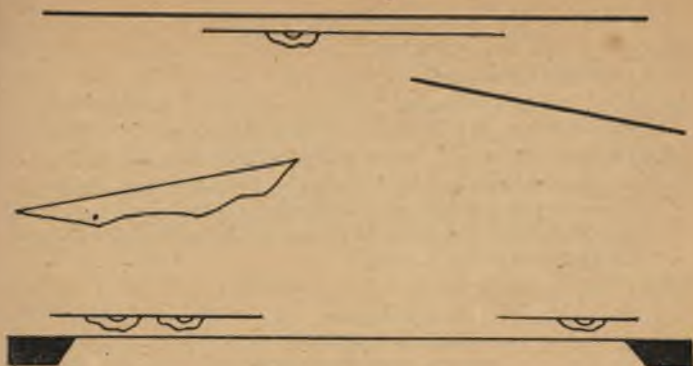
GARAJ: Ej, kamaráde! Hej! Nedělej už tedy hlouposti a slez dolů! *(Dívá se vzhůru. Havran ozve se znovu)*

GARAJ *(chodí od stromu ke stromu, pod jedním se zastaví)*: No hej — Hrajnoha!

HRAJNOHA *(se stromu)*: No — Garaj! Konečně že mne najdeš! Kde jsou ostatní?

GARAJ: Dojdou za chvíli. Zdrželi se trochu.

HRAJNOHA *(sleze — ironicky)*: Bohu dušu — a mně dukáty!

GARAJ (*vesele*): Nedáme!

HRAJNOHA: A co že jste se tam celý den váleli? Byla to smutná varta tady! Ani baba nepřejde!

GARAJ: A my čekali zatím na panské chlapy. Měli jít z hory ze dřeva — ale nepřišli.

HRAJNOHA: Skočil jsem i naproti do hory. Ale ani tam vrána nezakřikla. Je tu dnes smutně. Máš trochu tabáku?

GARAJ: Ale nevyfajči mi všechn!

HRAJNOHA: A kde zůstal Uhorčík?

GARAJ: O je! Dal se nalevo horama — šel do Kremnice. Má tam zase něco...

HRAJNOHA: Oho! Něco veselého?

GARAJ: Snad. Jen aby nám to Harala zase nepokazil. Vždycky nějaká děvečka mu do toho vleze a naráz zapomene na vartu a na všechno. Zpropadené ženské! Ty i do hrobu ho přivedou!

HRAJNOHA: A když si tak Putnoka přibere!

GARAJ: To je písniček! Ale čert aby při tom spal! — Víš, že nás především chtěli na Dětvě honit?

HRAJNOHA: Kdo?

GARAJ: Drábi! A už i pistole si přichystali. Ale prohnali jsme je i s pistolemi! Vlček držel už jednoho pod krkem — ale vydral se mu a utekl. (*Sbírá dříví na oheň*)

HRAJNOHA: Ty — chlapeci na dědinách už o nás zpívají!

GARAJ: Slyšels?

HRAJNOHA: Ale neumím povědět.

GARAJ: O nás a o Janošíkovi?

HRAJNOHA: To — hej! —

GARAJ: Však on to Putnok jistě donese. Má prý za Těkovem nějakou děvčici. A pěknou — povídal Harala.

HRAJNOHA: Jen aby to nebyla nějaká krčmárka — hehehe!

GARAJ: Ale vybrali jsme jí to tenkrát, co ona s Haralou tancovala — ! Když si teď na to vzpomenu: plný pytel toho bylo — a jdu skoro kolem ní — a ona nevidí, neslyší — Gajdoščík haje — Harala tancuje ...

HRAJNOHA (*směje se širokým úsměvem*):

Jura je na hori,
Jano je v komori —
a ty, naša šenkerečko,
tancuj si po vůli!

GARAJ: Máš křesadlo s sebou?

HRAJNOHA: Aj hubku! (*Rozdělávají oheň*)

GARAJ: Fi! Je to mokré jakési. (*Dýmá do roští*) Vyházej trochu roští, aby to moc nekouřilo!

HRAJNOHA: Však tu ani noha nepřejde!

2. výstup

Předešli a UHORČÍK

UHORČÍK (*starší už »chlapec«*): Pán Bůh dej štěstí, chlapci! Oheň rozděláváte?

HRAJNOHA: A ty už jsi tu?

GARAJ: A co že to neseš za ptáka?

UHORČÍK: O, to je něco moc vzácného — ! (*Ukazuje*)

HRAJNOHA: Tetřev!

UHORČÍK: Pěkný kus — co? A pták hloupý skoro do ruky mi vlezl. Lehl jsem si pod strom a on zrovna nade mne si sedl a křičí — jak išpán nějaký ...

GARAJ: A co že ty, kmotře, posloucháš teď tetřevy?

HRAJNOHA: Cheche! Zadarmo jistě ne!

UHORČÍK: A co jestli zadarmo?

HRAJNOHA: Tož pro dnešek!

GARAJ: A pěkně tokají, pěkně?

UHORČÍK: Tak silno a vesele! (*Shrnou se k ohni*)

HRAJNOHA: Byls ve Lhotě?

UHORČÍK: Kde ve Lhotě? Ještě dále! V Kremnici prodával jsem včera turkyni.

HRAJNOHA: Hodně jí bylo?

UHORČÍK: Dva pytle. Pán Bůh ví, kde urostla — ale pěkná byla. Weiss ji koupil, a když jsem mu dukát na koupi přidal — pověděl mi, co jsem zrovna chtěl. Ale kamarádi ještě o všem nevědí. Možná, že jsem turkyni a dukát dal zadarmo, a možná, že —

GARAJ: Kolik jich bude?

UHORČÍK: Asi dvacet!

HRAJNOHA: To bude perná práce!

UHORČÍK: Asi dvacet!

GARAJ: A samí hajduši?

UHORČÍK: Spíše husaři!

GARAJ (*vyskočí a tleská do dlaní*): Husaři! Husaři! První cifrovaný kabát musí býti můj! A koho že povevou? Pana krále snad?

UHORČÍK (*usmívaje se*): Však uvidíme! — A ty, Hrajnoho, cos to vyvedl?

HRAJNOHA: A co já?

GARAJ: Hloupost nějakou asi!

HRAJNOHA: Co? O babě vypravují?

UHORČÍK (*ve smíchu*): Bože! Jsi ty pěkný zbojník. Surovec jsi a nic jiného!

HRAJNOHA: Však to zasloužila! (*Leze na strom*)

UHORČÍK: Potká babu v lese. Šla bosky. Dá jí dukát, aby si koupila boty. Ale kdež pak baba, aby se s dukátem rozloučila! Strčí ho do kapsy a jde z jarmarku zas — bosa. A tu on — huncút — už na pařeze sedí a na babu si čeká. A kdeže má boty? — hned se ptá. No, Hrajnoha, je to tak?

HRAJNOHA (*se stromu*): No hej!

UHORČÍK: A baba nic — dukát si schová, ale boty kde nic tu nic! Víš, co jí udělal? Na boso ji okoval podkůvkou aj hřebíky!

GARAJ: Chachacha!

HRAJNOHA (*na větvi surově se směje*)

UHORČÍK: A hned měla boty! Máš na ty baby nějak spadeno, a to proto, že tě nemají rády — vid'? Však která by tě chtěla! Černý jsi jak smola, strapatý jak kohout — co tam zas děláš nahoře?

HRAJNOHA: Koukám po kamarádech... (*Pausa*)

UHORČÍK: Nu, chlapci — a kde je Janošík?

GARAJ: S Ilčíkem kamsi se zatoulali. O nás jako by chvílemi ani nestál...

UHORČÍK: Ale kamaráda lepšího bys nenašel! Býval jsem já dobrý kapitán, ale on je lepší. A hned jak doběhl k nám první noc, na očích jsem mu to viděl, že on bude nejlepším ze zbojníků. Síly má jak medvěd — a rozumu! Tuhle vykreslil mi na skálu celou trenčanskou stolicí. A všade a o všem ví. Takhle mi to nakreslil. Tu máš, bratře, povídá — Trenčín. Tu Ilava, tu Bystřice, tu Žilina. Tu máš Lopeník, tu Homolku, tu Veternou Holu. A kde jaký kaštel, kde jaká dědina, všechno namaluje. Nu, kamarád — jaký má být. A kapitán, jakého mít musíme!

GARAJ: Chtěl bych být jednou takým, jaký on — ale jsem jenom hloupý sedlák.

UHORČÍK: Ale patříš mezi nás jedenáct!

HRAJNOHA (*se stromu*): Už jdou! Slyšíte? (*Je slyšet gajdy, výskot a zpěv*)

HRAJNOHA: A ti chlapi si zpívají! Harala a Putnok! A ženskou mají s sebou — cigánku jakousi. Poslouchejte! Ej — juch! (*Slezl*)

PUTNOK (*v dálce*):

A já mám Marinu,
červenú ak malinu.
Ja keď já k ní večer pridem —
prikryje ma perinú.
(*Výskot*)

Ona ma perinú,
já ju zas halinú,
aby ľudé neríkali,
že jáj chodím za inú.
(*Ej — juch!*)

Zuzu sme už vydali,
ešte máme Marinu —
keď sme jí aj krávu dali,
dáme jí aj perinu...

HRAJNOHA: Už celý rok jsem cigánů neslyšel a neviděl! Musíme zas nějaké zastavit a na Polhoru zavést. Slíbil jsem tam Kači fěrtoch a nemohu žádný sehnat. Chochochocho!

3. výstup

Předešli, PUTNOK, GAJDOŠČÍK, HARALA a CIGÁNKA

HARALA (*s cigánkou — kolem krku se drží*)

PUTNOK (*kytku za širákem — zpívá...*)

GAJDOŠČÍK (*hrá na dudy*)

UHORČÍK: Vítejte, chlapei! A co si to sem vedete?

HARALA: To je moje žena! (*Všichni se smějí*) A ty, Putnok, zpívej — a ty, Gajdoščík, hraj: Před na—aší je... (*Zatleská si a tančí*)

PUTNOK (*podupává si*):

Před naší je zahrádečka —
trněná, trněná, trněná, trněná!

HRAJNOHA (*tančí proti Haralovi*)

PUTNOK (*zpívá*):

A v ní roste rozmarina —
fialka červená!

Kdo ji trhal? Moje milá —
celá uplakaná.

A proč pláčeš a narikáš —
moja znajmilejší?

Vezmi šátek a utri sa —
budeš najhodnější!

HRAJNOHA: A kde je šátek, Haralo?

HARALA: A má cigán jako já — šátek?

HRAJNOHA: Ale Putnok má!

CIGÁNKA: A jaký pěkný, vyšívaný!

HARALA: Putnok, dej mi ho!

PUTNOK: Nesmím!

CIGÁNKA: Mně ho dej!

PUTNOK (*zavrtí hlavou*)

HARALA: Dukát dám za něj.

PUTNOK: Je od Kačenky. A takový já z ruky nedám.

HARALA: Pak si ho nech! (*Cigánce*) Však ho nepotřebuješ!
(*Pohládí ji*)

CIGÁNKA (*chytne ho rukama za hlavu*): Ale koupíš mi takový?

HRAJNOHA: Kamarádi, dejme si hádat!

GAJDOŠČÍK: Kdo nejdříve umře!

HRAJNOHA: Koho nejdřív na strom pověsí?

HARALA: Kdo se nejdřív ožení! (*Smích*)

HRAJNOHA: Kdo se ožení nejdřív s konopným provazem!

UHORČÍK: Nu — tak už mlčte!

HARALA (*cigánce*): Nu — má hvězdičko — hádej! (*Obejme ji*)

VŠICHNI: Chachacha!

HARALA: Nejdřív Uhorčík! Ty — Uhorčík — dej si hádat!

Všechno ti uhodne! Mně uhodla, ať že sem ani mamy neměl.

HRAJNOHA: A z čeho ses tedy narodil?

HARALA: Já sem se nenarodil — já jsem — přišel na svět!

GAJDOŠČÍK: A hned ženskou s sebou! (*Smích*)

UHORČÍK (*cigánce*): Nu hádej! A kde my jsme se už viděli?
V Semaníně?

CIGÁNKA: Ne — to jsem nebyla já. To byla sestra, co si ji ve dvoře nechali.

UHORČÍK: Byla hezčí než ty.

CIGÁNKA: A co je mně do toho? Dej dukát, povím všechno!

HARALA: Jaký dukát? Ničeho nedávej!

UHORČÍK: Dám — jen hádej! V Krista Pána věříš?

CIGÁNKA: Když chceš, věřím. Mám ti ať tři křížky udělat?
(*Pokřičuje se*)

UHORČÍK: Pak to nemusí být všechno pravda, co řekneš!

CIGÁNKA (*se zašklebí*): Ukaž ruku! Co ti mám říci? A kde že jsi byl naposled návštěvou? Proč tam chodíš? Po druhé už tam nelez! Víš, co tam na tebe čeká?

HRAJNOHA (*nad cigánkou zakráká*)

CIGÁNKA (*se lekne*)

HRAJNOHA: Nu — co se tolik lekáš? To kamarádům tak zpívají!

PUTNOK: A teď hádej mně! Ticho, chlapeci!

CIGÁNKA: Což ty! Ukaž i druhou ruku! Proč jsi tak hezký a tak málo se ženským líbíš?

HARALA: Vždyť on ani milovat neumí.

PUTNOK: A je tobě něco do toho?

HARALA: A kdybych ti Kačenku byl nenamluvil?

PUTNOK: A už za ní nepůjdu!

GARAJ: Nu pak aspoň písničku na ni slož!

PUTNOK: Písničku, písničku! Než složíš jednu, má Harala dvě ženské. A to tě potom omrzí, písničky dělat. Jiný při nich tancuje a pod okénkem miluje —

GARAJ: Nu — nu!

PUTNOK: Jenom moje cigánečka — ta mňa lутuje!

CIGÁNKA: Však nělutujem! Pro tebe havran nezakváká a možná, že budeš šťasten. Ale musíš v pravý čas utéci! Nezapomeň na to. (*Dívá se na něho*)

HARALA: Oho, holubičko moje, nevrkej mi tolik!

CIGÁNKA (*vesele*): A ty — pusť mne!

HARALA: Nepustím! Pohádej i mně ještě jednou!

GARAJ: A mně!

HARALA: Ne — dříve mně!

CIGÁNKA: Jsi mi to pěkný chlap! (*Dívá se na něho*) Ale bůh sám ví, kdybych tě nebyla při tanci viděla, nebyla bych s tebou šla. A — pusť mne!

GARAJ: Obraťte se všici, cigánka má Haralu ráda!

HARALA: A Harala má cigány rád! Gajdoščík, a co že ty už zase u ohně ležíš? Zahrej znova. Před na-aší...

GAJDOŠČÍK (*směje se a hraje*)

VŠICHNI (*podupávají*): trněná, trněná...

HARALA (*s cigánkou tančí. Naproti nim Putnok s Hrajnouhou*)

PUTNOK:

A proč pláčeš a narikáš —
moja najmilejší?
Vezmi šátek a utri sa —
budeš najhodnější!

(*Podává šátek Haralovi, Harala cigánce*)

VŠICHNI (*se smějí*)

CIGÁNKA (*naráz schová šátek za ěadra*)

4. v ý s t u p

Předešli a VLČEK

VLČEK (*přibíhá*): Chlapci, chlapci — po celé hoře vás hledám!

UHORČÍK: A což nás ani slyšet není? Čím to máš uši zalepeny?

VLČEK: A proč děláte takový hřmot?

UHORČÍK: To Harala!

HARALA: Ba ne — to Gajdoščík!

GAJDOŠČÍK: Ne — to Putnok zpívá ...

PUTNOK (*Vlčkovi*): A ty — co jsi celý udýchán? Honí tě?

VLČEK: Nehoní — dobrou zprávu nesu. Ale co tu chce cigánka?

HARALA: Nech ji být! To je moje žena! Bez oltáře a bez světla — ale moje žena!

CIGÁNKA (*odchází mezi stromy*)

VLČEK: Tož tak — než přijde Janošík, ať již to všichni víte — ať už raději čekáme. Dnes večer pojede tu horou baron Révay.

UHORČÍK: Hej — který?

VLČEK: Ze štávnícky u Sučan.

GARAJ: Hej — ten?

VLČEK: Jede s ním pět hajduchů, paní, kněz a kočí. Jede na Zvoleň.

HRAJNOHA: Byli jsme tam u něho na podzim. Ale nestálo to za to: několik ovcí!

VLČEK: Ale teď to bude stát za to. Veze peníze.

GARAJ: Nemám už skoro ani groše.

UHORČÍK: Ale pozor dejte na hajduchy. Jsou už teď opatrnější.

Loni o nás ještě tolik nevěděli. Ale teď každý už pistol nabitou nosí. A stráž aby se postavily. Přiduste trochu oheň!

GAJDOŠČÍK: A kdo že půjde na stráž?

HARALA: Já!

HRAJNOHA: Až — já! (*Leze znova na strom*)

PUTNOK: Jeden stačí.

UHORČÍK: Počkejte! Dole úvozem asi nepojedou. Ale čert ví!

Takoví páni mívají všelijaké nápady. Což chce-li mocí mermo zlámat pán kolo nebo vaz? A cesta hore není také lepší. Hej — pistole oba si nabijte! A pak jen znamení dejte!

GARAJ: A já poletím první!

VLČEK: A hajduchům zrovna po hlavách!

UHORČÍK: Spíš po koních. Hled'te jim vpadnout do uzd a pak srazte chlapa valaškou!

VLČEK: A zahaste oheň!

HRAJNOHA (*zakráká*)

UHORČÍK: Dost času! A ty, Hrajnoho, nekrákej tolik na stro-
mě! Člověk potom neví, jsi-li to ty nebo havran.

HRAJNOHA: Aj, kmotře — budu-li já jednou viset na větvi,
bude to jistě havran! (*Sleze*) Já jdu tedy nahoru?

HARALA (*stojí u cigánky*)

UHORČÍK: A co ty, Haralo? Jdi tedy k dolejší cestě!

HARALA (*bere cigánku*): Však už jdeme!

GARAJ: No — tohle bude varta! (*Smích*)

HRAJNOHA: Půjdu raději s nimi!

UHORČÍK: Ne, ne! Ty jdi nahoru!

(*Hrajnoha a Harala s cigánkou pryč*)

VLČEK: Potkal jsem včera dva sedláky z Hontu. Nemají tam
zrovna také veselý život. Předešlou zimu loupali kůru z břez
a míchali ji s otrubami, jen aby hladem neumřeli.

GARAJ: A u nás skoro těch otrub neměli!

PUTNOK: A to prý všechno dělá Turek. Není prý peněz a páni
musí prý draho vše platit. Jako by pole neročila všeho dost!

UHORČÍK: Jen když to mají na koho svést!

VLČEK: Však kdyby nás nebylo, ani Turka by nevymysleli! —
Mám hlad!

GARAJ: A co bude s tetřevem?

UHORČÍK: Oškubej ho zatím!

GARAJ: Však už Michalčík jde. A plný pytel toho nese!

UHORČÍK: Hej, chlapci — ticho!

5. v ý s t u p

Předešli a MICHALČÍK

MICHALČÍK (*zvolna a vážně*): A pozdrav Pán Bůh, páni ka-
marádi!

VŠICHNI (*se sesedli u ohně a mlčí*)

MICHALČÍK (*sundává pytel*): Hm. Hm. A copak je vám, že jste tak ztichli? Co je vám, holoubci, co? Hlad máte — hlad máte? A co bude dělat Harala dole u cesty?

UHORČÍK: A co by dělal — hlídat bude!

MICHALČÍK: A já myslel — cigánata robit! (*Smích*) A tady toho máte zase plný pytel. (*Rozvazuje ho*) Sůl. A kdo že by si vzpomněl na sůl? Michalčík. Paprika! A kdo že by si na papriku vzpomněl?

PUTNOK: Michalčík...

MICHALČÍK (*zvolna se ohlédne*): Nu — ano: Michalčík. Ty bys na to jistě zapomněl. Takové, mladé, divoké hlavy — ty tak na cigánku nezapomenou, ale na papriku a na sůl...! A nová hubka a nové křesadlo. A kdo že by si na to vzpomněl?

VŠICHNI: Michalčík! Michalčík!

MICHALČÍK: Nu — ano: Michalčík — a tu se ještě podívejte! (*Rozdělává pytel docela*)

VŠICHNI: Ó! To jsou poklady! Dej mi kus slaniny! A mně kus chleba! A mně kus chleba a kus slaniny!

MICHALČÍK: A co vy jste donesli? Nic vám nedám!

UHORČÍK: Podívej se! Garaj už to škube!

MICHALČÍK: Hm. Pěkný pták! Ale to ti jistě přiletěl až na nos!

UHORČÍK: A co by na nos! Do huby! A víš, co jsi mně zapomněl donést? Fajku novou!

MICHALČÍK: Však ti stará zapekačka taky stačí! — Škubej, Garaj!

OSTATNÍ (*jedí nebo pokuřují*)

(*Pausa*)

MICHALČÍK: Chlapci, v trenčanské je chlap a ten prý viděl čerta — takového čerta, rohy jak z vola!

UHORČÍK: Jen že neměl kopyt a byl to zeman z Dobronivé...

(*Ticho*)

MICHALČÍK: A po víně se mi stýská, chlapci, ani nevíte jak!

VLČEK: Však počkej, dostaneš jednou! Mám ho na Královej Holí celou bečici.

GARAJ: A snad i Révay si ho vzal na cestu!

MICHALČÍK: Co? Révay? Jaký Révay? Pojede tudy?

PUTNOK: Však proto Harala hlídá.

MICHALČÍK: Abyste mu šel někdo pomoci! Ten jednou i od ženských shoří — a Révaye bylo by škoda!

GAJDOŠČÍK (*začíná si tiše přehrávat na gajdy*)

PUTNOK (*u něho, pozpěvuje si*):

Umrem, umrem, ale neviem kedy,
a keď umrem, ležat budem —
takto si já zpívat budem:
aj režucha, režucha,
nemá dievča kožucha —
ani ho mat nebude,
dokaď za mě nepude!

6. výstup

Předešli, ADAMČÍK, ILČÍK, JANOŠÍK a TŘI ROBOTNÍCI

(*Z dálky ozve se zahvízdnutí*)

UHORČÍK (*odpoví*)

(*Tři postavy objeví se mezi stromy — jsou to staří, shrbení sedláci. Vstoupí, pokloní se uctivě s křesťanským: Pochválen buď Ježíš Kristus!*)

ZBOJNÍCI: Na věky — amen!

(*V tom okamžiku vstoupí Janošík, Ilčík a Adamčík. Jako každý z chlapců i oni mají valašku, pistol za opaskem »vygombičkovaným«, širák, halinu, gatě, dole řeménky od krpců stáhnuté*)

JANOŠÍK: A tož, chlapci, dobrý večer! Jak že jste se měli celý týden, co jsme se neviděli? A co jste dělali a viděli? Pán Bůh pozdrav, Uhorčíku! Aj tebe, Michalčíku! Na tabák jsi nezapomněl?

ILČÍK: A pozdrav tě Pán Bůh, Vlčku!

VLČEK: Aj tebe, Ilčík!

JANOŠÍK: A co ty, Garaj, jak se máš? Pěkného kohouta škubeš!

GARAJ: A kde jste chodili? Tak dlouho jsme vás čekali!

JANOŠÍK: Až u moravské strany jsme byli, až pod Javorníkem za Bystřicí. I na Moravu jsme zašli. Ale zdá se mi, že to tam není lépe než u nás. A na lazech bídný tam mají život!

ADAMČÍK: Aj u nás, na Javorině jsme byli!

GAJDOŠČÍK: A co že jste viděli s kopců?

JANOŠÍK: Malý Kriván a vás pod nimi! — A, Michalčíku, máš dost co jíst? Dej tady stařečkům něco, budou hladovi!

MICHALČÍK: Mnoho toho nemám. Kus chleba a slaniny.

JANOŠÍK (*vesele*): A co bys chtěl víc?

MICHALČÍK: Kus divoké husy!

ADAMČÍK: Až potkáš bílou, zeptej se na ni!

MICHALČÍK (*jde k robotníkům*)

ROBOTNÍCI (*poděkuji a zajdou trochu do lesa*)

JANOŠÍK: Chlapci, a teď dohromady — a potom, co Pán Bůh dá!

ILČÍK: Však nejsme ještě všichni!

JANOŠÍK: A kdo schází? Harala! Kde je Harala?

UHORČÍK: Leží u dolejší cesty a Hrajnoha u hořejší. Donesl Vlček, že dnes horou pojede Révay ze Štávničky.

JANOŠÍK: Až za chvíli. Potkali jsme je za druhou horou, spravují kolo, polámalo se jim. |

UHORČÍK (*chce zahváždat*)

JANOŠÍK: Ale nech je na vartě! Tož — co nového na světě?

MICHALČÍK: To nového, že horní chlapci nemají už ani dukátu, ani vína a že Michalčík nebude mět za chvíli čím svoje děti krmit.

JANOŠÍK: A kdo za to může?

ADAMČÍK: A což, Michalčíku, bude-li tu za chvíli sud vína?

MICHALČÍK: Mají ho s sebou opravdu? — Zaplať nebe, že páni takové presenty s sebou berou!

JANOŠÍK: Však se nestarej! I peníze budou! Co je nového v germerské?

PUTNOK: Nic zvláštního. Povídali mi lidé na dědinách, že teď mužští jsou nějak divocí. Chytili tam drába v noci, v kolo-mazi vyváleli a peřím posypali. A pohorelického zemana v lese živáni prý obstoupili, div že jim z rukou utekl. A tak byl pobitý, že i dneska z toho leží.

JANOŠÍK: Kdo že je to?

PUTNOK: Vypravovali mi to chlapci u statků.

JANOŠÍK: A zabít že chtěli?

VLČEK: Však aj pri Kysúci toulají se nějací takoví. Čtyři jsou a z moravské strany. A mezi nimi chlap, který prý mlýnské kolo rukama zarazil. Pobyli týden a pak jako když se zem pod nimi slehne.

JANOŠÍK: Hm. A co dělali?

VLČEK: Zbýjeli — a kde se dalo.

JANOŠÍK: Kde se dalo? Což i sedláku kradli?

VLČEK: Právě sedláci mi to vypravovali!

JANOŠÍK: Pak musíme dát na pány bratry pozor. Na išpana v lesích si nikdo brát nebude a nesmí! Aspoň dokud tu budeme my a já, Janošík. A kde ty jsi byl, Garaj?

GARAJ: V trenčanské stolici při Váhu jsem běhal.

JANOŠÍK: Nic nového?

GARAJ: Nic. Na Beckově utloukli předevěřem dva sedláky palicemi. A čert ví, co udělali. Neptal jsem se po tom. Nic chytrého by to nebylo.

JANOŠÍK: Hm. (*Usměje se*) A víte-li, chlapci, že na Trenčíně už říkají o nás, pro mne a pro vás že už vyrostly hrušky na Zvoleňsku.

UHORČÍK: A na těch hruškách konopný provaz — říkají i v Kremnici.

JANOŠÍK: A co že by?

VLČEK (*v smíchu*): A což — rádi by nás už viděli na nich? A jsme takhle teprve rok pohromadě!

ADAMČÍK: A že prý panským sádlem provazy namažou.

VLČEK: — jen aby se zbojníkovi těžko umíralo! Janošík, a víš, co aj o nás o jedenácti ještě povídají? Že takých chlapců potřebovali by teď císař pán do vojny na Turka, ti že by už něco pomohli!

JANOŠÍK: Hej — do vojny?

ILČÍK: A my nemáme vojny?

GARAJ: A Turků není také dost?

UHORČÍK: Však hej! — na rok na dva bych šel. Ale toulat se tam pořád rok za rokem! Mně jsou tu lesy milejší než celé Uhersko dole. Co že tam uvidíš? Slunko pálí do tebe celý den, tráva suchá a nijaká, voda líná a shnilá valí se mezi břehama — a pak se máš najednou rozeběhnout a honit Turka. A co by se on tam bál? Nebojí se. Ale u nás bál se vždycky. Až pod Trenčín došel, dále už nemohl. A co jsme u nás mu neodpustili, to mu i bez nás pan císař neodpustí.

GARAJ: Ale co my tu děláme, to možná že zas nám pan císař neodpustí.

ILČÍK: A císař — necísař — to je naše hora!

ADAMČÍK: A naše stolice jsou naše stolice!

VLČEK: A nebe nad námi komu že patří?

GAJDOŠČÍK: Pánubohu, ptákům aj nám.

JANOŠÍK: Když nezabiješ!

UHORČÍK: Bývalo zákonem i za mne. A tak se to říkalo: že kdo se vraždy dopustí, toho že jednoduše odbijeme.

JANOŠÍK: A vraždil bys po druhé. Ne! Kdo se vraždy dopustí, od nás vyhnán bude a všech jedenáct na něho zapomene!

UHORČÍK: Tak! Dobré je to!

VLČEK: Kamarádi! A jak tohle může být zákonem?

JANOŠÍK: Proto, že nejsme ani gemerští, ani moravští živáni — ale že jsme kamarádi, bratři, páni zbojníci — pro tam ty (*Ukáže na robotníky*) a že to povídám já, Janošík, po Uhorčíkovi váš kapitán. — A teď sesedněte se, páni bratři, bude zase soud. Michalčík, zavolej jich sem!

MICHALČÍK (*jde pro robotníky*)

JANOŠÍK: A vy, lidé, odpovídejte jen boží pravdu!

7. výstup

Předešli a TŘI ROBOTNÍCI

TŘI ROBOTNÍCI (*postavili se před zbojníky — hledí přímo a pevně*)

JANOŠÍK: Vím již všechno, ale chci, aby to i kamarádi dobře slyšeli. — Odkud jdete?

PRVNÍ SEDLÁK: Z Hontu.

JANOŠÍK: A kam se ubíráte?

PRVNÍ SEDLÁK: Do světa jdeme!

JANOŠÍK: A proč jdete do světa?

PRVNÍ SEDLÁK: Utíkáme před pány.

JANOŠÍK: A jak se jmenuje tvůj pán?

PRVNÍ SEDLÁK: Andrej Bella.

JANOŠÍK: A je i tvůj pán?

DRUHÝ SEDLÁK: I můj.

JANOŠÍK: A co že dělá Andrej Bella?

PRVNÍ SEDLÁK: To dělá: minulé zimy proto, že žena na zámek poklízet nešla, ale nemocné dítě doma opatrovala, v třesutém mrazu do klády ukovat ji dal a mne na osla posadit a vodou mne polévat. Já ještě všechno přeťrpěl — ale žena zemřela.

JANOŠÍK: Slyšte, kamarádi? A co že tobě udělal Andrej Bella?

DRUHÝ SEDLÁK: Od rána do noci robotou mne sužuje. A to všechno proto, že jsem jednou na den svého patrona sou-sedy u sebe pohostil, při čemž oni trochu měli »v čepici« a ráno na panské nešli. Rozhněval se tenkrát na mne a od té doby všechen hnůj ze dvora musím odvážet já. A kolikrát pojedu, nenapiše; a je noc — krávy už nikam nemohou a já musím ještě dvakrát jet. O svatém Martině z domu mne vyhnal a drába s děvečkou mi tam dal, dokud prý se jim ve dvoře bývání nespraví. A letos pluh s kravou tahat mi dal a sám bičem poháněl. *(Usedne)*

(Pausa)

JANOŠÍK: A co že tobě udělal — Andrej Bella? — Přiveďte ho až sem!

TŘETÍ SEDLÁK *(hluchý a slepý a vymorený v obličeji)*

GARAJ: Ukaž! *(Obrátí tvář sedlákovu k ostatním)*

JANOŠÍK: Je hluchý a slepý, páni bratři!

DRUHÝ SEDLÁK: Aj smyslů pomatených!

UHORČÍK: I to udělal Andrej Bella?

DRUHÝ SEDLÁK: On sám tak ho zmrzačil! Podívejte se mu na ruce!

VLČEK: Oho! Podívejte se jen! Nehty vytrhány!

JANOŠÍK: A podívejte se mu na záda! *(Pausa)*

VLČEK: Ti lotři! Řezali mu z nich — řemeny!

TŘETÍ SEDLÁK *(natáhne krk — zvolna)*: Seděl jsem... u dveří... A on — do mě... *(Vyrazí)* kop'! *(Zaklepe hlavou)*

DRUHÝ SEDLÁK: A on tenkrát vyskočil a srazil zemana do bláta.

TŘETÍ SEDLÁK *(zasměje se strašným smíchem — prsty roz-táhne a se strhaným obličejem »žírá« kolem)*

VLČEK: Andrej Bella! A toho že nezabiješ, kdyby ti do ruky přišel, Janošík? a toho že bys nechal běžet?

JANOŠÍK: A soudím tady já, či kdo? *(K sedlákům)* A teď vy, vy sami, řekněte, jak má být Andrej Bella potrestán. A zde to přísahám, bude tak potrestán.

VLČEK: Zeptej se jen toho zde — ten má soudit — ne oni dva zdraví ještě!

JANOŠÍK: Kdyby on soudil, zahynul by celý svět!

VLČEK: A já vždy jen dle něho soudit budu!

JANOŠÍK: Ne, ty budeš soudit podle nás!

VLČEK: Nebudu! Co pán — to pán! Nenávidím ho. A nenávidím každého, kdo s nimi jde! He! Nenávidím i kněze, který káže lidu o věčné lásce boží, které není. Nenávidím i chlapa, který pány pozdravuje. A u všech svatých! Zapomenu-li se, nebudu šetřit ani bratra, bude-li s pánem sedět za jedním stolem! A neušetřím ani kněze u oltáře, bude-li pán sedět v první lavici...

JANOŠÍK: Ale zabít, zabít nesmíš!

VLČEK: A budu-li chtět, zabiju!

JANOŠÍK (*pokročí hrozivě k němu*): Vlčku!

VLČEK (*postavil se proti němu*): Aj já!

JANOŠÍK (*opře se rukama do jeho pasu*): A kdo z nás je silnější? Za pase pojď!

VLČEK: Zkusme!

JANOŠÍK (*ho chytne*)

VLČEK (*opře se v zem*)

JANOŠÍK (*náhle se na něho zadívá a pak ruku na rámě položí*): Vlčku, nezapomínej se! Víím, že máš prudkou krev, ale — kamaráde — nezapomínej se! Víš, že i tebe, jako všechny chlapece — mám rád a že s vámi jsem živ a umírám pro vás a pro tam ty a pro svoboděnkou naši na horách. Rozumíš mi?

VLČEK (*sklopí hlavu*): Což jsem hluchý? Jak bych nerozuměl? A že ty jsi dobrý člověk, také víím!

JANOŠÍK: Pak se tedy mírní a poslouchej toho, kdo jediný má právo se mstit! A vy teď (*K sedlákům*) řekněte, jak má být Andrej Bella potrestán!

ZBOJNÍCI (*vstali, širáky v rukou*)

SEDLÁCI (*usedli a chvílku se radí*)

PRVNÍ SEDLÁK: Andrej Bella má mnoho dluhů. Udělejte z něho žebráka!

JANOŠÍK: Vlčku, slyšíš?

PRVNÍ SEDLÁK: O žních zapalte mu stodoly a kůlny. Rozežňte mu dobytek na horách do všech čtyř stran světových — a je to tak dobře — Michale? —

DRUHÝ SEDLÁK (*pevně*): Ano —!

PRVNÍ SEDLÁK: Pak tedy zapalte i dědinu a neušetřte jednoho stavení. Ztratí se lidé a utekou na Ružomberok. A odtamtud jich nevyženou...

JANOŠÍK: Slyšeli jste, kamarádi? Soud se končí. —

MICHALČÍK (*se širákem v ruce obchází zbojníky. Každý tam vhodí nějaký peníz*)

UHORČÍK: A nyní jděte sbohem!

MICHALČÍK (*podal jim sebrané peníze*)

JANOŠÍK: A bude-li vás někdo zdržovat, řekněte jenom, že jste mluvili s Janošíkem!

TŘETÍ SEDLÁK (*chytá Janošíka za kabát*): Seděl... jsem... u dveří — a on — mne... kop'!

JANOŠÍK (*vztekle*): Andrej Bella! Ale jděte nyní rychle, přátelé, čas již pokročil a přes horu těžká je cesta. Sbohem! Sbohem!

SEDLÁCI (*odešli*)

8. v ý s t u p

Předešli bez sedláků

(*Chvilí je ticho. A pak je slyšet prásknutí biče v lese*)

GARAJ: Ale co to?

JANOŠÍK: Harala je propásl!

UHORČÍK: Révay je tu!

JANOŠÍK: A pozor, chlapci! Nechoďte na ránu! A pistole ven!

(*Hvizdot proletí vzduchem*)

JANOŠÍK: Trochu pozdě, Haralo! Vpravo běžte a hned po koních! Garaj — neleť tak rychle! Garaj —! Vždyť nám neutekou!

VŠICHNI (*zatím vpravo pryč se scény*)

9. v ý s t u p

(*Za scénou*)

(*Rána. V zápětí druhá a třetí*)

JANOŠÍK: Nepospíchat! A za skálu skoč!

GARAJ: Kamará —! (*Rána*)

JANOŠÍK: Hoňte je po hoře! Nepusťte jich! Sem ke mně, Plčík!

(*Hvizdot. Rána*)

UHORČÍK: Janošík, pomoz!

ILČÍK: Chlapci! Žeňte je nalevo! (*Hluk. Nové výkřiky*)

JANOŠÍK (*ostře*): Bohu dušu a mně dukáty! (*Nový hvizdot*)

HRAJNOHA (*kráká v lese. Smích. Nová rána*)

JANOŠÍK: Rychle! Rychle! K ohni s ním! Nezdržujte se! Michalčíka zavolejte!

UHORČÍK: Hej, strýče!

10. výstup

ZBOJNÍCI, RÉVAY S PANÍ a HAJDUCI

UHORČÍK (*přináší Garaje na ramenou*)

MICHALČÍK: Rychle — halinu dolů! (*Několikrát jím zahýbe — prohlíží — pak zavrtí hlavou*)

(*Za scénou ještě nějaký hluk, výkřiky, pak ticho...*)

JANOŠÍK (*přiběhne*): Garaj! Garaj! A už oči v sloup obrací.

(*Zuřivě*) Ved'te je sem! Je jich pět (*Sklání se nad zabitým*)

Garaj! Proč jen jsi neposlechl? Proč jsi tolik na ně běžel?

UHORČÍK: Už ho nevzbudíš! Vyběhl najednou po koních a on vzal ho rovnou do hlavy.

JANOŠÍK (*divoce*): Ale který, který?

HRAJNOHA (*žene pět hajduků před sebou*)

JANOŠÍK (*letí k nim*): A kdo že to byl z vás, který ho zastřelil?

Kdo že? (*Těsně u nich*) A kdo že to byl? Tady ho máš!

A kdo že to byl? Ty? Ne? Ty? Taky ne? A ty? A ty? A ty

ne! Nikdo? — Uvažte je ke stromu! A ty, Hrajnoho, na

vartu k nim! A do rána ať si to někdo z vás rozmyslí. Nebo

vám všem kříže na čelo vypálím, aby vás každý poznal.

A pak — chytну-li vás po druhé — na buk vás pověším!

HRAJNOHA (*odejde*)

ILČÍK (*s Gajdoščikem vedou Révaye, za ním paní*)

JANOŠÍK: A tu se dívej, pane, zabili ho!

RÉVAY: A měli právo k tomu!

JANOŠÍK: A jaké že právo?

RÉVAY: To, které na živány platí!

JANOŠÍK: A víš ty, kde jsi, baron Révay? Víš ty, kde jsi, že tak mluvíš nad zabitým člověkem?

PANÍ (*kleká*): Prosim já vás, ušetřte nás!

JANOŠÍK (*ji zvedne*): S ženami nevyjednáváme. A bojíte-li se, paní, o život, nebojte se, živány nejsme. Ale ty, víš, kde jsi?

RÉVAY (*slabým hlasem*): U Janošíka?

JANOŠÍK: A proč se najednou chvěješ? Či že toho máš mnoho na svědomí?

RÉVAY: Nemám. Ale milost královská je se mnou — a pama-tuj, Janošík, že císař bude mstit mé pohanění!

JANOŠÍK: Ale do rána budu o tom pohanění uvažovat já! Nejsi mi zrovna z milosrdných pánů! A než císař bude trestat, budu trestat dříve já. Hej, Putnok, na vartu k nim! A ne-spouštěj jich s očí! — Není, pane, jenom jedna spravedl-nost!

RÉVAY: Ale je jeden Bůh a jeden císař!

JANOŠÍK: A jedenáct horních chlapců! Nezapomeň to do rána dobře spočítat. Pak zúčtujeme.

RÉVAY (*s paní je odveden*)

HARALA (*se zatím přiloudal pod stromy*)

JANOŠÍK (*přísně*): A ty, Haralo — sem pojď! Kdo špatně var-toval?

HARALA (*klopí zrak*)

JANOŠÍK: A proč?

UHORČÍK: Vzal si cigánku s sebou! Neměl jsem mu to dovo-lovat. Ale byli jsme tak veselí!

JANOŠÍK: A teď tu máš před sebou mrtvého kamaráda! A kdo ti ho teď nahradí? A cigánka teď utíká a kam? Pověď, kde jsou chlapci a jaký hezký hoch je Harala! Checheche! Dej si kéčky ostříhat, ať tě ani čert nepozná! A každou vartu ode dneška máš ty! Haralo! (*Chytne ho kolem krku*) Podívej se, co jsi udělal! Vždyť pořádek musí být! Řekl jsem to hned první den, kdy jsem mezi vás přišel, že mezi zloděje a lupiče nepůjdu, ale že jdu k těm, kdož se — dovedou mstit...

(*V tom zahřmí dvě rány v lese*)

JANOŠÍK: Ale — co to?

ILČÍK (*rozběhne se do lesa*)

ADAMČÍK (*přibíhá*): Honili jsme s Vlčkem kněze Révayova. Měl pistol v ruce. Utekl mi do houští a Vlček se pustil za ním.

JANOŠÍK: Kněz s pistolí v ruce?

ADAMČÍK: A on ho teď zabil!

JANOŠÍK: Vlček?

ADAMČÍK: Postavil se proti němu a křičí: Však už s pány nepojedeš! Střelí kněz a střelil on. A bác! Už tam leží kněz mrtev a už se neprobudí...

ILČÍK (*přichází s Vlčkem*)

JANOŠÍK (*neobyčejně přísně, chladně*): Vlčku — proč's to udělal?

VLČEK: Protože knězi pistol do ruky nepatří!

JANOŠÍK: A patří-li, nepatří-li: jak zní náš zákon, Uhorečik?

UHORČÍK: Kdo se vraždy dopustí, bude vyhnán —

JANOŠÍK: — a všech jedenáct na něho zapomene. Kdo tě varoval? Kdo tě prosil, aby ses mírnil? Má se říci, že horní chlupci honí kněze jako lesní zvěř? A mají se lidé trást, že horní chlupci na potkání každého zabijí? Jdi! A až se polepšíš, pak se vrať! — Ale do té doby dej si dobrý pozor, aby i tebe nezabili!

VLČEK: Však zabijí jednou i tebe!

JANOŠÍK: A já umru jako poctivý chlap!

VLČEK: A snad se nechceš jako poctivý chlap vrátit s hor dolů? Už se nevrátíš! Už jsi zbojník a na zbojnickou poctivost ti nikdy nikdo neuvěří! — Hej — sbohem tedy, kamarádi — a na shledanou! I ty, Janošík, octneš se jednou v mé koži, vzpomeň si na mne a nezapomeň mne zavolat! Sbohem! (*Odejde*)

JANOŠÍK (*klekne u mrtvého*): Garaj — jsem dnes chudší o dva kamarády. I ty buď sbohem a na shledanou!

OSTATNÍ (*klekli vedle Janošíka*)

JANOŠÍK: A do hlav jedličku mu zasadíme! (*Smekne širák*)

VŠICHNI (*smekli a tiše zpívají*):

Boly časy, boly, ale sa minuly —
a po malej chvíli — minieme sa i my!

A keď sa minieme — minie sa krajina,
ako by odpadol vrštok z rozmarína.

A keď sa minieme — minie sa celý svet,
ako by odpadol s červenej růže kvet!

O p o n a

TŘETÍ JEDNÁNÍ

(Na stráni)

(Paseka. Několik buků vlevo. Balvany za nimi. Výhled do kraje)

1. výstup

JANOŠÍK a PUTNOK

JANOŠÍK *(s Putnokem sedí na skále)*

PUTNOK *(s hlavou do dlaní opřenou)*: Nepsala mi už tři měsíce...

JANOŠÍK *(drží psaní v ruce)*: Ale teď aspoň lístek je pěkný.

PUTNOK: Přečti mi ho!

JANOŠÍK *(čte)*: Moj milý zbojníčku — kebys tu u mně bol treba len chvílečku! Páv má svoje perí, královna korunu, Pán Bůh nebe — a já, můj najmilejší, tebe. Když sem byla v tvrdém spaní, slyšela sem hlas naríkání — ten mně byl tak známý, ako by to byl tvůj samý; proto sem rychle po tobě se jen dívala, ale sem tě neviděla a velice sem se namůtila. Ale sem si hned myslela, když nemohu s tebou mluvit, tak ti mosím pár rádečků napsati a tvé srdénko bude

plesati. Ty, můj nejmilejší, nevíš, jak ty v mém srdci ležíš. Zdálo se mně této noci, že okolo tobě rostú dvě červené růže, které se nemožú rozvinút — a já na tebe, moj nejmilejší, nemožem zapomnět. — (*Pausa*) Kdy jsi tam byl naposled?

PUTNOK: Před týdnem.

JANOŠÍK: A ted' si stěžuješ, že ti tři měsíce nepsala? — Má tě nějak ráda!

PUTNOK (*po chvíli*): A ty — napíšeš i mně lístek? Olůvko i papír mám při sobě...

JANOŠÍK: A co mám psát?

PUTNOK: Nu — však víš!

JANOŠÍK: A jak bych věděl?

PUTNOK: Napiš tedy třeba: Moje milá!

JANOŠÍK: Aj tvoji písničku bychom mohli připsat!

PUTNOK: Neumím ted' zrovna žádné pěkné. Všechny jsou hloupé. Už jsi napsal?

JANOŠÍK (*čte*): Moje milá!

PUTNOK (*vesele*): Moje!

JANOŠÍK: Nu však — tvoje!

PUTNOK (*zkoumavě*): A, Janošík, co dělá Ančka?

JANOŠÍK (*za okamžik*): Nevím...

PUTNOK: A kdy jsi tam byl naposled?

JANOŠÍK: Před půl rokem. ~

PUTNOK: Mají to děvčata s námi kříž. Já kdybych mohl, chodil bych každý den pod okénko. Ale takhle se touláš a touláš a

ani času nemáš. A milá zatím vadne, až uvadne. Nebo přijde všelijaký galán a vezme mi ji. A co že by to bylo se zbojníčkem za svatbu? Pán jsem — i peníze někdy mívám — a pak sbohem, ženo moje! Harala má pravdu, že se ženskými takhle nic pro nás není, že nejlépe pomilovat a utéci — to že je pro nás. Ale milovat Kačenku, Anku...!

JANOŠÍK: A proč o tom mluvíš?

PUTNOK: Protože mám tu děvčici opravdu rád!

JANOŠÍK: A já ne?

PUTNOK: I ty? A co budeme dělat?

JANOŠÍK: A co já vím? Smutno je mi při tom!

PUTNOK: Aj Harala — je teď smutný jakýsi.

JANOŠÍK: To pro Garaje. (*Pausa*) Nu — a co tedy napíšeme?

PUTNOK (*chvíli přemýšlí*): A třeba nic! Nebo ne! Nebo ne!
Napiš třeba: Posílám ti dukát, aby sis podvazadla koupila a na mne nezapomněla! A dost! A dost!

JANOŠÍK (*s úsměvem*): A je to hrozně hloupé; písniček máš v hlavě plno a když děvčeti máš psát, dukát pošleš jak pán nějaký...

PUTNOK: A co ty bys napsal?

JANOŠÍK: Což já vím? Mnoho by toho také nebylo!

PUTNOK: Nu, vidíš. A já mám jako stará baba stále pleskat?

JANOŠÍK: A což, Putnok, smím i já dukát na podvazadla přidat?

PUTNOK: Přidej, povím, od koho je! Bude mít radost.

JANOŠÍK (*vstal, dívá se po stráni*)

PUTNOK: A ty, Janošík, máš Anku opravdu rád?

JANOŠÍK: A proč?

PUTNOK: Povídali chlapci —

JANOŠÍK: Ven s tím!

PUTNOK: — že bys to ani nedovedl!

OBA (*daří se pak do tichého smíchu*)

JANOŠÍK (*vážně*): A snad nedovedu! (*Položí ruku na rámě*)

Mám — ji rád a bojím se o ni. Je nejhezčí ze všech děvčat, neboť jsem ještě žádné nemiloval — mamičku ve smrti mi dochovala — je to moje jediná láska — ale nevím o ní mnoho, skoro nic. — Kdyby však Šandor jednou na ni sáhl — budu ohnivější než Harala. Tenkrát bych i zabít dovedl! —

PUTNOK (*zamyšleně*): Ubohá Ančka, to není láska!

JANOŠÍK (*zmateně*): Nerozumím tomu všemu dohromady! A s cigánkami se líbat a s nimi léhat, také se mi nechce. Ten, kdo na zboj chce, od ženy se ničemu nepřiučí! Nepotřebuje jí.
(*Zahvízdnutí v dálce*)

JANOŠÍK: Hola — hej!

2. výstup

Předešlí, UHORČÍK, HRAJNOHA, ĎURIC a MUCHA

JANOŠÍK: Že vás vítám, kamarádi!

UHORČÍK: Ještě tu všichni nejsou?

JANOŠÍK: Ještě ne! — Jak to dopadá?

HRAJNOHA: A dobře!

JANOŠÍK: A co ty, Ďurico a Mucho? Pěkný je, pěkný život zbojnický?

ĎURICA (*ramenatý chlap*): Dostaneme-li všechny ty dukáty, co jich na voze mají, bude hezcí.

UHORČÍK: A byla to zábava k popukání. Jsou tři vozy, v každém dva páry silných koní — pět kočí, třináct husarů, dva napřed, jeden vzadu, ostatní pěkně po straně. A každý karabinu v ruce. Čekali jsme na ně v »čertově šenku« pod horou. — A Ďurico! Byl jsi vždy takový lump, jako tam dole? Sednem si za stůl a pije a pije, jako nějaký Kuba Chlasták. A krčmář div oči na něm nenechá. Za chvíli už se oba tady s Muchou objímají a zpívají. Povídám: S ožraly u stolu nesedím! A tu oni i do rvačky se dali a vyhodili mne!

ĎURICA: A povídám Hrajnohovi: Hej, kamaráde — je venku pěkně? A už byl za Uhorčíkem přede dveřmi a horem pádem do lesa — husaři jeli! Dojedou, zarazí vozy a rovnou do šenku. Nu — popili jsme si i s nimi. A oni pořád: Kde že prý je Janošík? — Ej, povídám — u čerta! Karty tam hraje! — A tak se báli, vidět to na nich bylo! A je-li prý on tak silný chlap? — Je! povídám — vůz prý chytne i s koňma, do výšky zdvihne a obrátí! — He! strýče — ozývají se — tys nějaký nachmelený! — Mucha už se svalil pod stůl — seberu ho tedy, na záda si ho naložím a hajdy s husarama ven a na vůz lezu. — To nejde, strýče! hrnou se všichni ke mně — to nejde! Ne — to nejde, vždyť ty, hloupý chlape, ani nevíš, co vezem'! Dukáty vezem', kremnické dukáty! Pokřižoval jsem se pobožně a tahám kmocháčka z vozu. Klátí se on,

klátí, i přes kolo mi upadne. Shýbnu se, zdvím ho, husaři se smějí — a já i zákolníček vytáhl — cheche! Je to u prvního vozu, právě zadní kolo! (*Směje se*)

UHORČÍK: Nu — chlapík!

JANOŠÍK: A kolik že toho vezou?

MUCHA: Deset beden na každém voze!

PUTNOK: Janošík, co s tím budeme dělat?

HRAJNOHA: Hej, však toho regimenty potřebují!

JANOŠÍK: Co za regimenty?

HRAJNOHA: Tvoje regimenty! Čis toho ještě neslyšel? Povídají, že Janošík má svoje regimenty v horách. A do regimentu že patří každý, kdo nám pomáhá. A už prý jsou toho dva plníčké regimenty — samí Janošíci!

JANOŠÍK: Hej — kdyby jich bylo jen sto! Jinak bychom stolicemi zahýbali! A od Váhu do Tater bylo by veselo! Ale — víte-li, páni bratři, že po dukátech přijdou nám na kůži? Už jim hajduci nestačí, už husary berou. Pozor tedy, ať jsme vždycky pohromadě! A pistole si nabíjте a první ránu do vzduchu dejte! A ty Ďurico, po koních skoč a do cesty vůz překoť!

3. v ý s t u p

Předešlí, ILČÍK, ADAMČÍK, GAJDOŠČÍK a MICHALČÍK

ILČÍK, ADAMČÍK (*přicházejí zdola*)

GAJDOŠČÍK, MICHALČÍK (*shora*)

JANOŠÍK: A ty, Ilčík, kde jsi byl?

ILČÍK: Díval jsem se s hory po nich. Už jsou v naší cestě.

ADAMČÍK: A já kámen do úvozu svalil!

ILČÍK: A jaký hřmot to dělalo!

JANOŠÍK: Harala ještě leží na skále?

ILČÍK: Stojí tam a směje se.

JANOŠÍK: Hoj — pak bude veselá práce! A ty — Ilčík — nebouchalo nám to tam vždycky třikrát? Hej, tedy, kamarádi, do zálohy a všichni naráz potom vystřelit! A husary utíkat nechte! Hej, Uhorčík! Hej! Dej mi pozor na Haralu, je teď nějak příliš divoký!

PUTNOK (*nabíjí si a zpívají:*

Husar, pojd' domů!

Berú na vojnu...

VŠICHNI (*se zvolna a tiše ztrácejí*)

4. v ý s t u p

CIGÁN a CIGÁNKA

(*Setmělo se poněkud. Všade ticho. Dvě postavy objevily se za balvanem*)

CIGÁN: Který je to Janošík?

CIGÁNKA: Ten vysoký!

CIGÁN: A ten starý?

CIGÁNKA: To je on — Uhorčík.

CIGÁN: Ten, který to sbuntoval?

CIGÁNKA: Ten!

CIGÁN: Kolik je jich teď na počet? Bylo jich málo.

CIGÁNKA: Zas jenom jedenáct. Dva noví mezi nimi.

CIGÁN: Schovej se! Mohli by nás uvidět!

CIGÁNKA: A táto! On půjde do Kremnice? Ke starému Weissovi?

CIGÁN: Má tam jít. A tam už mu něco povědí — Uhorčíkovi.

CIGÁNKA: Táto — nezapomeň potom na mne!

CIGÁN: Jak bych zapomněl? Půjdeš se mnou do Prešpurka. Ať Ferku si vezmeš a koně vám koupím. — A s kterým jsi to byla?

CIGÁNKA: Není ho tu.

CIGÁN: A hle! Už zmizeli!

(*Zahvízdnutí. Pak ticho. Nato prudká salva a pokřik. Rána a druhá...*)

CIGÁN: Ti to berou nějak zkrátka!

CIGÁNKA: A husaři nestřílejí?

CIGÁN: Co to? (*Hluk*)

CIGÁNKA: Slyšíš?

(*Nová rána — pak dlouhé ticho*)

CIGÁN: Ale co to je?

(*Hromový smích z dálky*)

CIGÁN: Ti chlapeři se vzdali bez boje!

CIGÁNKA: Mysleli páni, že Janošík si vyláme na tom zuby a oni —!

CIGÁN: Pojd'me pryč! Vracejí se. Oh, holoubci, jak vám to sluší! Ale jednoho nesou. A husáry teď dohromady shání jeden — jedinký!

CIGÁNKA: Táto — pojd'te! (*Utekou vlevo*)

5. výstup

Všichni z 3. výstupu

MICHALČÍK (*s Gajdoščíkem nesou raněného Haralu*)

JANOŠÍK (*radostně*): Haralo! Vždyť to není tak zlé! Nu, (*Směje se*) kamaráde!

MICHALČÍK (*skládá několik karabin na zem*): Checheche! Je to dobré pro nás!

JANOŠÍK: Kulka jen škrábala. Vždyť takový slavný regiment mohl jsi rozbít ty jediný! Nu?

HARALA (*vztáhne ruku a pohládí Janošíka*): Janošík — proč to nebylo trochu prudší? A co s tím budeme dělat?

JANOŠÍK: Tebe dáme Michalčíkovi, aby tě vykurýroval. To víš, jak on to dovede!

HARALA: A kde jsou husaři? Garaj chtíval vždycky jejich ocifrovaný kabát...

JANOŠÍK: Husaři? Pasou se jak ovce. I karabiny a šavle vydali — tak se polekali. A Hrajnoha teď jim tancuje dokola odzemek! Nu — co? Stojí to za škrábnutí?

HARALA: Ale ta rána byla hrozná! Jako když hrom bouchne!

JANOŠÍK: Checheche! Chlapeři! Kamarádi! Hej, Uhorčíku!

UHORČÍK: Nu — což neříkal jsem? Pěkná a lehká práce a královská mzda!

JANOŠÍK: Spravte kolo a Ďurica s Muchou ať to zavezou všechno na vrch! A pak se uradíme, kudy že pojedeme. Na Lip-tov je daleko. Musíme to složit k regimentům! (*Směje se*) A co ty tu neseš?

ILČÍK: Pěkné plátno, samá anglia.

JANOŠÍK: Dobré bude! Husary zažehněte do hory do jeskyně — pustíme je teprve ráno. Koně rozežehněte po kopci, dobří budou regimentům! (*Práskání bičů. Běhání sem a tam*)

JANOŠÍK (*u Haraly*): Kamaráde, je to veselý den! Lepší už snad ani nepřijde! A co tě bolí nejvíce? Rámě? Donesou kvasnice a do týdne budeš zdrav. Víš, že ode dneška naše regimenty budou chodit ve zlatě? Už ho páni neuvidí! Za tři dny rozkutáli se mezi sedláky. A u své karabiny měl jsi cosi polámáno — vezmi si novou! A šavli nechceš? A víš-li, že už leckde začínají na vlastní pěst. Na Zvoleňsku celá vesnice vyhnala pány a dráby zbila. A v Gemerské rostou prý živáni jako houby po dešti! (*Pohrdavě*) Živáni! Ale Janošíkovy regimenty nikdo nezkrátí! Mám dva, za měsíc budu mít čtyři a než přijde zima — s vojsky se budeme bít. Ale pak — Pán Bůh buď nám všem a Slovensku milostiv!

HARALA (*blouznivě*): Ne, nedáme se!

JANOŠÍK (*pevně*): A nepovolíme! Křičí po městech, že nás všechny pověsí! Nás všechny! Nás jedenáct a ty ostatní! A kolik že jich je, nikdo neví. A oni je všechny pověsí! (*Rychle*) Bratíka, Brabce, Kovalovského, Javorčíka, Turaka, Vavreka, Kovalčíka, Andrije, Satoru, Mlynářčíka, Hunčíka, Šušalku, Plavčíka, Drešaka, Pivovarčíka, Šutku, Sikoru, Matěje Zubra, Mišu Žáka, Šandora Krupu — ty všechny — hehehe! A na Moravě Župicu, Valičáka, Holoubka — a co já na všechny vzpomenu? Ty všechny oni pověsí! — Ať to zkusí! A za mne prý sto dukátů dají. A já tisíc přidám tomu, kdo mi dokáže, že neprávě jednám. Hej — u mne je pravda a zákon! A u nás je svoboda a ne na kaštelech! Hej! — když jsem na kněze studoval, říkalo mi to i Písmo svaté: Každý že je žebrákem vlastní vinou. A když byl národ vyvolený národem žebráků, přišel Josue a přišli i králové a pomohli z bídy. Aj já budu bít Filištínské a pustím lišky do obilí jejich. Hej! slovenský lid nebude trpět — a dokud Janošík bude živ, běda tomu, kdo by ještě ze zad řemeny chtěl mu řezat. A umru-li já, Pán Bůh ať miluje můj lid a pošle mu nové horní chlapce! — Hej, Hrajnoho, co dělají husaři?

HRAJNOHA: Sedí, slova nepromluví. Fi! Jaké baby!

JANOŠÍK: A kdo u nich vartou?

HRAJNOHA: Adamčík.

JANOŠÍK: Vyprovod'te je kus lesem a pak je pusťte. A pár ran za nimi dejte, ať pořádně utíkají!

HRAJNOHA (*pryč*)

JANOŠÍK: Hej — a co že budem dělat s angliou, chlapci?

MICHALČÍK: Ej co — Janošík! Oheň si rozděláme a povesejíme se!

JANOŠÍK: A tož hej! Je to nejlepší rada! Nejdříve se najíme a povesejíme se — pak při rozumu a ne z ukvapenosti se rozhodneme. A tož — Ilčík — tancovat pojd'!

ILČÍK: Ne, raději zpívej!

JANOŠÍK: A ty, Gajdoščík, hraj! A ty, Haralo, budeš spat?

HARALA: Ne, nechte mne tu! A zpívejte, chlapci, zpívejte!

JANOŠÍK: Tož zpívejte, chlapci! Nechť žijí naše regimenty!

VŠICHNI: Urá! Urá! (*Výstřely a výskot*)

HARALA: A slunéčko už zašlo!

PUTNOK (*za ním ostatní*):

Sadaž, slnko, sadaž, sadaž —
ej — za zelenú horu;
ak nebudeš sadať, sadať —
ej — stiahnem ťa za nohu!

Sadaž, slnko, sadaž, sadaž —
ej za ker malinový —
povedz dobrý večer, večer
môjmu frajerovi!

MICHALČÍK (*nosí víno*)

VŠICHNI: Ej juch!

(*Oheň je rozdělán a hoří*)

PUTNOK: A ted' pijme na zdraví!

HRAJNOHA: Nech žije třetí regiment!

JANOŠÍK: A kremnické dukáty!

VŠICHNI: To hej! (*Smích*)

HRAJNOHA (*Gajdoščíkovi*): A ted' tu mou!

GAJDOŠČÍK: A kdo tobě, čerte a skokane, bude hrát?

HRAJNOHA: A hraj! (*Hodí dukát*) Nedostaneš ho každý den!
Za týden už jich jistě nebude! Tož spust', cigáne! (*Začne tančit odzemek*)

GAJDOŠČÍK: A jen se podívejte na blázna! Div si nohy nepoláme! A já ani hrát nemusím!

OSTATNÍ (*postavili se do kruhu a tleskají*)

GAJDOŠČÍK (*přizvukuje*)

Hopsa, chlapi, od zeme —
Kdo ty kozy požene?
A já bych ty kozy hnál,
ale som sa vlčka bál.

HRAJNOHA (*tančí kolem ohně*)

OSTATNÍ (*znovu tleskají a zpívají*):

Čtyry kozy, pátý cap —
kdo vyskočí, ten je chlap!
a já bych byl vyskočil,
ale som sa potočil!

JANOŠÍK: A podejte mu valašku! Dobře, Hrajnoho!

HRAJNOHA (*tančí odzemek a mává valaškou*)

OSTATNÍ (*znovu tleskají a zpívají*):

Hoj že, hoj že, bača môj,
tobě koža a mně loj!
Tobě koža na dudy
a mně lojík na zuby!

HARALA: A že já nemůžem s tebou, Hrajnoho!

HRAJNOHA (*vyskočí a křičí*): Však budeš moci! A pak zatřepeme celou krčmou. Ej — juch!

MICHALČÍK: A tu se podívejte, kdo to k nám jde!

ILČÍK: Ďurica a Mucha se vrací!

JANOŠÍK: A páni jací s nimi. Študenti! Študenti!

VŠICHNI: Študenti jdou!

JANOŠÍK: Hej, kamarádi — bude to dnes krásná noc. Hvězdičky už vyšly a všade je tak ticho!

6. výstup

ZBOJNÍCI a DVA STUDENTI

ZBOJNÍCI: Vítáme vás! (*Podávají ruce přichozícím*)

PRVNÍ STUDENT: I my rádi vás vidíme, páni horní chlapi.
A kde že je Janošík?

DRUHÝ STUDENT (*u Janošíka*): Pozdrav tě Pán Bůh! Což mne nepoznáváš?

JANOŠÍK (*dívá se*): Podvlačíku! (*Padnou si do náruči*) A tys mne tu schválně vyhledal? Až sem jsi za mnou přišel? Pán Bůh tě za to pozdrav!

DRUHÝ STUDENT: Ale kdyby mne tuhle ti chlapeci nechytli, nebyl bych se s tebou shledal!

JANOŠÍK: A přece tu děláme dost hluku!

DRUHÝ STUDENT: Ale hora je tichá jako hrob.

JANOŠÍK: A střelbu jste neslyšeli?

DRUHÝ STUDENT: Neslyšeli. Ale kořist jsme viděli. Kamaráde —!

JANOŠÍK: A co ty — už knězem budeš?

STUDENT: S podzima.

JANOŠÍK: Nu — pak nám dnes musíš kázání udělat! Sedněme si všichni a trochu zatím pojezme. Kam jste dali koně, Đurico?

ĐURICA: Ke stromu uvázali.

JANOŠÍK: Ty, Mucho, vezmi si jídlo a na vartu k nim! A ty, Podvlačíku, vypravuj, co že dělají studenti?

DRUHÝ STUDENT: Ej, chlapče, leda jako to dopadá s námi. Máme nového rektora, mnoho bije a pořád jen po maďarsky mluví a co, nikdo neví. A bassama teremtete! Ted' si ještě smyslí, že nás ani na prázdniny domů nepustí. Jsou ted' tam u vás — povídá, samí divní lidé, a nejdivnější ten Janošík. Ještě že to prý není můj žák!

MICHALČÍK (*rozdává chléb a slaninu*)

JANOŠÍK: Cheche! Má mnoho zbytečných starostí!

DRUHÝ STUDENT: A vzpomínáš na lavičku, na níž jsi sedával a na hory se díval? Říkáme jí ted' Janošíkův stůl a on překřtil to na — čertův sedánek!

ZBOJNÍCI (*se smějí*)

JANOŠÍK (*obrátil se k prvnímu studentovi*): A co ty? Daleko jsi pokročil v Písmě svatém?

DRUHÝ STUDENT: Ó, myslím, že je zná lépe než já. Leží v tom celý den.

JANOŠÍK: Nu, chlapeci, musíte nám zakázat. Vždyť už tu žijeme hůře než Turci. Slova křesťanského člověk neuslyší, leda od Hrajnohy nějaké sakrování.

ILČÍK: Ale kostelíček máme pěkný!

JANOŠÍK: A jak vymalovaný!

ADAMČÍK: Okénka čistá a jasná.

UHORČÍK: A Pána Boha zrovna nad sebou!

ADAMČÍK: A tam i svíčky a věčnou lampičku!

GAJDOŠČÍK: A j varhany!

DRUHÝ STUDENT: Jenom oltář, oltář nevidět!

JANOŠÍK: A kdybys viděl, nelibil by se ti!

DRUHÝ STUDENT: Viděl jsem ho včera na Trenčíně. Někaké chlapisko klátí se na něm už šestý den.

JANOŠÍK (*tiše*): Řeknou-li také jednou o mně: někaké chlapisko?

DRUHÝ STUDENT (*chytil ho za ruku*): Odpusť mi! O tobě neřeknou!

JANOŠÍK: Ó, nevím, nevím! Tak se mi, bratře, chvílemi zdá, že i v tom svatém mém pomáhání ubohým a poníženým, lidé na nás zapomenou a nás chytat pomohou. Chvílemi, ale — jenom chvílemi — připadá mi to nicotné...

DRUHÝ STUDENT: Vanitas vanitatum vanitas —

JANOŠÍK: Et omnia vanitas! — Ale kaž o něčem lepším, bratře!

ZBOJNÍCI (*se sesedli, Harala opřel hlavu o ruku*)

7. výstup

Předešli

DRUHÝ STUDENT (*vystoupil na balvan*): Pochválen Pán Ježíš Kristus!

ZBOJNÍCI: Až na věky věků — amen!

STUDENT (*stoji chvíli a rozmýšlí se*): A já, přátelé moji, budu vám kázati na text Písma svatého o povolání Davida na vojnu. »I řekl David Saulovi: Necht' se neleká srdce člověka pro Goliáše; služebník tvůj půjde a bude se bít s ním. Ale Saul řekl Davidovi: Nebudeš moci jítí proti Filištýnskému tomu, aby ses potýkal s ním, nebo mládeneček jsi, on pak jest muž bojovný od mladosti své. Odpověděl David Saulovi: Služebník tvůj pastýřem byl stáda otce svého, a když přicházel lev nebo medvěd a bral dobytče ze stáda otce mého — já dostíhal jsem ho a bil jej a vydíral jsem je z hrdla jeho. Pakli se na mne obořil, tedy ujma ho za čelist, bil jsem jej, až jsem ho i zabil.« (*Stoží na rozpacích*)

A věru, přátelé: nevím, jak začít. Jsme tu v takém nezvyklém kostelíčku, kde se snad ani nehodí po kněžsku kázat.

A jak bych mohl k vám jenom po kněžsku mluvit? Nechte mne tedy rozprávět o tom, co srdce moje cítí. Ne, nechce se mi mluvit k vám jako k vesnickým dětem. — Nebyl David silným, otužilým mužem, když šel proti Goliášovi, a přece ho porazil. A to proto, že pevně věřil, že bojuje za čest národa svého, který nepřátelé jenom uráželi. Stáli oni proti vojskům izraelským a tupili je a posmívali se jim. A nebylo nikoho, kdo by jim obrům odpověděl. Báł se jich všechen lid, sklopil hlavu a mlčel a mlčel...

Stejně — jako dnes! Stojí tu všechen lid, hlavu sklání a mlčí a mlčí. A nepřátelé jeho chodí zatím dům od domu a týrají a berou otcům děti, rodiče dětem, ženichům nevěsty a nevěstě ženicha. A není, kdo by přišel před Hospodina a řekl: Již dosti! Až pokud nás zkoušeti budeš? — Hle — a jsou tu přece mnozí, kdož vydírali ovci z hrdla medvědova či z drápů vlčích! A jsou tu přece mnozí, kdož rozbíhali se za uchvatiteli stáda a bili je, až je i zabili! Ale kde jsou, když jedná se o uchvatitele člověka? Kde jsou, když svoboděnka naše, rozmarínový věneček celého národa se nám bere a do prachu šlape? (*Vášnivě*) Hej! tuto se dívejte!

A cože je to před námi? Království světa. A komu že je Bůh dal? Či nedal je nám všem? A kdo že je uchvátil? Ti, kteří nám teď panují a kralují — těm patří všechno — hej, zemanům — hej, hrobatům — a chudobnému člověku, Slovákov — nic — pranic?

(*Vášnivěji*) Hej — tuto se dívejte!

A cože je to pod námi v šeru? Bučiny a hory a háje. A komu že je Pán Bůh dal? Či nedal je nám všem? Či řekl on při stvoření světa: ty nebudeš patřit než panu Révayovi a zemanu benickému? Hej zemanům a pánům dal on všechno pod moc a svoji spravedlnost?

Hej — tuto se dívejte!

A cože je to pod námi? Pole a dědiny. Komu patří pole? Či že dědinám? Nepatří, kamaráde. Pán Bůh zase dal je jenom pánům?

A zná tedy tento Pán Bůh zákon a spravedlnost lidskou, jaké nám třeba? Nezná. A když tento Pán Bůh dopouští, aby celé naše Slovensko tak trpělo od Spiše do Prešpurka, kdo že to vše rozdělil tak, jak je — ne-li d'ábel sám? A on chodí s karabáčem od dědiny k dědině a žene pána za pánem, aby roboty nepolevoval. A bere pán karabáč do ruky a honí išpány — a berou išpáni karabáč do ruky a karabáčem učí nás znát svoboděnku naši — v trněné zahrádce kvítečko

opuštěné. Ale cože bych mluvil dlouhou řeč? (*Rozhlédne se*)
Vy jste sůl země! Jestliže sůl zmařena bude, čím pak bude
osoleno? Tak řekl Kristus Pán učedníkům. A tak povídám
teď já vám: Vy jste sůl země, vy, horní chlapci. A Pán Bůh
vám, horní chlapci, požehnej! (*Sestoupí*)

ZBOJNÍCI: Amen! (*Dlouhou chvíli sedí tiše, pak teprve si od-
dychnou*)

JANOŠÍK: A Pán Bůh požehnej i tobě, bratře! Potřebovali jsme
toho! A za ta pěkná slova děkujeme ti tisíckrát! (*Stojí ne-
hnutě*)

UHORČÍK: I já ti děkuji! (*Podává ruku*)

ILČÍK (*sňal širák*): A chudému studentu aj na knížku dejte!

HARALA: Já, já první! Pozdrav tě Bůh, bratře, kde máš širák?

STUDENT (*smekne*): A co dělá tvoje rána?

HARALA: Skoro jsi ji zahojil!

ILČÍK: Dukát (*Hází do širáka*) a ruku mi podej!

STUDENT (*musí podat ruku*)

PUTNOK: Dukát — a ruku!

HRAJNOHA: Dukát — a nezapomeň na nás!

GAJDOŠČÍK: A přijdeš-li do Tarchové, mamku mi pozdravuj!

JANOŠÍK: A ty, Ďurico — na kabát angliu jim naměř oběma!
A pořádné lokty — od buka do buka! Ať na nás nezapo-
menou!

STUDENT (*přistoupil k Janošíkovi*)

OBA (*zvolna se obejmou a pak stojí opřen druh o druhu*)
(*V dálce najednou zasvitne to požárem*)

JANOŠÍK: A tu se dívejte — chlapci — kde to je?

UHORČÍK: To je — to je — nejsou to Mošovce?

ĎURICA: Nejsou! To bude Blatnice!

ADAMČÍK: A jak to krásně chytlo!

UHORČÍK: Dvůr — hoří se čtyř stran. Jsou to Mošovce: Vidím
to docela dobře.

JANOŠÍK: A jak to roste a roste! Kdož ví, nemá-li v tom Vlček
prsty. Ubohý chlapec! Kde se asi toulá!

ADAMČÍK: Tvoje regimenty ho vždycky rády uvidí.

JANOŠÍK: Moje regimenty! Slyšel jsi už, Podvlačík? Už prý
mám regimenty Janošíků. A ti všichni jen prý čekají na
okamžik, kdy já dám povel, aby se sebrali a šli na pány.

STUDENT: I to by dobré bylo!

JANOŠÍK: I já si myslím. Ale o zemi, o zemi se bojím — aby při tom nevyprahla — a aby se na ní potom nemstili!

STUDENT: Ale pamatuj, že země, kde není a nebylo ohňů a bojů a svědomí, nestojí za nic. A u nás je toho potřeba. A proto já tak mluvil!

(V dálce zní bečení ovcí a krav)

MUCHA *(přibíhá bez dechu)*: Janošík, chlapci z Hája rozhánějí zemanu stáda. Kam prý to mají hnát?

JANOŠÍK *(vesele)*: Ať to ženou na Borisov a na Plosku a pak po Lubochni dolů! Moje regimenty už začínají pracovat! Pán Bůh dej, aby sůl země nebyla zmařena! A teď kupředu, páni bratři! Ty, Uhorčík, znáš cestu. Jed'te napřed a nezdržujte se, až budete u cíle! A budou-li nás honit, uslyšíte! Jdu před vámi i za vámi! Půjdeš s námi, Podvlačíku?

STUDENT: Sejdeme teď dolů a pak jdeme hore Turcem.

JANOŠÍK: Pak sbohem! *(Obejmou se)* A nezapomeň na mne! *(Políbí se)* Sbohem!

STUDENTI: Sbohem! Sbohem! *(Odcházejí)*

8. v ý s t u p

ZBOJNÍCI a VLČEK

JANOŠÍK *(širák v ruce, zírá za nimi. Temná postava objevila se za ním)*: Kdo tu? Ty — Vlčku? Co tu chceš?

VLČEK: Jdu pro tebe! Byl jsem před třemi dny v Liptově. Potřebuji tě tam. S Ančkou je zle!

JANOŠÍK *(chytne ho za ruku, klidně)*: Co je?

VLČEK: Bude — prý se — vdávat...

JANOŠÍK *(udiveně)*: Za koho? *(Chvilé ticho)*

VLČEK *(krátce)*: Nevím.

JANOŠÍK: Jak by to bylo možno? *(Chytne Vlčka náhle za hrdlo)* Nelžeš?

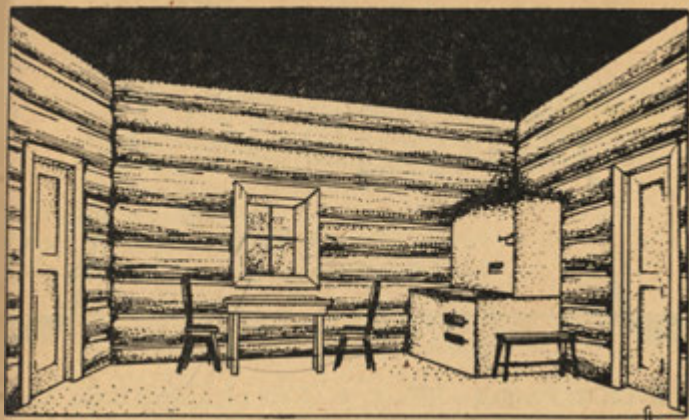
VLČEK *(temně)*: Ne!

JANOŠÍK: Ale jak by to bylo možno? *(Stojí delší chvíli bez hnutí)* Půjdeš potom se mnou? Pojd'! — Zatím musíme kamarády doprovodit! *(Volá)* Kupředu, chlapci. Nezdržujeme se! Kupředu!

(Biče zapráskají)

JANOŠÍK (*stojí stále na témž místě. Pak se prudko hne*): A za-
haste oheň, ať hora nechyťí! (*Nějaká postava rozhrabává
doutnající dříví... Úplná tma. Bučení krav v dálce... Šumot
lidských hlasů...*) Že se vdávat bude? Ale jak — by — to
— by—lo — možno?... (*Znova delší pausa. Pak je slyšet
tenký zpěv z dáli: Hej hore háj, dole háj — hore hájem chod-
ník... Janošík se zarazí, poslouchá, hlavou přikývne...
Ticho... Tma...*)

Opona tiše a velmi zvolna dolů

ČTVRTÉ JEDNÁNÍ

(V Liptově)

1. výstup

ŠUHAI, DĚVČICE, ANKA

(Selská jizba v podvečer. U stolu sedí Anka a kamarádka — děvčice. Šuhaj dívá se od pece na ně, jak si vyšívají. Nálada chmurná, dusná)

ŠUHAI: A co že jste, děvčice, obě tak smutny? A ty, co že jsi dnes taká nijaká?

DĚVČICE: Však vidíš, že šijeme. A když je kamarádka smutna, jaká že mám být já? Mám se snad usmívat?

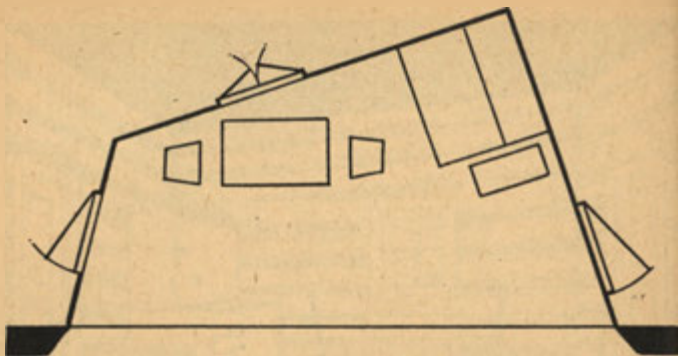
ŠUHAI: Však jsem nic takového neřekl.

DĚVČICE: A nech nás tedy s pokojem! Bez toho sotva že chvíli člověk na to urve. A fěrtoch už mám celý roztrhaný — což jsi toho neviděl?

ŠUHAI: Koupiš si jiný!

DĚVČICE: Nechci kupovaného! — Ty — Anka?

ANKA: No?

DĚVČICE: Povídali o Ilčíkovi, že už půl roku nebyl doma. Mají z něho strach, že ho někde drapli!

ANKA: A kdo by!

ŠUHAI: Líčí na ně, kde mohou. Rychtáři po vsích mají prý už i od pana císaře nařízeno, aby horních chlapců do dědin nepouštěli. Minule ukázal prý se jeden z nich v Bílém Potoku na Oravě a už prý ho měli v rukou — ale on vzteklík jakýsi se jim nedal a ještě išpánovi hlavu rozbil.

DĚVČICE: A išpáni jsou z toho celí divocí!

ANKA: Hej — a kdyby mohli Janošíkovi na kůži!

DĚVČICE: Kriste Pane, Anka, vždyť by ho ubili!

ŠUHAI: Vypálil prý nějakým vojákům a drábům znamení na tělo. A když je potom znovu chytil, na javor je pověsil.

ANKA: A dobře udělali! Když člověk jde, div že nohy nenastaví, abys upadla. A podívej se! Už zase jdou kolem!

ŠUHAI: To oni hlídají! (*Schová se pod okno*)

DĚVČICE: Nu — z tebe by horní chlapec nebyl!

ŠUHAI: Však bych tě ani rád mít nemohl!

DĚVČICE: A mně by ses zase lépe líbil!

ŠUHAI (*v smíchu*): A šla ty bys se mnou na Ďumbír a z Ďumbíru na Zvoleň a ze Zvoleň na Gemerskou a z Gemerské na Novohrad? Týden být v Oravské a za týden už až kdesi u moravských hranic? A než nadejde zase zima, proženou je páni důkladně!

ANKA: Bože — bože — co oni za sněhu letos budou robit?

ŠUHAJ: Utekou na Polanu za Dětvu. A tam Pán Bůh jim buď milostiv!

ANKA (*odhodí vyšívání*): A co ty tu pořád zpíváš pohřební jakousi! Nevidím tě ráda! Naposled jsi ty nejlepší chlapec, že celý den jenom na panském se dřeš, dráby posloucháš a tady za kamarádkou chodíš? Můj Ježíši! Hlava div mi z toho nepraskne. A on ještě přijde a srdce otravuje...

ŠUHAJ: Nu, Anka — !

ANKA: Nemluv! (*Zacpe si uši*) Neposlouchám tě!

ŠUHAJ (*děvčici*): A co i ty na mne se zlobíš?

DĚVČICE: Velice.

ŠUHAJ: Pak tu nemám co hledat. Půjdu domů. Ale, Anka, nezlob se na mne! Víš, že ti ublížit nedovedu!

ANKA (*se sebere a uteče do komory*)

ŠUHAJ (*stojí chvíli*): Pán Bůh ví, nechtěl jsem nic říci —!

DĚVČICE (*nevrle*): Jdi už tedy raději! Kdybych tě přece jen neměla ráda — !

ŠUHAJ: Hubičku tedy!

DĚVČICE: Ne — dnes ne!

ŠUHAJ: A proč by ne? Bil jsem se pro pérko od tebe s devíti chlapci...

DĚVČICE: Ale to je tak dávno!

ŠUHAJ (*ji objal*)

DĚVČICE (*se mu vydře*): A teď mne ani neudržíš! Jdi! Ne — ty nejsi celý chlapec!

ŠUHAJ: A zítra je — sobotěnka!

DĚVČICE: Ne, nechod' pod okénko — nechod'! (*Jde ke komoře*)
Pojd' ven, on už jde pryč! (*Obrátí se a dupne*)

ŠUHAJ (*zavře za sebou*)

2. výstup

ANKA a DĚVČICE

DĚVČICE: No, Anka, pojd' ven! A už se nezlob! Vždyť já nemožu za to, že on je tolik hloupý a že povídá a neví co!

ANKA: A on snad se tím opravdu chtěl chlubit, že je taky hodný!

DĚVČICE (*tiše*): Však Janošík je hodnější chlapec!

ANKA: Janošík! (*Dá zástěru na oči*) Kde kdo mne pro něho jenom sužuje! A jak ho někdo připomene, už vypravuje o živánech a co prý na ně čeká. A já abych jen poslouchala!

DĚVČICE: Anka, nehněvej se tolik!

ANKA: I dráb už přijde, ke kamnům sedne a povídá, povídá... Ten — povídá — nám neuteče! Ale pak už si s ním páni pohovoří! A kdo ho živého přivede, dvě stě dukátů prý dostane. Nějakého pána prý v lese chytili, ráno ke stromu uvázali a bili. — A co já mohu za to? Proč — oni bijí — oni na zámku i na poli? A proč nedají nám chvíli pokoje?

DĚVČICE: Anka, to oni musí!

ANKA: A kdo musí?

DĚVČICE: Drábi.

ANKA: A proč páni musí?

DĚVČICE: To už tak —

ANKA: A on — býval docela hodný chlapec. Až ten nešťastný rok, ten den, kdy mu tatku utloukli! Na kolenou jsem klečela, jen aby na to zapomněl. Ale nemohl — a utekl! (*Pláče*)

DĚVČICE: A neplač, Anka!

ANKA: A jak neplakat?

DĚVČICE: A on dlouho už tu nebyl?

ANKA: Půl roku. A teď ho chytnou!

DĚVČICE: Ne, nechytnou!

ANKA: Zmátne se, bez kamaráda přijde — a já nemohu ani znamení dát!

DĚVČICE: Ilčík kdyby s ním přišel!

ANKA: Ten nebyl celý rok doma!

DĚVČICE: Nemůže přijít. On prý Janošíka svedl, a to mu páni neodpustí!

ANKA: Ale jej nechytnou! Ne — nedostanou ho! Jen v horách, v horách ať ho Panna Maria opatruje a chrání! — Kamarádko má, vždyť už jsem z toho celá nemocná. Matka mučí mne tím každý den. A on nejde a nejde! A Šandor — chodí každou noc naší uličkou. Ani vyjít nemůžeš. A když jdu na zámek — běžím jako srna. Ještě dobře, že ráno on dlouho a mnoho spí. A večer že mne slečinka dříve pustí! — Janošík, duše má — proč jsem si tě zamilovala? (*Vzlyká*)

DĚVČICE: Anka, vzpamatuj se!

ANKA (*pláče*)

DĚVČICE: Anka! Vzpamatuj se! Mamička jdou!

3. v ý s t u p

Předešlí a MATKA Ančina

MATKA (*s motyčkou*): Dobrý večer, děvčata!

DĚVČICE: Pán Bůh daj, teta!

MATKA (*zajde do komory, vrátí se*): Mám hlad. Mléko kam jsi dala?

ANKA: Venku — na ohnisku je!

MATKA (*zajde do síně, vrátí se, usedne na lavici k peci a jí*):
A co že to šijete?

DĚVČICE: Já fěrtoch spravuji a Anka šátek vyšívá.

MATKA (*s hořkým úsměvem*): Do výbavy?

ANKA: Ne! Pro vás ho šiju!

MATKA: Pro mne? Což myslíš, že si mne starou někdo vezme?
Teď už je konec!

DĚVČICE: Však ještě nejste tolik stará!

MATKA: Ale starší než ty už budu! (*Usměje se*)

DĚVČICE: A tak opuštěná také nejste! Anku máte!

MATKA (*po chvíli*): Ale hospodáře nemáme! A teď bychom ho potřebovali!

ANKA: A nač?

MATKA: Hm — pro tebe!

ANKA: To už zas začnete?

MATKA: A čekám, kdy budeš mít trochu rozumu!

DĚVČICE: A tetička, netrapte ji! Má toho chudák dost, až dost!
Podívejte se na ni! Každou chvíli pláče — a vy jí ještě přídáváte!

MATKA: E — tomu ty nerozumíš. Já vím, co mluvím.

ANKA: A já vím, proč to mluvíte! Ale mám-li tohle šít na výbavu, roztrhám to na kusy!

DĚVČICE: Anka, nebuď tak náhlá!

ANKA: Však bys byla i ty! A budete-li mi to všechno stále připomínat, uteču vám!

MATKA: A kam?

ANKA: Kam mne oči ponesou!

MATKA (*jde znovu k ní*): A děvče! A co ty si myslíš, že tě nemám ráda?

ANKA: Nemáte! Pořád mne trápíte!

MATKA (*přísně*): Poněvadž to musí být! Ty si Samka musíš vzít!

DĚVČICE: Anka, pročs mi to neřekla? Samka z Poruby?

ANKA: A mám ti také život otrávit?

MATKA (*něžně*): Však ti to nikdo nedělá!

(Pausa)

MATKA (*přechází z jizby v komoru*)

DĚVČICE (*se zvedla*): Š bohem, Anka! Jdu domů. Je tu těžko u vás!

ANKA: A je! Nechod' pryč!

DĚVČICE: Nevydržela bych toho!

ANKA (*smutně*): A já musím!

DĚVČICE: Ne — půjdu raději! Sbohem! Sbohem, teta! (*Odejde*)

ANKA: Sbohem!

4. výstup

MATKA a ANKA

MATKA (*vejde na chvíli ven*)

ANKA (*rychle odloží práci a dívá se oknem ven. Najednou se prudko obrátí*): Pane bože, Šandor! Už je tu zas! (*Chytne vyšívání a položí před sebe — hlavu v dlaně opře*)

MATKA (*se vrací*): V chlévě není poklizeno!

ANKA (*krátce*): Bude!

MATKA: A nádobí není všechno umyto!

ANKA: Bude!

MATKA: Ale to je každý den!

ANKA: A co mohu dělat? Proč na mne tolik hartusíte?

MATKA: A křičí se takhle na mamu?

ANKA: Ne! Ale já teď jinak neumím!

MATKA: Umíš-li, neumíš-li — mně je to jedno! Ale nebudeš-li poslouchat — jsi ztracena! Děvče, víš, co povídám? Pro boha, měj už jednou rozum a podvol se mně! Což bych ti mohla ublížit? Vždyť jsem tvoje matka, na loktech jsem tě

chovala, celou vychovala a pro tebe jen se nevdávala — mohla jsem! A když už jsi mně podobná byla, u oltáře jsem se za tebe modlívala, abys lepší život měla, než jsem měla já. Službu na zámku jsem ti vyprosila —

ANKA: A tam to začalo! On tu byl před chvílí zas!

MATKA: A mne zase na cestě z roboty chytil!

ANKA: A co vám říkal?

MATKA: To ti nepovím. Stydím se to opakovat!

ANKA (*klidně*): Oho!

MATKA (*prudce*): Anka, a to se nesmí stát!

ANKA: A nestane! A kdyby mne do ruky dostat chtěl, štranek na krk si uvážu a hen! — v komoře mne najdete!

MATKA: Tož bud' moje!

ANKA: Ale vaší rady nepotřebujeme!

MATKA: A co bys lepšího dělala?

ANKA (*sedne, tiše*): Oběsím se!

MATKA (*laskavě*): Jaj, dívečko moje drahá! A co ty pořád čekáš na Janošíka? Vždyť ho dostat nemůžeš a nedostaneš!

ANKA: Na hory s ním uteču!

MATKA: A sama do záhuby ho strhneš! Všade se na něho chystají. A jaká by to byla svatba se zbojníkem? Domova nemá, děti nepohýčká, nic mu nepatří, než nebe nad ním a šibenice. A než on dojde — Šandor doletí a snad i dráby pošle...!

ANKA: Nechť jen pošle!

MATKA: A oni mi tě vezmou! A z mužských nehne se ani jeden, protože nesmí. Ale kdybys měla — muže! Nešel on by za tebou, protože by jen tak nesměl!

ANKA: A tož mám jít za Samka?

MATKA: Je to pořádný člověk, pořádek i v chalupě udělá a bude tě chránit a opatrovat. Na rukou prý tě bude nosit — povídal...

ANKA: A po čase bičem bít!

MATKA: A kdyby bil! U něho aspoň budeš!

ANKA (*lítostivě*): Mamko, proč to Pán Bůh na mne poslal?

MATKA (*hladí ji*): Protože jsi sirota!

ANKA (*náhle prudce*): A proč se tolik ke mně lichotíte? Nemám vás už ráda! Nemám ráda nikoho na světě, ani Samka, ani

Janošíka! (*Vzlykne a rozběhne se ke dveřím*) A nechod'te
za mnou! (*Zadupe*) Ani vyplakat se nemohu! (*Uteče*)
MATKA (*prosebně*): Anka! (*Sepne ruce, stojí...*)

5. výstup

MATKA a ŠANDOR

(*U dveří šramot. Pak zvolna vejde Šandor*)

MATKA (*se obrátí a stojí jako vbitá v zemi*)

ŠANDOR: Dobrý večer! (*Položí hůl na stůl*) Víš přece, proč jdu!

MATKA (*neodpovídá*)

ŠANDOR: A co je tedy?

MATKA: Sama nevím...

ŠANDOR: Jak to? Sama nevíš?

MATKA: Nevím...

ŠANDOR: Či ses snad neptala? (*Ušklíbne se*)

MATKA: Říkala, že se raději oběsí!

ŠANDOR: Což ovšem neudělá! Pak to tedy musíme brzo ukončit!

A dnes by byla zrovna noc na to! Starý odejel... (*Chytne
matku za ruku*) A co ten živán — nechodí sem?

MATKA: Nechodí!

ŠANDOR: Kdyby chodil!

MATKA: Nechodí!

ŠANDOR: Slíbil jsem ti přece deset dukátů?!

MATKA: Vím...

ŠANDOR: A ona neposlouchá?

MATKA: Nechce!

ŠANDOR: Proč?

MATKA: Má ženicha.

ŠANDOR (*zpuštěně*): Má ženicha! Holubička našla si holoubka.

A tohle je dobré. A teď si snad myslí, že mi uletí? Nepustím
ji tak hned ze svých jestřábích drápů. A on, kdo je to?

MATKA: Sedlák z Poruby.

ŠANDOR: Z Poruby? Hm... (*Rozhlíží se*) A kde máš dceru?

MATKA: Utekla.

ŠANDOR: Snad ne přede mnou? Měl bych tisíc chutí si tu na
ni počkat. Drábi čekají venku, byl by to veselý tanec. Ale

pořád se mi do toho nechce. Nu — stará — dvacet dukátů dám. Za vraty na ni čekat budou — a před svítáním ještě ji máš doma!

MATKA (*stojí, dívá se v zem*)

ŠANDOR: Či chceš víc? Nevím, stojí-li to vlastně za to (*Směje se*), dva dny v týdnu do zimy ti odepíšeme?!

MATKA (*neodpovídá*)

ŠANDOR: Či ty už ses jenom pro ženicha rozmyslela? Uvidíme! Ale pamatuj si! Šandor nedal se ženskými nikdy odbýt — a co chtěl, to měl! A Šandor je tvůj pán! (*Těsně u ní*) Dnes ještě to bude!

MATKA (*sepjala ruce*): Milostivý pane!

ŠANDOR (*šlehne ji holí po prstech*): Čekat nebudeme, až se panstvu rozmyslet uráčí! A kdyby tak teď náhodou přišla! Checheche! Drapnu ji dříve nebo později — a můžeš jí to vyřídit! (*Rozhlédne se*) Vždyť ani ta chajda se pro ni nehodí! A u mne jistě jí bude líp! (*Zasměje se a odejde*)

6. v ý s t u p

MATKA a ANKA

MATKA (*stojí chvíli nehnutě u dveří*): Chvála bohu, že už je pryč! Bojí se přece jen lidí! (*Vyběhne ven a dušeným hlasem volá*) Anka! (*V síni*) On tu byl zase!

ANKA (*pohrdavě ve dveřích*): Šandor?

MATKA: Děvče — a teď už musíš svolit k tomu, co já pro tebe chci! Musíš! Řekla jsem mu to, že Samko z Poruby je tvůj ženich. Dělal, jako by ho nepřekvapovalo, ale proto přece jen dostal strach.

ANKA: A co mám tedy dělat?

MATKA: Dnes musíš utéci. Smál se, že prý přijde ještě jednou!

ANKA: Utéci — se Samkem?

MATKA: A v Porubě se schováš. A on tě do práce ráno doprovodí.

ANKA: A pozítří zase?

MATKA: I pozítří! A tak celý týden — dokavad nebudeš jeho ženou. Teď to musí být!

ANKA (*vážně*): Jen pro Šandora!

MATKA: A pro tebe! A je už svrchovaný čas!

7. výstup

Předešlé a SAMKO

SAMKO (*statný chasník, stojí ve dveřích*): Pochválen Pán Ježíš Kristus!

MATKA (*radostně*): Na věky — amen! A vítej nám! Teď jsme právě o tobě mluvili a na tebe čekali!

SAMKO: Dobrý večer, Anka!

ANKA: Pán Bůh daj!

SAMKO: A ruky nepodáš?

ANKA: Když chceš!

SAMKO: A že jsi taká uplakaná? Kdo tě to zase zlobil — mamička?

MATKA: Zlobila mnoho — a zlobit nepřestanu!

SAMKO: Však také zlobení je jistě dobré! A tu jsem něco donesl! Mamičce kus buchtý a tobě, Anka, kus pěkného plátna. Nu — je pěkné?

MATKA: A jak lehké!

SAMKO: To je cizí plátno!

MATKA: Nu, Anka, podívej se!

ANKA: Však vidím i odsad!

SAMKO: I ty bílé křížky uprostřed?

ANKA: I ty!

SAMKO (*vesele*): Když tu žádných není?

ANKA (*trochu se usměje, ke stolu zajde a plátno do ruky vezme*)

SAMKO: Líbí se ti?

ANKA: Pěkné. (*Znovu se trochu usměje*)

MATKA: A buchtu si schovám. Tu máš, Anka, kousek. Zaplať Pán Bůh, Samku, jsi pořádný člověk! A teď jdu do chléva poklidit! (*Mrkne na ženicha a odejde*)

8. výstup

ANKA a SAMKO

ANKA (*jí buchtu — vyprskne najednou*): A hořké je to!

SAMKO: Jako i ty!

ANKA: A kdo že by nebyl!

SAMKO: A teď mi řekni, Anka, řekni proč? Udělal jsem ti něco?

ANKA (*mírně*): Však víš, že nic.

SAMKO: Či jsem ti tolik protivný?

ANKA (*podívá se na něho a neodpovídá*)

SAMKO: Mluv — jsem ti protivný?

ANKA: Pust mne!

SAMKO: Ne, řekni: jsi! a já půjdu pryč!

ANKA (*po chvíli*): Nejsi!

SAMKO: A že tě mám rád, víš o tom?

ANKA: Nevím.

SAMKO: Anka, pojd' si sednout! Nechod' pořád po jizbě!

ANKA: K tobě na lavici?

SAMKO: Ano!

ANKA: A co mi povíš?

SAMKO: Pojd' sem!

ANKA (*zvolna si sedá*): Pověz tedy!

SAMKO (*vroucně*): Kdyby mně byl někdo někdy řekl, že my dva mohli bychom být spolu, mít svatbu, dukát bych mu byl dal za to hezké slovo. A když se mi ponejprv poštěstilo promluvíti s tvou mamičkou, bylo mi tak dobře! Anka, jak tě mám rád, to ti nepovím — ale že tě na rukou nosit budu — řekla ti už mamička?

ANKA: Řekly.

SAMKO: A ty, co povídáš?

ANKA: Zatím nic.

(*Pausa. — Venku najednou něco hrkne*)

SAMKO: A cože se bojíš? To mamička v síni něco robí.

ANKA: Však už se nebojím.

SAMKO (*zadívá se na ni a vezme její ruku do své*)

ANKA (*dívá se dlouho na něho, odvrátí oči — po chvíli*): Samko, bojíš se někoho?

SAMKO: Nebojím!

ANKA: A kdyby mne někdo chtěl bít? Mně ubližovat?

SAMKO: A kdo?

ANKA: Tak ledakdo — dal bys mne?

SAMKO: Ruku bych mu přerazil!

ANKA: A kdyby to i pán byl?

SAMKO: Který?

ANKA: Náš — mladý!

SAMKO: Šandor? A co že zase dělá! Líbíš se mu, to vím — ale co dál?

ANKA: Chodí tu každý den večer a čeká, kdybych jen vyšla ven, aby mne chytil, abych ani křičet nemohla!

SAMKO: Ale nedostanou tě!

ANKA: Ty mne budeš bránit?

SAMKO: Ano — budu.

ANKA: A já jenom tak bych dovedla býti tvou!

SAMKO: Řekni: tvou ženou! (*Chytne ji*)

ANKA (*zvolna*): Tvou — že—nou!

SAMKO (*divoce*): Budeš jí?

ANKA: Již jsem ti řekla!

SAMKO: Jsi dnes taková nějaká chladná a přece divoká, moje holubičko! Ale přijde čas, že i ty zavrkáš. Jaké to máš krásné oči! Podívej se jimi na mne! Nu, proč se nedíváš? Rád bych věděl, máš-li opravdu černé!

ANKA: Ještě ses do nich nepodíval?

SAMKO: Ale vím, že jsou černé! Anka, podívej se!

ANKA: A budeš na mne hodný muž?

SAMKO: Budu!

ANKA: Bičem švihat nebudeš?

SAMKO: Nebudu! (*Vášnivě*) Anka, nebudu, nebudu nikdy! Pán Bůh by mi to neodpustil! Tož se už obrať! Obrat se ke mně! A kam se to pořád díváš (*Chce jí násilím hlavu obrátit*) a co pláčeš?

ANKA: Pláču už celý den!

9. výstup

Předešlí a MATKA

MATKA (*radostně*): Nu, zaplať Pán Bůh, že ses už rozmyslela!

ANKA: Však ještě ne docela! (*Dívá se pozorně na ženicha*)

SAMKO (*vesele*): Však jsem říkal: černé máš, černé!

ANKA (*trochu se pousměje*)

MATKA: A už se setmělo! Anka, půjdeš?

ANKA: Když to musí být — půjdu!

SAMKO (*radostně*): Se mnou?

MATKA: Ano. Mladý ze zámku nechce dát pokoje a dnes i dráby hrozil!

SAMKO: Ať jen přijdou! (*U Anky*) Nedostanou tě!

ANKA: Ty mne budeš chránit?

MATKA: A nač čekáte? Jděte už raději! U tebe bude aspoň v bezpečí!

SAMKO: Ano — půjdeme po humnech. A za Váhem už nás nikdo hledat nebude! Pojd' tedy, půjdeme!

ANKA: Mám nohy jako z olova...

SAMKO: Jen co se rozběhneš, pak již to půjde!

ANKA (*sklopila hlavu*)

SAMKO: Pojd'me tedy!

ANKA: Svážu si něco s sebou!

MATKA: A ráno na zámek ji doved'

SAMKO: Dovedu! Jenom už pojd'me!

ANKA (*smutně*): A co tolik pospícháš? Snad se nebojíš?

SAMKO: Však že nebojím! (*Pak si rukou čelo přejede*) Ale bezpečí je bezpečí! Či budeme čekat, až on přijde?!

ANKA (*poděšeně*): A on je tu! Slyšíš?

(*Ze síně je slyšet kročeje, dveře se otevrou*)

10. v ý s t u p

Předešlí, ŠANDOR a DRUHÝ DRÁB

ŠANDOR: Konečně tedy doma! A tu se podívejme! Holubička není sama. A šohaj — holoubek při ní! A co že? To že je pan ženich?

SAMKO (*pevně*): Ano — já!

ŠANDOR(*ironicky*): Slíbila ti to už?

SAMKO: Slíbila!

ŠANDOR: Že bude tvou ženou?

SAMKO: Ano!

ŠANDOR: Ale u oltáře jste spolu nebyli?

SAMKO: Půjdeme!

ŠANDOR: A kdy — to bych rád věděl!

SAMKO: Co nejdříve!

ŠANDOR: To je brzo! A hle! hle! Kišasoňka moja — hehe! Jen se tolik neupejpej! Pořád stejná? Pořád jako dravý pták? Však už si tě zkrotíme! Vybrala si to slečna sestřička pěknou kamarádku — pěknou! Ó, líbíš se mi stále víc a více!

SAMKO: Ale nesahej na ni!

ŠANDOR (*zvolna se otočí*): Hm. A kdo to tolik křičí? Pan ženich! A — svatba bude tedy co nejdříve? Uvidíme!

MATKA (*přesvědčivě a pokorně*): Milostivý pane, to — je — její ženich!

ŠANDOR: Opravdu? A co jsi mi to, stará čarodějnice, neřekla dříve? Co? Mne jsi za nos vodila?

MATKA: Nevodila. Dnes teprve je to hotovo!

ŠANDOR (*vášnivě*): Ne — dnes to není skončeno! Ještě jsem tu já!

ANKA (*dívá se na Samka*)

SAMKO: A já!

ŠANDOR: Ty? Ty — robotníku?

SAMKO: Je to moje žena!

ŠANDOR: Tvoje žena? A kdož ví, nebude-li dnes moje?!

SAMKO: Nebude!

ŠANDOR: A kdo tomu překáží?

SAMKO: Já!

ŠANDOR: Ty? Hehe — ty, robotníku? Samko z Poruby! Nemysli, že tě neznám a že nevím o tvých spádech. Ale ty už se ti překazí. V té zahrádce nebudeš zahradníkem. Ticho! Ani slova! Nebo zavolám dráby, stojí za dveřmi. (*Matce*) A ty jsi myslela, že mladý pán nabízí ti dukáty jenom tak? Či si myslíš, že mladý pán bude sem docházet jen tak? Do selské jizby plné smradu? He! A že se snad budu lidí bát? Jen ať se hnou! Uvidí hned, co Šandor dovede, jak je prožene! A Šandorovi je teď všechno jedno! Chce-li on tvou dceru mít, musí ji mít a dostane ji! Dnes — ještě dnes! Což jsem nějaký pes, abych jen k vratům chodil a domů neodnesl než ohryzanou kost? A ty (*Samkovi*), a ty, pane ženichu, cože stojí tvá nevěsta pána? Trochu strachu? Ba ne! Trochu peněz? Ani groše? Ani groše! Pán že nemá práva nad vámi? — Kudy že se jde k Porubě?

SAMKO (*divoce a zoufale*): Dáble!

ŠANDOR (*u něho, zuřivě*): Kudy se jde k Porubě?

SAMKO: Sbohem, Anka! (*Vyběhne ven*)

MATKA (*vrhla se Šandorovi k nohám*): Jaj, milostivý pane!
(*Líbá mu ruku*)

ŠANDOR (*ji odkopne*): Hej, Jureno!

DRUHÝ DRÁB (*vstoupí do jizby*)

ŠANDOR: Vezměte tu starou babu a zavřete ji někam!

ANKA (*chce utéci*)

ŠANDOR (*ji chytne*): A ty tu zůstaň!

MATKA (*ve dveřích se brání*)

ŠANDOR: A nebude-li hned mlčet, však víš, jak se to dělá!
(*Pausa*)

ŠANDOR (*v smíchu*): A teď jsme tu sami! Bojiš se mne?

ANKA: Nenávidím tě!

ŠANDOR: Tím líp! Hoj! Takové galánky jsem ještě neměl! A snad ze zlosti a vzteku i škrábat a kousat budeš! Hoj! Srdce div mi radostí nevyská! Stojíš věru za trochu toho rámusu a zítřejšího povídání. Ba věru! Co utíkáš? Už mi neutečeš! A na zámek se mnou půjdeš! (*Stojí a směje se*) Utíkáš? Je to marno!

ANKA: Kdyby tu byl Janošík!

ŠANDOR: Neboj se, nepřijde! Už prý ho chytili! A kdyby přišel, jsem tu já! A já, jenom s tebou, s tebou pohromadě!

ANKA (*zoufale vzkřikne*)

ŠANDOR (*ji honí*): Ne, je to krásná hra! Utíkej, myško, utíkej! Hej! Dnes ještě budeš se mnou v ráji! (*Chytíl ji a drží*) Aachacha! Celé království nebeské za jeden polibek! Nedáš? A celé peklo za tvé objetí! Cože? (*Zarve*)

ANKA (*se mu vyrve a letí ke dveřím*)

ŠANDOR (*za ní*)

(*V tom okamžiku je slyšet několik temných úderů venku a hlasy*)

ŠANDOR (*se zarazí, ale hned volá*): A ke mně pojd'te! A provazy vemte! (*Dveře se rozletí, zbojníci v nich*)

11. výstup

ŠANDOR, ANKA, JANOŠÍK, ILČÍK, VLČEK, ADAMČÍK

JANOŠÍK: Tu je! (*Jedinou ranou srazí Šandora k zemi*)

ANKA (*vítězně*): Nechytili ho! Juro!

JANOŠÍK: Anka! (*Chytne ji*)

ŠANDOR (*chce vstát*)

JANOŠÍK: Podržte ho, chlapi!

ILČÍK: Hej, Šandore — chacha! Cožpak jsi na nás zapomněl?

VLČEK (*ve dveřích*): A drábi už jsou svázáni!

JANOŠÍK: Nech jich tak! — Zdrželi jsme se dva dny v horách — ale proto přece jsem přišel včas. (*Na Šandora hromově*)
Cos tu chtěl?

VLČEK. (*s Adamčíkem vběhnou dovnitř*)

ŠANDOR: Což budu živánovi odpovídat?

ADAMČÍK: A cože pán dělá v selské jizbě?

VLČEK: A hned i dráby bere?

JANOŠÍK (*Šandorovi*): Pleteš se mi stále do cesty!

ŠANDOR: Tobě? Nevím, co bych měl s tebou společného!

JANOŠÍK: Více, než myslíš! Anka, kde jsou mamička?

ANKA: Vyhnat ji dal i se Samkem.

JANOŠÍK: Samko — jaký Samko?

ŠANDOR (*posměšně*): Její ženich!

JANOŠÍK: Anka — je to pravda?

ŠANDOR: Tady přede mnou to říkali. A utéci s ním chtěla!

JANOŠÍK (*vztekle*): A kdo se tebe na to ptá? Ticho! — Anka, je to pravda?

ANKA (*odvrátí se, pak vykřikne*): Je! Ale — já to myslila jinak!

JANOŠÍK (*mírně*): Máš pravdu! Na zbojníčka marno čekat děvčeti! Přemýšlel jsem o tom cestou sem a je to pravda! Dobře ještě, že jsem tě jenom měl rád a nikdy ti ničeho nesliboval!

ANKA: Ne, Janošík, tak to nebylo!

JANOŠÍK (*klidně a chladně*): Slíbila jsi mu to?

ANKA (*po chvílce*): Už nevím. Hlava se mi ze všeho motala!

JANOŠÍK: Pak je všechno marno!

ANKA: Ne! To všechno udělal on zde, tu Šandor!

VLČEK (*srazí Šandora na kolena*)

ANKA: Mamičku kde mohl strašil a nakonec i dráby pohrozil. A dnes i do zámku mne odvléci chtěl a byl by odvlékl — ale já za nic nemohu, Janošík — věř, já za nic nemohu!

JANOŠÍK: Ale slib je slib! Dala jsi ho?

ANKA: Dala na polovic!

JANOŠÍK (*smutně*): Dala! A — je — to pravda: Na koho jsi to měla čekat? Janošíkovi není možno někdy ani se vrátit — zbojnický život, těžký život! Kdo tu?

12. v ý s t u p

Předešlí a HRAJNOHA

HRAJNOHA (*udýchán*): Utíkám za tebou, Janošík! V Kremnici Uhorčíka chytili a kolem lámali! Než umřel, po tobě volal!

JANOŠÍK: Kdy to bylo?

HRAJNOHA: Hned druhý den, co jsme vozy opustili!

JANOŠÍK: Pak v tom musila být zrada!

HRAJNOHA: Cigán jakýsi svědčí prý na něho a žid!

JANOŠÍK: Psí plémě! Kamarádi, co teď dělat? A co je s námi, Anka? Konec, konec všemu! I to muselo přijít! (*Lidsky*) Nosil jsem tě v srdci se svou nadějí na to, že všem pomohu. Ale teď vidím, že jsem se klamal. Myslil jsem, že poctivým zbojnictvím dobudu svět a vidím, že svět dělá, co my nechceme. Myslil jsem, že trocha lásky mohla by mi časem hlavu vzkřísit, ale ani té trochy nebude!

ANKA (*vášnivě*): Nepůjdu za Samka, nepůjdu!

JANOŠÍK: Půjdeš! Slovo se rušit nesmí!

ANKA: Nemiluji ho!

JANOŠÍK: To už je teď všechno tvoje věc!

ANKA: Však ti to říkám, že já vinna nejsem! Tu se dívej na něho, jak čeká a čeká, kdy už ho ze zámku vysvobodit přijdou! A ty ho snad pustíš? Sliboval i Samko, že mne nedá, sáhne-li na mne — ale sotva on křikl: Jdi! — on šel, jako ovce ze stáje šel! Jak bych mohla jít za takového muže?!

JANOŠÍK: Ale za mne jít také nemůžeš!

ANKA: Šla bych — půjdu!

JANOŠÍK (*přísně*): Dalas slovo a slovo se rušit nesmí! Je vidět, žeš mne nemilovala, kolik jsi mohla. Čekat jsi měla!

ANKA: A ty půl roku jsi tu nebyl!

JANOŠÍK: A kdybych deset let nepřišel, moje láska dovedla by i po nich hory přenášet. A po takové lásce se mi stýskalo! Ne po té, která hebké líce hledá, rty pro políbení a teplou postel

na noc — to by mi nestačilo! Nejsem z těch, kdož by jenom po tomhle toužili! Ale mít někde a kdekoliv! na světě srdce, srdce věrné, které stejně s mým bije, ve štěstí se mnou se raduje a v bídě a nouzi se za mne modlí, dovedl bych se za tím rozeběhnout na sám konec světa! A půjdu!! — Nemám otce, nemám matky — ani srdce úplně milujícího —!

ANKA (*padla na lavici a vzlyká*)

JANOŠÍK: Garaj s Uhorčíkem jsou mrtví — a vojska, vojska potisknou se na nás se všech stran! Sem ke mně, Ilčík! Aj ty, Adamčík! A ty, Hrajnoho! A ty, Vlčku — kamaráde! (*Podaří si ruce*) A řekněte to všem: Než se před zimou rozejdeme, naposled si zahýříme a popijeme! Na Polhoře se sejďme a zatančíme si! A pak vzhůru do světa! Přes Tatry přejdeme a na Polsko se dáme! A z Polska až na Rus! A z Rus — ztratíme se — kdož ví kam? Mně bude lhostejno! Sůl země se neztratí nikde! Ach! Myslím, že všade na světě jsou nešťastní lidé. Vrhne se mezi ně — a tam, kde ke vzpouře budou hotovi, položíme i my své životy. Ale než odejdeme —!

VLČEK (*ukazuje na Šandora*): Co s ním uděláš?

JANOŠÍK (*zuřivě*): Co s ním udělám! Hodit tě do pekelné smoly málo by bylo! A ty se ani nechvěješ? Musíš to mít nějak otrlou duši! Po druhé tě potkávám a nikdy neměl jsem z toho radosti! Nejsi ty trochu na světě zbytečný? Tak se mi zdá! A nemyslíš, že snad já bych ti měl uhnout s cesty, abys ty mohl být dále po svém živ?!! Oho! Ustanovil jsem zákon pro hůrní chlapce, ale dnes, dnes ho poruším sám! A tu to pravím: Než odejdeme — než se rozloučíme, páni bratři, palte kaštely a dvory, zahýbejte regimenty a rozvlníme celou zem! Na Gemerské a na Spišské málo nás uviděli. Rozeběhneme se mezi ně. A pak valašskou bijte vpravo i vlevo! A šetřit nikoho nebudeme! A když už honit budou, do čela jim palte a mezi oči! Ať se zblázní a oslepnou z toho, že nevidí a necítí, jak ničemný a holomský život zavládl na světě! A teď vzhůru a pryč odtud! I od tebe, kterou jsem ztratil! Sbohem, Anka! Sbohem!

VLČEK (*drží Šandora*): A co s ním uděláš?

JANOŠÍK: Vezmi si ho! (*Krátké gesto*) A zab ho! (*Vyrazí ze dveří*)

ANKA (*za ním*): Janošík! Juro! (*Vyběhne do tmy*) Juro! Juro

ILČÍK s ADAMČÍKEM: Jen rychle! Rychle za ním! A ty, Vlčku, si pospěš! (*Utekou*)

HRAJNOHA (*srazí Šandora na zem*): Hej, škapo, modli se! (*Zasměje se a uteče. Je slyšet Ančino úzkostlivé volání a Hrajnohovo krákání a smích*)

13. v ý s t u p

ŠANDOR a VLČEK

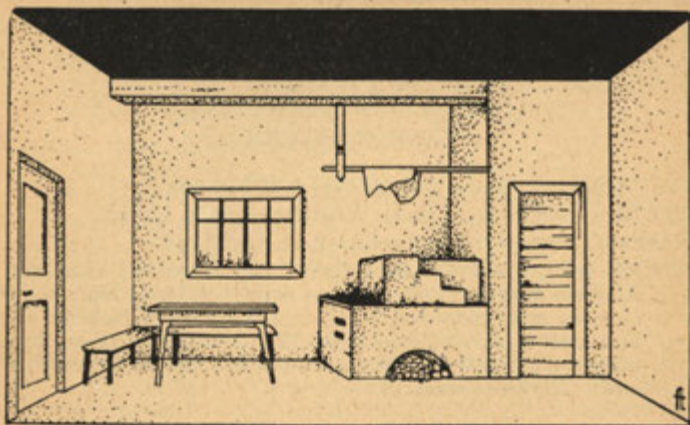
ŠANDOR (*zase vstal a vzpurně dívá se kolem sebe*)

VLČEK (*srazí ho na kolena*): A když se modlíš, klekni!

ŠANDOR (*zpupně*): A co bych klekal a modlil se?

VLČEK (*divoce*): Jed' tedy k čertu! Hej — skákej a toč se! A utíkej jako myš! (*Směje se a mává valaškou*) Hni se! Či tě mám zabít jako ovci?! Boj se boha a mne! Nebudeš už otravovat a marnit lidské duše! Hej — skákej a toč se! Neutečeš! Neutečeš! Chachacha! (*Opře se o kolena a surově se směje. Honba začíná...*)

Opona

PÁTÉ JEDNÁNÍ

I.

(Na Polhoře)

(Stará krčma. Vpravo pec, na ní v hadrech zamotaná leží baba. Vzadu dvě okénka ven, před nimi široký stůl, kolem dubové lavice. U pece dveře do síně)

1. výstup

HRAJNOHA, PUTNOK, BABA a KAČA

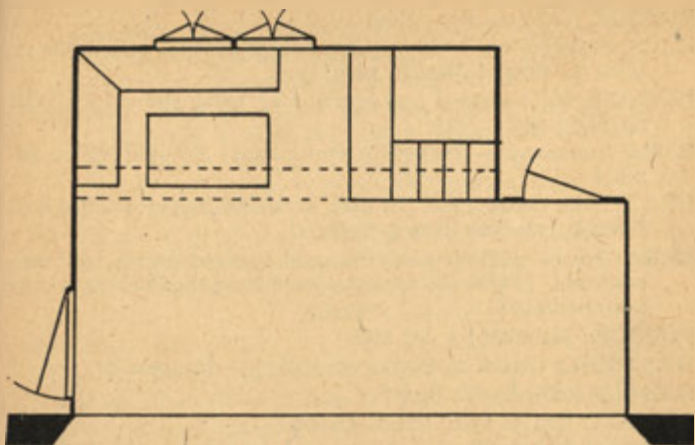
PUTNOK (*vchází, prozpěvuje si*):

Husarka jeho
přišla pro něho.

(*Zatne valašku do trámu*)

HRAJNOHA (*za ním*):

Husar, pojd' domů —
berú na vojnu!

OBA:

Berú, budu brat —
škoda nastokrát.

HRAJNOHA: Šenkérko, vína nalej!

PUTNOK: Hej, což tu nikoho není?

HRAJNOHA (*vyběhne ven*)

PUTNOK (*si pohvizduje a podupává. Ze síně je slyšet dívčí výkřik*)

HRAJNOHA (*ve dveřích*): A kdo že by nám posluhoval? Jen pojd', pojd'! (*Táhne děvečku do jizby*) A tu se podívej, Putnok? Jak jsme ji dlouho už neviděli!

PUTNOK: A čím dále je hezčí, Kačo! Kačo!!

HRAJNOHA: A pořád miloučká...

PUTNOK (*zpívá*):

Katerino, Kačo,
poviem ti volačo:
kúpil bych si čižmy,
ale nemám za čo!

HRAJNOHA: A vína dones! A ne krapku! Raději více než mén!
Ať je tu vesel! Rozházíme to do základů — Kačo! (*Ohce ji chytit*)

PUTNOK (*také za ní*): Kačo!

KAČA (*vyskočí na lavici u pece, babě*): Hospodyně, dejte mi klíče od sklepa! Jsou tu páni!

PUTNOK: Hej — starý čert stůně! Hej, babo, slez s pece a jdi na půdu spat!

BABA (*umazaná — krákavě*): Páni! Páni! Ať ukáží dříve peníze!

HRAJNOHA (*hodí jí je*): Tu máš, satanáši! A honem klíče dej! Nebo ti valaškou záda zvalchuju!

BABA: Nu — páni — páni! Nemožu se hned hnout, vítr mne podfoukl. (*Tahá klíče*) Byla jsem na poli, hrabala a vítr mne podfoukl...

PUTNOK: Nehuhněj a dej klíče!

HRAJNOHA (*utíká za Kačou ven*): Hej — pomohu ti!

BABA: A kolik že vás bude?

PUTNOK: Což já vím? Třeba padesát!

BABA: Padesát! Kde by se vás vzalo? Vždycky vás bylo jen jedenáct!

PUTNOK: A s tebou, Jidáši, dvanáct! — A cigáni z Brezna byli tu?

BABA: Nebyli už tři měsíce.

PUTNOK: Ti by se měli ještě dovést! Hej! (*Tančí*) Baba, nespi! Už spat nebudeš. Seber raději hadry a hajdy ven! Nebo ti tu pec rozsypeme! (*Znovu si hvízdá a podupává*)

2. výstup

Předešlí a HARALA. Později HRAJNOHA a KAČA

PUTNOK (*se obrátí náhle a uvidí Haralu ve dveřích*): A Pán Bůh daj zdraví, Haralo!

HARALA (*zřejmě po nemoci. — vyzábělý, se šťastným úsměvem*): Pán Bůh daj, Putnok! (*Padnou si kolem krku*)

PUTNOK: Dobře už je ti?

HARALA: Docela! (*Směje se*) Ruka trochu ještě bolí — ale i to přejde. Chlapci, chlapci — jak vy to zpíváte! (*Důvěrně*) A Šandora kdo zabil? Vlček či Janošík?

PUTNOK: Vlček. A o tērnelském zemanu jsi neslyšel? Michalčík, starý hodný Michalčík, na strom ho pověsil a Gajdoščík na gajdy celou noc mu hrál!

HARALA: A já při tom nebyl!

PUTNOK: Už nám začínají rozumět! Všade dobře nám bylo. Už nás nepomáhají drábům honit. To od té doby, co kremnické dukáty se rozeběhly mezi regimenty — chacha!

HARALA: A u Illavy vojskem prý vás honili?

PUTNOK: Koho že honili? Než nás doběhli, my už byli hore v Nitranské a dělali pořádek v Břežanech. A všade je nás plno! Sotva křikneš: Hórní chlapci jsou tu! — drábi do sklepů lezou a páni do prosa. Pět znamenanych jsme chytili a Ďurica věšel.

HARALA: A já při tom nebyl! Zažrala se mi rána, zažrala do kosti. Ale tuhle — sotva Vlček doběhl — valašku chytну, jen to kmitlo a hore ven, ven mezi vás!

(Smích v síni)

HARALA: Kdo je to?

HRAJNOHA: Haralo, Pán Bůh zdraví!

HARALA: Pán Bůh daj! A co ty, Kačo — už mne neznáš?

KAČA: Jsi taký bledý! Haralo!

HARALA: A vzpomínáš, jak jsme tu naposled tancovali?

HRAJNOHA: Hej — a já s tebou!

KAČA: Nu — napijte se! Ať je nám veseleji! A — pusťte mne, čerti!

HARALA *(ji chytne)*: Ale už se rádi mít nebudeme! *(Dívá se jí do očí)*

KAČA *(tiše)*: Vzpomínala jsem.

HARALA *(najednou ji vášnivě políbí)*: Kačo!

HRAJNOHA: Zase ta stará krev?

HARALA *(trpce)*: Ale povychladlá jaksi!

KAČA *(utekla)*

BABA *(na peci se protahuje)*

PUTNOK: A tu se podívejme na čerta starého!

HARALA *(vyskočí na lavici)*: Kišasoňka moje, šarkány líhneš?
Hehe! Lezou už ven! Tu se podívejte, na dračích vejcích sedí! *(Smích)*

HRAJNOHA: To ona hajduky chce vysedět!

PUTNOK: Každý fúsisko na metr!

HRAJNOHA: — pandur kropenatý!

BABA: Kdyby ti jazyk shnil, živáne ničemný. *(Všichni se smějí)*
Hej — chytnou tě a do klády vsadí šarkáni kropenatí!

VŠICHNI (*se smějí*)

HARALA: A tebe do nebe vezmou a andělíčkem udělají! (*Smích*)

HRAJNOHA: Ne — ona čertu telata dojit bude!

HARALA: A co by telata? Staré baby! (*Smích*)

3. výstup

PŘEDEŠLÍ, GAJDOŠČÍK a MICHALČÍK

GAJDOŠČÍK: A to je mi pěkná správa! Valašky ve dřevě, ale varta žádná!

HRAJNOHA: Pán Bůh hlídá!

GAJDOŠČÍK: Pěkná varta!

MICHALČÍK (*u pece s očima vyvalenýma*): A co za d'ábla jste to chytli? Hej, bábičko, krasavice moje!

BABA (*zamručí si — a ulehne*)

MICHALČÍK: A ty, Haralo! Jak je ti? Měsíc jsem tě neviděl. Bolí rána ještě — bolí?

HARALA: Ale to přejde!

GAJDOŠČÍK: Vína se napiješ a u mne si zatancuješ — a do večera i růže na tváři budou!

HRAJNOHA: A tu je víno! Na zdraví, páni bratři!

VŠICHNI: Daj nám Pán Bůh zdraví! (*Pijí*)

GAJDOŠČÍK: A povídám: na věčnou slávu těrhelského zemana.

VŠICHNI (*v smíchu*): Nechť žije!

MICHALČÍK: A povídám já: Nechť žije Michalčík!

VŠICHNI: Nechť žije!

HARALA: A Kačenka!

HRAJNOHA (*utíká znovu do síně*): Už letím pro ni!

HARALA: A ty, Michalčík, jak vypadá naše hospodářství?

MICHALČÍK: A já vím? Peněz, že jimi Váh zastavíš! Dobytku máš, že mu rovno není, a jídla a pití, co dostaneš a vezmeš! Už tři neděle varty nerozděláváme, po dědinách jíme a v krčmách u silnice pijeme a hýříme, aby nás kde kdo viděl! A všichni jsou rádi, kde jsme, a Pán Bůh ví, tak je mi dobře, že se na zimu i ožením! (*Uhodí na stůl*)

GAJDOŠČÍK: Hej — to bude nějaké zemanství!

MICHALČÍK: Ženička moje — řeknu — všechno je tvoje! A kde ti nedají, co ti patří — jen řekni — hned jim zaplatím! Víno sem! A ty, Gajdoščíku, spust!

GAJDOŠČÍK: Jaj, bože, kdybych mohl hrát! Ale mám to polámané!

HARALA: A to's to nemohl opravit? Vždyť tu nebudeme na to čtyři dny čekat!

GAJDOŠČÍK: A kdy jsem měl na to čas? Ode tří dnů jsem pořád na marši, ani chvilku jsem se nezastavil.

HARALA: A kdes byl?

GAJDOŠČÍK: Hore, až za Oravou. Kamaráda muzikanta navštívit!

HRAJNOHA (*se vrací a zpívá*):

A ty, Kačo zašubraná,
čo si telko dvoriš?
Prečo sa ty neumyješ —
či sa vody bojíš?

KAČA (*vesele, se smíchem*):

A čo bych sa vody bála,
voda je mi cetka.
Nabrala som čtyry vedra,
vytekla mi šeka!

HRAJNOHA (*ji chytne, vyhodí*): Ej juch! Kačo, hubičku!
A napij se!

MICHALČÍK: Pijme, kamarádi, máme pěkné hospodářství!

GAJDOŠČÍK: Kamarádi, pijme, nežli zima přijde! Brrr! To je divné, jako by smrt z toho lízala. A tož naráz!

HRAJNOHA (*ukazuje prstem ven*): Huhú! A tož se dívejte: Cigáni jdou! Cigáni jdou!

VŠICHNI (*vesele*): Cigáni! Cigáni!

4. v ý s t u p

Předešlí, ILČÍK, ADAMČÍK, VLČEK, CIGÁNI —
RÓM a PAVEL

MICHALČÍK: A pozdrav vás Pán Bůh, cigáni!

ILČÍK (*ve dveřích*): A předem mne, páni bratří!

GAJDOŠČÍK: Pozdrav Pán Bůh, Ilčík!

ILČÍK: Až tebe! A vítej, Haralo!

HARALA: I ty vítej mezi chlapy! (*Obejmou se*)

PUTNOK: A Vlček!

HARALA: Vlčku! (*Podají si ruce*)

HRAJNOHA: Nu — vítej, vítej, kamaráde, už se mi po tobě zase stýskalo!

VLČEK: A mně po vás po všech! Hej — a dnes bude tady veselo?

CIGÁNI (*se klaní a přecházejí nazad pod okénka. Poslední cigán nese velký cimbál*)

ILČÍK: A teď mi dejte napít!

HRAJNOHA: A hned skočíme zas do sklepa!

ILČÍK: A Kačenko — Kačo! (*Chce ji obejmout*)

KAČA (*nese víno*): Jen pomalu, pomalu, ať to nerozliješ!

VŠICHNI (*zpívají*):

A ty Kačo ušubraná,
čo si telko dvoriš?
Prečo sa ty neumyješ —
či sa vody bojiš?

ILČÍK: A kde je Janošík, že tu ještě není?

GAJDOŠČÍK: Šel prý až pod Tatry do Pribiliny.

ILČÍK: A cigánům pít dejte!

ADAMČÍK (*nese jim víno*): Hej, pijte, čerti!

HARALA (*ukazuje na pec*): Tam máte satanáše! (*Smích*)

RÓM (*zvedl sklenici s vínem*): Na zdraví všech!

ADAMČÍK: A ty, primáši, nezapomeň na tu mou! (*Hodí dukát*)

ILČÍK: A mou! (*Hodí také peníz*)

HRAJNOHA: A mně na odzemek nezapomeň! (*Hodí také peníz*)

GAJDOŠČÍK: A ty, Haralo, skoč si a zadupej!

HARALA: Hned bych si dal říci! A snad dám!

HRAJNOHA: A já ti pomohu!

GAJDOŠČÍK: A co dělá tvoje galánka, Putnok?

PUTNOK: Hej! Což já vím? Když jsem mezi vámi — nepamatuji se dobře! Vína, vína trochu mi dejte, než se nám srdce nadobro roz dovádí.

CIGÁNI (*začínají ladit*)

MICHALČÍK: Hrajnoho, nalévej sám! A Kačenku tu nech!

VLČEK: A někdo aby na stráž šel!

GAJDOŠČÍK: Jdi tedy sám!

VLČEK: Kačo, pojd' se mnou!

KAČA: A půjdu! Roztrhali byste mne tu! (*Zasměje se a uteče*)

ILČÍK (*za Vlčkem*): Jen se, bratře, nezapomeň! (*Smích*)

PUTNOK (*zpívá*): Pijme, bratři, pijme víno!

ILČÍK: A daj nám Pán Bůh zdraví!

ADAMČÍK: A věčnou slávu — chlapci!

MICHALČÍK (*smekne, za ním ostatní*): A Janošíkovi své svaté požehnání!

ADAMČÍK: A tu jdou poslední!

5. výstup

Předešli, ĐURICA a MUCHA

ĐURICA: Hej — jste už všichni pohromadě?

MUCHA: A máte všichni takovou galánku jako Vlček? Sedí s ní přede dveřmi. A jak on to dovede! Jistě až do lesa to slyšet! (*Smích*)

ILČÍK (*podává sklenku*): Tu máš, bratře!

HRAJNOHA (*Đuricovi*): Napij se víc. Na mé zdraví!

MUCHA: I tvoje!

PUTNOK: A na mou galánku!

GAJDOŠČÍK: A na moji šibenici!

HRAJNOHA: I na moji nevěstu!

ILČÍK: A kde jste byli?

ĐURICA: Poslouchali sedláky v trhu. Cheche! Vypravovali, jak prý Hrajnoha se jednou s čertem pral!

ILČÍK: Čert a zbojník už je jim jedno!

ADAMČÍK: A čerti a zbojníci spálí zemany ještě nejednou!

MUCHA: To hej! Nech žijí naše regimenty!

VŠICHNI (*připíjejí a volají jeden za druhým*): Tomáš ze Železného! Aj Targo! Aj Papřík! Aj Koňarik s Kompaníkem! Aj Tisko! Aj Kysel! Šaryšán a Ilenkár! Aj Kobelárský! Aj Kotila! Aj Matušický! Aj Rukavica! Aj Pero! Aj černý Jura!

MICHALČÍK: Chlapci, dali bubnovat po městech, že kdo nás prozradí, dostane už 500 dukátů!

GAJDOŠČÍK: Hej, chtěli by?

PUTNOK: A židé a páni už prý se sbuntovali a vojáky si vybrali proti nám!

HARALA: Ať jenom je pošlou!

CIGÁNI (*spustili najednou »sedláckou«*):

Pásel Janko krávy
a Anička pávy!

ĎURICA (*s Muchou*): Ej — juch! (*Tancují spolu*)

HRAJNOHA (*s Haralou*): Ej — juch! (*Tančí proti prvému páru*)

CIGÁNI (*hrají znovu*):

Janíčkova kráva —
zašlapila páva.

CHLAPCI (*podupávají a smějí se*)

GAJDOŠČÍK (*s Michalčíkem začínají tancovat*)

CIGÁNI (*pokračují*):

Páva nejmladšího —
péra nejdražšího!

TANČÍČÍ: Ej — juch!

MICHALČÍK (*Rómovi dopáleně*): A po tlamě ho seber! Co to je za hru na cimbál? Drží on paličky v ruce, jak děvčice jehlu!

BABA: Bodejž vás i s tancem čerti vzali!

ILČÍK: Přikryjte ji, ať nám do toho nebručí!

ĎURICA (*Muchovi*): A ty líp cifruj!

ILČÍK: A teď něco nového, páni kamarádi!

ADAMČÍK: Sem, Putnok, zpívat pojď!

VŠICHNI: Nová písnička? Nová?

ADAMČÍK: Poslouchejte! A ty, primáši, ať ji chytíš! Pozor dejte! (*Pohvizduje si i nohama plete*)

RÓM (*naladí si housle*)

PUTNOK (*několikrát si zabručí, pak začne, jako by tancoval, a zpívá*):

Letí, letí roj
pres mej milej dvor!
Sedne na okénko, zaťuká na skelko:
stroj sa, milá, stroj!

CIGÁNI (*začínají už přehrávat*)

PUTNOK (*pokračuje*):

Stojí u dverí,
volá: Otevři!

Otevři mně, milá holuběnko sivá —
mé potěšení!

NĚKTERÍ Z CHLAPCŮ (*začali zpívat a tančit*)

PUTNOK:

Já neotevrem,

mamka mi brání.

Že mně nejsi hoden, šohajičku švarný —
mé potěšení!

CIGÁNI (*hrají už všechno, cimbál hučí*)

CHLAPCI (*tančí, ruce za hlavou*)

PUTNOK:

Keď nejsem hoden —

zůstávaj sbohem!

Vyber si, možeš-li — moja najmilejší —
já si nemožem!

CIGÁNI (*opakuji první sloku*)

ILČÍK: Ať žije Putnok!

ADAMČÍK: A jeho písnička!

ĐURICA (*si ji hvízdá*)

RÓM (*opravuje kontráše*)

GAJDOŠČÍK: A teď se zase napijme, chlapci! Víno sem!

HRAJNOHA (*letí do síně*)

MICHALČÍK (*luská prsty*): Letí, letí roj!

ILČÍK: A teď něco lepšího!

HRAJNOHA (*postaví víno na stůl*): A teď si, chlapci, už nalé-
vejte sami!

ADAMČÍK: A teď tu mou od moravské strany!

VŠICHNI (*chytli se kolem krku, stojí do kruhu*)

CIGÁNI (*tiše přihrávají*)

CHLAPCI (*táhlou notou*):

Trikrát sem sa zaríkala
se šohajkem hovorit —
a keď prišiel pod okénko —
išla sem mu otvorit.

Daj mně, milá, prenocovat
na tej tvoji postýlce!
Šak já ti ju nezašpiním,
já sem v tenkej košulce!

(Do toho zahučí náhle výstřel a strašný ženský výkřik)

6. výstup

Předešlí a VOJÁCI

VLČEK *(vyjevený a postřelený objeví se ve dveřích)*: Chlapci, panduři! *(Rve valášku ze dveří)*

BABA *(na peci)*: A tu to máte, živáni vzteklí! *(Směje se)*

HARALA *(rychle letí k Vlčkovi, za ním Ilčík)*

PUTNOK *(u cigánů)*: Už se sem ženou!

HRAJNOHA: Je jich jako much! Pak honem ven! *(Vyrazí dveře a uteče)*

PUTNOK: Sbohem, kamarádi! *(Za Hrajnohou. Vzápětí padnou dvě rány. Je slyšet smích a Hrajnohovo zakrákání)*

ĐURICA *(Muchovi)*: Vysoukej rukávy. A dveře braň!

MUCHA: A jen mezi oči jed'!

ILČÍK *(venku)*: Nedejte se!

ADAMČÍK: Bijte, zabijte! Nepust' jich!

ILČÍK: Chlapci, pomozte! Pomoc! *(Hluk a rány)*

HARALA: Nepust' jich! A jen po hlavě bij!

ILČÍK: Střel! Střel! *(Rána. Za ní nová)*

(Dveře se vylomí. V nich objeví se klubko vojáků a zbojníků)

VOJÁCI: Vzdejte se!

ADAMČÍK *(ve dveřích)*: Střelte a bijte!

GAJDOŠČÍK: Kde je moje pistol? Oho!

MICHALČÍK: Kamaráde!

GAJDOŠČÍK: Sbohem! *(Podá mu ruce — a pak vrhnou se mezi zápasící holýma rukama)*

ILČÍK *(vrazí dovnitř)*: Vlčku, sem pojd'!

VLČEK *(sám u dveří, ostatní v síni nebo uvnitř)*: Ne! *(Srazí prvního pandura. Rozpřáhne se a chce srazit druhého, ale padne zalit krví k zemi)*

ILČÍK (*rozmáchně se na pandura, ale pět jich zavěsí se mu na rámě a svážou ho*): Pusťte mne! Lotři! Pusťte mne! Hej! (*Pláče vztekem*)

DŮSTOJNÍK (*křičí do síně*): Svažte je! Vzdejte se!

HARALA (*na prahu dveří*): Ja — no — šik! (*Padne mrtev k zemi*)

PANDUŘI (*vrazili dovnitř*)

DŮSTOJNÍK (*za nimi*): Už nikdo?

(*Ze síně je slyšet výkřiky zajatých a pláč děvečky*)

DŮSTOJNÍK: Kolik jich máme?

NĚKDO (*v síni*): Nevím, ne — vím! (*Tam stále ještě hluk a bouře*)

MUCHA (*řve*): Zab mne raději!

ĐURICA: Psi! Psi! Psi uherští!

ADAMČÍK (*svázaný u dveří*): Letí, letí, roj! Ilčík, sbohem!

ILČÍK (*dva vojáky nad sebou*): Sbohem kamaráde!

ADAMČÍK: Harala je zabit!

ILČÍK (*zařve a shodí vojáky se sebe. Ale už je svázan*)

DŮSTOJNÍK: Kolik je zajatých?

HLAS (*v síni*): Celkem sedm!

ILČÍK: A Vlček umírá!

DŮSTOJNÍK: Odvlečte je do kůlny a držte je potichu! Ten hlavní tu není. A co s vámi, cigáni? Byla pěkná zábava? A co ty, čarodějnice? Co jich tu trpíš? Po kolikáté už jsou u tebe? Přijdeme už častěji k tobě, častěji. — A děvečku doved'te, ať to umyje! Nesmíme ztratit ani okamžik!

KAČA (*strkána vojáky usedavě vzlyká*)

DŮSTOJNÍK: E — vyhod'te ji ven a zavřete někam! S tou nic není! Tu krev tu utřete! Tam leží u kamen hadr. Honem! Honem! — (*Vojákovi*) A trochu to vodou opláchni! A vy, páni cigáni, všechno — od repetice! Hrajte a přehrávejte! Do toho — rychle! A teď honem všichni na síň a schovejte se! A kdo se mi hne, padesát ran mu dám vysázet! (*Vojákovi*) Utři to pořádně! A nádobí odnešte! — A vy — hrajte! (*Odejde, voják za ním*)

BABA (*dá se do smíchu*): Hrajte!

RÓM (*ladí, ladí, pak zaklepe na housle. Hraje »Boleráz«. A pak přestanou všichni, jak by uťal. Primáš svěsí hlavu, ale hned se vzpamatuje*): Znova, děti! Nu — a tož dávejte pozor!

Čerta starého! Mám pořád říkat, co se hraje? Či to nepoznáte? A ten cimbál věru za starého kozla stojí. Uhod' do toho! Či toho nedovedeš? Uhod'! Pořádně! Ještě jednou! Jsi ty nějaký muzikant! Tak tě — (*Zvedne hlavu a zarazí se*)

7. v ý s t u p

Předešli a JANOŠÍK

(*U otevřeného okénka stojí Janošík. Je úplně klidný*)

JANOŠÍK: A co zlobíš, Róme?

CIGÁNI (*stojí, smyčce v rukou se jim třesou*)

JANOŠÍK: A chlapci tu ještě nejsou? Čtyřem stěnám hraješ?
(*Dá se do veselého smíchu a přejde*)

BABA (*dá se do uštěpačného smíchu*): Přišel! Přišel! A už je v pasti!

CIGÁNI (*stojí jak zkameněli*)

JANOŠÍK (*vchází*): A Pán Bůh daj zdraví! I tobě stará!

BABA: I tobě...

JANOŠÍK: A cože jste hrát přestali? Hrejte zatím jenom mně, než chasa dojde! (*Hodí peníze*) Za chvíli tu musí být! —

BABA: Kdyby ses raději pomodlil!

JANOŠÍK: A za koho? — Slez raději a vína dej!

BABA: Nemohu — jsem nemocna. (*Křičí*) Hej, vína doneste! Pán došel!

JANOŠÍK: Nu — a vy, chlapci, hrejte! Tu mou! Znáš ji, Róme? V Javorovej hori — tichý oheň horí... Ten tichý oheň horí dnes i ve mně. Jsem na světě sám — a je mi tak dobře!

CIGÁN (*přehraje na houslích*): Tu?

JANOŠÍK: Tu — tu! A ty, Pavle, zpívej, máš pěkný hlas! (*Kývá si hlavou*)

PAVEL (*podívá se na Róma*)

RÓM (*přikývne a začne hrát*)

PAVEL:

V Javorovej hori
tichý oheň horí.

JANOŠÍK (*zatím*): Tak — tak — tichý oheň horí...

PAVEL:

A pri tom ohníčku
jedenáct zbojníčků!

JANOŠÍK: Bylo nás jedenáct. Ale Garaj a Uhorčík už jsou na pravdě boží. A byli to hodní chlapci. *(V myšlenkách)*
V Kremnici ho kolem lámali...

PAVEL:

Dvanáctý Janošek
porubáný všecek.

JANOŠÍK *(se usmívá)*

PAVEL:

Kamarádi moji,
tu mě nenechajte!

JANOŠÍK *(živě)*: Ale já, Róme, i pod šibenicí zahrát si nechám!
Nezapomeň na mne a přijď! Přijdeš?

RÓM *(přikývl)*: Přijdu!

PAVEL *(končí)*:

Pod lipkú zelenú,
tam mne pochovajte!

JANOŠÍK *(měkce)*: Hej, aby ptáci nade mnou zpívali? *(Pausa)*
Ne, Róme, už se spolu neuvidíme! Zítřka už budu možná
v Polsku! Jen co se s kamarády potěším a rozloučím. Mys-
lím, že půjdou se mnou! — Ale — Kačo! *(Dívá se ji do*
tváře) Co že je ti? Tys plakala?

KAČA *(přivíne se k němu a pláče)*

BABA: Jdi ven a nebreč!

KAČA *(úzkostlivě)*: Janošík!

JANOŠÍK: Což ona bila tě?

KAČA *(náhle vzkřikne a uteče)*

JANOŠÍK *(udiveně zírá na babu a na cigány)*

BABA *(se směje)*

CIGÁNI *(stoží a dívají se upřeně na něho)*

(Z kuchyně je slyšet náhle břinkot šavle)

JANOŠÍK *(stoží, pak naráz skočí po valašce a poslouchá)*

(Nový hluk — kolem oken v řadě stoží panduři a hajduci)

JANOŠÍK: To tedy! Zrada! Kdo zradil?

RÓM *(zvedl prsty k přísaze)*: Při Kristu Ježíši, já ne!

JANOŠÍK *(na babu)*: Ty?!

BABA: Pomodli se raději! Je jich třicet a ty sám!

(Pausa)

8. výstup

Předešli, DŮSTOJNÍK a VOJÁCI

DŮSTOJNÍK (*vchází*): Jménem zákona vyzývám tě, Janošík, abys mi vydal zbraň a vzdal se spravedlnosti!

JANOŠÍK: Jaké spravedlnosti?

DŮSTOJNÍK: Té, která tě již odsoudila!

JANOŠÍK: Odsoudila-li mne, nemám s ní co jednat!

DŮSTOJNÍK: Vydej se, máš všechno marno! Hle, okolo dveří sekery a v oblouku pistole! Měj rozum a nevzpírej se!

JANOŠÍK (*rozpráhne se*): Sloboděnka moja!

DŮSTOJNÍK: Už sa nenavráti!

JANOŠÍK: A kamarádi moji ! Hrajnoha! Harala! Vlček! Putnok! —

DŮSTOJNÍK: Právě před chvíli jsme jej schytali !

JANOŠÍK: Nelži!

DŮSTOJNÍK: A dva z nich jsme zabili. Stavěli se zbytečně na odpor!

JANOŠÍK: Zabiti! Tož zabte i mne! Ale živého, živého mne nedostanete! Či chceš mne svázat? Zač? Za to, že jsem zbíjel? Hej — však po právu jsem zbíjel. Za to, že jsem pánům na strach byl? Hej! Však už toho bylo potřeba! Či za to, že se moje regimenty hýbaly? Hej! Byla to písnička! Tu máš, svaž!

DŮSTOJNÍK (*ustupuje*)

JANOŠÍK: Nechceš? Bojíš se? (*Náhle skočí do rohu světnice*)
A teď pojdte!

VOJÁCI (*hrnou se dovnitř*)

DŮSTOJNÍK (*velí*): Všichni k oknům a ke dveřím!

JANOŠÍK: A teď na mne! Na mne jediného!

DŮSTOJNÍK: Živého, živého musíme ho dostat! (*Vrhne se vpřed. V zápětí leží na zemi sražen valaškou. Noví hajduci vrhají se na Janošíka, který ustupuje ke kamnům*)

DŮSTOJNÍK: Vzdej se!

JANOŠÍK: Hej, živého, živého mne dostat musíte! (*Rozmáchne se — všichni ustupují*)

JANOŠÍK (*napráhne valašku a hlavu jako býk skloní*): A teď
A teď všichni dveřmi ven! (*Rozežene se k útoku*)

DŮSTOJNÍK: Nepustíte ho! Hej, baby, baby! Držte ho a sražte k zemi!

VOJÁCI (*prouděm vrhli se na Janošíka*)

JANOŠÍK (*rozdává rány*): Hej — toť — hej! (*Klubko zápasí-
cích řítí se znovu k peci*)

BABA: Podsypte mu hrachu! Podsypte mu hrachu! (*Ošatka
s hrachem sletí s pece*)

JANOŠÍK (*upadne*)

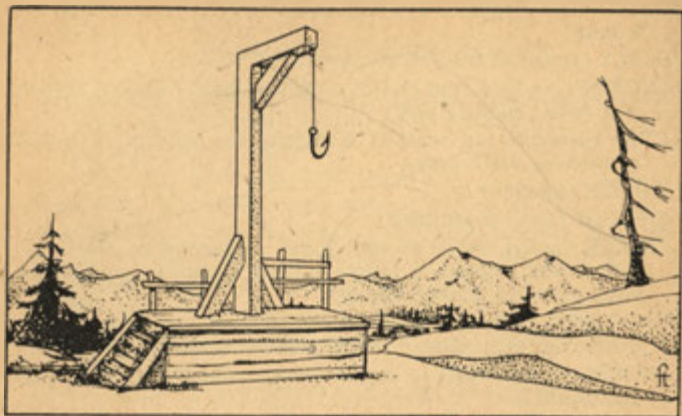
PANDUŘI (*vrhli se na něho*)

JANOŠÍK (*zaúpí, znovu se vydere ven — zastaví se. Chvilě...
Pak odhodí valašku a vystře rukávy. Zuřivě*): Svažte mne,
kati! (*A stojí úžasně klidný*)

DŮSTOJNÍK (*zvolna kráčí k němu a váže mu ruce*): A teď, Janošík, víš, kam jdeme? Do Mikuláše k soudu!

JANOŠÍK (*skloní hlavu*): Až na konec světa třeba! Co mi na tom záleží?!

O p o n a

6. PÁTÉ LEDNÁNÍ

II.

(Pod šibenicí)

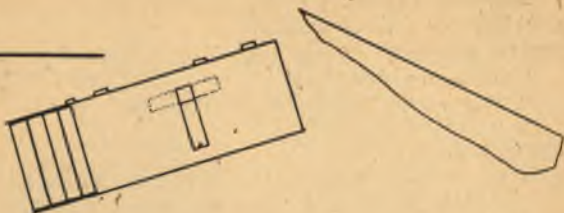
(Mírné návrší nad městem. Na něm šibenice s ostrým hákem — lešení pod ní. Na něm kat, jeho pomocníci. — V dálce je vidět ta-transké hory. Pod lešením a kolem lešení plno lidu, cigáni, vojáci, dělající pořádek kolem soudcovské tribuny. Z města slyšet zvuk umíráčku. Lidé se křížují, někteří padli na kolena)

1. výstup -

**CIGÁNI, VOJÁCI, KAT, JEHO POMOCNÍCI, LID, SOUDCOVÉ
a JANOŠÍK**

DŮSTOJNÍK: Ustupte přece! *(K vojákům)* Zatlačte to vzad!
Místo — místo udělejte! *(Vojáci znova zatlačují lid stranou)*

(Průvod přichází na scénu: napřed člověk s křížem, pak kněz, řada, vojáků — bubnuje se. Pak — Janošík! Na rukou i na nohou má železná pouta. Je úžasně zmořený a vyhublý, vlasy v nepořádku padají mu do obličeje, tělo jedna jizva po pře-

stálém mučení — chůze vratká — tělo kryje špinavá rezná košile)

SOUDCOVÉ (*usadili se na povýšeném místě*)

VOJÁCI (*rozestavili se do čtverce*)

(Signál trubkou)

PRVNÍ SOUDCE (*když se lid utišil*): Jménem vznešeného pána našeho, krále a císaře — vykonává se tu soud nad vůdcem zbojníků Janošíkem, a to soud přísný a spravedlivý! Jest pak žalován Janošík z mnohých zločinů a těžkých, jichž účastna byla i jeho družina, nad níž ortely již vykonány: Plčík, protože dvory vypaloval, oběšen a s ním stejnou smrtí pokutován i Ďurica. Adamčík a Mucha odsouzeni k doživotnímu vězení, Gajdošík a Michalčík cestou zvláštní milosti odsouzeni k dvacetileté práci v dolech, Harala a Vlček zabiti při srážce.

Nad obžalovaným Janošíkem rozsudek již vynesen jest — a bude vykonán, neodpoví-li ještě teď obžalovaný k otázkám, jež mu i při útrpném dotazování kladeny byly. Byv dotazován ohněm a mučením na skřipci — neodpověděl. Bude tedy učiněn ještě poslední pokus. Začneme, pánové!

(Nový signál bubny)

DRUHÝ SOUDCE: Janošíku, otázky, na něž jsi dosud neodpověděl, kladou se ti naposled. Rozumíš mi?

JANOŠÍK (*ani se nepohne. Jeho zraky jako by něčeho neviděly*)

DRUHÝ SOUDCE: Přepadal jsi pány, olupoval je, zámky a d
ry jim zapaloval, dráby věšel i pány některé jsi zabil. I
znáváš se k všemu tomu?

JANOŠÍK (*ironicky se usměje*)

DRUHÝ SOUDCE: Tvoje mlčení — je doznáním. Kamar
tvých bylo prý jedenáct, ale pomocníků nečitáno. Soud v
ví jenom o některých. Kdo jsou ostatní a jak slují? Proz
je a na trestu se ti uleví!

JANOŠÍK (*mlčí*)

DRUHÝ SOUDCE: Poněvadž nechceš jich jmenovat, bude
zbytečná otázka následující, na kterou jsi dosud odpo
dlužen: Kdo byli hlavní pomahači ve stolici liptavské,
čanské, gemerské, zvolenská a trenčanské? Jmenuj jen
pět osob — a tvůj život je zachráněn!

JANOŠÍK (*divá se upřeně na soudce — pak skloní hlavu. I*

DRUHÝ SOUDCE: Poněvadž do tvých rukou dostala se i
státního pokladu a mnoho z pokladů panských, ptáme s
naposled po místě, kde ty věci uschovány jsou. Neodpov
ani k této otázce, nemám, nač bych se tě ptal — a tvůj
dý život je ztracen!

JANOŠÍK (*jako by se rozhlížel, pak se ironicky usměje*)

SOUDCOVÉ (*sestrčili hlavy dohromady. Bubení zavíří*)

PRVNÍ SOUDCE: Jménem Jeho Milosti, krále a císaře na
— vyhlašuje se tímto rozsudek nad obžalovaným Janoší
Poněvadž obžalovaný Jura Janošík ani v útrpném dotaz
ní ani konečně pod šibenicí nikoho ze svých druhů jm
vati nechtěl, ve svém vzdoru přede všemi setrval a ani m
kde uloupené poklady má, vyzraditi nechtěl — poněvadž
obžalovaný vinen jest i s druhy svými, již potrestan
mnohými těžkými zločiny, dopustiv se zhárstva, lupič
ano i vraždy — odsuzuje se k trestu smrti. (*Zavíření b
a hlahol trub*) Aby pak trest ten lišil se pro výstrahu v
od trestů jiných, odsuzuje se Janošík na ten trest: živ
žebro na levém boku na hák budiž pověšen a po smrti
cen! Ortel budiž pak vykonán bez prodlení!
(*Umíráček znova zazní. Kat a jeho holomci sestupují...*)

2. výstup

Předešlí, RÓM, PAVEL a jejich kamarádi

RÓM (*prodere se k soudcům a klekne*): Velkomožní pánovi

SOUDCE: Co chceš, cigáne?

RÓM: Šlíbil jsem mu to a schválně sem přišel a neračte mně oslyšet. Rád bych mu ještě pod šibenici zahrál!

SOUDCOVÉ (*se usmějí*)

DRUHÝ SOUDCE (*posměšně*): Snad aby si naposled ještě za tančil?

PRVNÍ SOUDCE: Budiž! Ta milost se mu může ještě popřát!

DRUHÝ SOUDCE (*cigánovi*): Což myslíš, že se ti vůbec hne?

DŮSTOJNÍK (*k lidu*): Rozestupte se! A vy, cigáni, vpřed!

RÓM (*před Janošikem, stojí zpřímá, po vojensku*): Janošík, zná mne ještě?

KAT (*rozvazuje Janošíkovi ruce*)

JANOŠÍK (*stojí bez hnutí*)

RÓM: Vzpomínáš, oč jsi mne na Polhoře prosil, než tě panduř chytli? Já a kamarádi přicházíme ti zahrát naposled.

JANOŠÍK (*po chvílce vztáhne ruce a podá pravou cigánovi*)

RÓM (*zoufale*): Ale kterou? Ale kterou hrát?

JANOŠÍK (*nakloní se, šeptá*)

RÓM (*obráti se — vyjeveně*): Do tance? (*Soudcům*) Velkomožní pánové, on opravdu píseň do tance chce! Necháte ho tančit kol šibenice?

RÓM (*mluví chvíli s kamarády, pak zaklepe na housle*)

CIGÁNI (*hrají »Letí, letí roj«*)

JANOŠÍK (*chvíli stojí, pak úsměv ozáří mu tváře a hlava začne se do taktu kývat*)

RÓM (*zvedl housle — vpadne prudkou mezihrou a hraje znovu »Letí, letí roj!«*)

JANOŠÍK (*začne tančit. Zprvu několik zmatených kroků, pak zvolna do taktu...*)

RÓM (*přechází v rychlejší tempo nové písně*)

JANOŠÍK (*ruce nad hlavou, podupává a tančí druhé kolo kolem šibenice*)

RÓM (*začíná »odzemek«*)

JANOŠÍK (*jen chvíli se zarazí, ale pak hned tančí dále*)

RÓM (*přechází ve zběsilé tempo čardáše*)

JANOŠÍK (*chvíli ještě tančí, pak vyskočí do výšky a nehybně stojí před cigány*)

RÓM (*nakloní se k Pavlovi*)

PAVEL (*zpívá*):

Kamarádi moji,
tu mě nenechajte!
Pod lipků zelenú,
tam mě pochovajte!

RŮM (*v houslich končí šíleným jáсотem a pláčem. Cimbál hřmí a duní, druhé housle jen vzlykají...*)

JANOŠÍK (*bez hlesu klesá k zemi, ale hned se vzpřimuje*)
(*Ticho*)

SOUDCOVÉ (*sestupují*)

KAT (*přichází, váže Janošíkovi ruce nazad a za znění umíráčku zvolna vede na lešení*)

KNĚZ: Janošík, budeš-li se ze svých hříchů káti a života svého litovati, svatá církev nabízí ti poslední útěchu!

JANOŠÍK (*dívá se k horám. Pak skloní hlavu a řekne pevně*):
Nelituji a nechci!

3. výstup

Předešli a CÍSAŘSKÝ KURÝR

(*Je pozorovat zvláštní ruch mezi zástupy. Z dálky slyšet je zvuk trouby...*)

SOUDCOVÉ (*znova sestrčili hlavy dohromady*)

DŮSTOJNÍK (*presentuje*)

CÍSAŘSKÝ KURÝR: Jménem Jeho Veličenstva — čtete tento list! (*Podává psaní*)

PRVNÍ SOUDCE (*je roztrhne*)

DRUHÝ SOUDCE (*přihlíží, pak hlavou zakývá*)
(*Okamžik napětí a ticha*)

PRVNÍ SOUDCE (*slavnostně*): Jeho Milost, vznešený král náš a panovník, císař Karel VI. na přimluvu některých pánů, kteří měli slitování se životem tvým, Janošík, uděluje ti milost a chce šetřit duše tvé, ale pod jednou podmínkou: že splníš, co sliboval císaři za tebe tvůj obhájce zeman Burian — že postavíš mu do vojny proti Turku čtyři regimenty vojáků, jako ty jsi sám! Svoluješ a učiníš-li to, máš pardon míti a tresty se ti prominou! Odpověz!

JANOŠÍK (*stojí a dívá se k horám*)

PRVNÍ SOUDCE: Velebný otče, vyzvěte odsouzence, aby odpověděl!

KNĚZ: Janošík, sám císař dává ti milost — odpověz a zachraň svou duši!

JANOŠÍK (*stojí nehnutě na lešení a zírá k horám*)

PRVNÍ SOUDCE: Janošík, naposled se tě ptám, co odpovíš!

JANOŠÍK (*stojí, stojí, najednou se podívá dolů a odpovídá vztek-
le*): Keď ste ma upekli, teda ma i zedzte! (*A pak s výkřikem
vzpoury roztáhne náruč k horám a končí zařváním, které se
nedá popsat. Je to řev raněného vlka a řev člověka, který
padá v nicotu...*)

KAT (*a holomci srazili ho na kolena. Bubny znovu se ozvou*)

OSTRÝ HLAS (*v zástupu*): Jděte domů, baby, tady umírá chlap!

(O p o n a)

K O N E C

SEŠITY DIVADELNÍ ŽATVY

61. SVAZEK

Jiří Mahen

J A N O Š Í K

Drama

Vydavatelství Osvěta, národní podnik, Praha XII, Stalinova 3, telefon 261-45 — Toto vydání bylo připraveno podle V. vydání Janoška z r. 1920 (v nakladatelství P. Plačka) — Obálku navrhl Ing. arch. Miroslav Kouřil — Studii o historickém Janošíkovi napsal Dr Jan Kopecký, režijní poznámku Antonín Dvořák — Scény navrhl arch. František Tvrdek — Šéfredaktor Dr František Novák — Odpovědná redaktorka Dr Milena Němečková — Technický redaktor Zdeněk Svačina — Korektorka Marie Veselá

30113/5/64416/51/4/III/1 — 87 — 5% — Sazba 31.3.1952 — Tisk 12.6.1952
1. vydání (v Osvětě) — Náklad 3.300 výtisků — Počet plánovacích archů 7,50, vydavatelských archů 6,39, autorských archů 6,26 — Skupina papíru 223, 61 × 86, 70 g — Vytiskly Středočeské tiskárny, závod 01, Praha II., Hálkova 2, z nové sazby písmem garmond Ideal

Cena brož. výtisku 40 Kčs